

Velkommen som ny norsk statsborger

En kvalitativ studie av statsborgerskapets innhold og betydning i det
flerkulturelle Norge

Ingrid Hjellum

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
UNIVERSITETET I OSLO

Februar 2009

Forord

Flere har på ulike vis hjulpet meg med denne oppgaven. Først og fremst vil jeg takke veilederen min, Grete Brochmann, for oppmuntring, konstruktive tilbakemeldinger og gode råd.

Jeg vil også takke informantene mine for at de satte av tid til å la seg intervjuet og å dele av sin kunnskap. Deres bidrag har vært uvurderlig. En takk rettes også til fylkesmannens kontor i Oslo og Drammen for at de åpnet dørene til seremoniene for meg.

Takk til Ida Drange og Ivar Vestervik for gjennomlesing og tilbakemeldinger helt mot slutten.

Jeg vil også rette en felles takk til alle hyggelige medstudenter som har bidratt til å studietiden til en inspirerende og morsom tid. Ingen nevnt, ingen glemt.

Sist, men ikke minst vil jeg takke foreldrene mine for moralsk (og økonomisk) støtte underveis.

Oslo, februar 2009

Ingrid Hjellum

Sammendrag

Dette er en kvalitativ studie av hvordan det norske statsborgerskapets betydning og innhold kommuniseres gjennom den offentlige statsborgerseremonien og statsborgerloven. Er det norske statsborgerskapet kun en formell juridisk kontrakt mellom borger og stat, som sikrer et knippe rettigheter, eller betraktes et norsk statsborgerskap også som medlemskap til et større fellesskap? Oppgaven omhandler nye borgere som har fått statsborgerskap etter søknad. Et annet element ved oppgaven er å studere hvordan innvandring har påvirket betydningen av statsborgerskapet.

1. september 2006 trådte ny norsk lov om statsborgerskap (statsborgerloven) i kraft. Denne oppgaven tar for seg noen sentrale elementer i den nye loven; videreføringen av prinsippet om ett statsborgerskap, innføringen av bevis for gjennomført norskopplæring som vilkår for å få statsborgerskap, og innføringen av en høytidelig seremoni ved inngåelse av det norske statsborgerskapet. Statsborgerseremonien er frivillig, men innebærer et obligatorisk troskapsløfte for de som velger å delta.

Analysedelen i oppgaven er todelt. I det første analysekapittelet behandles hovedsakelig forarbeidene til den nye loven. Det empiriske grunnlaget i denne delen bygger på offentlige dokumenter som tar for seg et statsborgerlovutvalgs vurderinger og forslag, regjeringens vurderinger og selve statsborgerloven. Spesielt interessante er argumentene som ble brukt for og imot i spørsmålet om å tillate doble statsborgerskap, da disse reflekterer ulike holdninger til statsborgerskapet som institusjon, og på hvilket grunnlag statsborgerrettslige vurderinger bør gjøres.

Den andre analysedelen er en gjennomgang av sentrale elementer ved den forholdsvis nyinnførte statsborgerseremonien. Gjennom analyse av dokumenter som omhandler seremoniene, observasjon av to seremonier og intervju med tre informanter som på forskjellig måte har vært med på å utforme seremoniene vil jeg tolke hvordan seremonien kommuniserer innholdet i et norsk statsborgerskap og hva medlemskap i "det norske fellesskapet" innebærer.

Meningsinnholdet i dataene vil tolkes i lys av ulike teoretiske bidrag, begreper og perspektiver. Faglig havner temaet i denne oppgaven innenfor citizenship- feltet. Dette er et stort og mangfoldig felt som i grove trekk omhandler det å være borger i en stat. Grete Brochmann har introdusert det norske begrepet *samfunnsborgerskap* som et alternativ til det engelske citizenship. En persons samfunnsborgerskap kan deles opp i to dimensjoner; det formelle *statsborgerskapet* og det substansielle *medborgerskapet*. Begge dimensjonene er viktige i forhold til denne oppgaven.

Statsborgerskapet er et medlemskap til *nasjonalstaten*, og det vil også bli foretatt en begrepsavklaring av de to dimensjonene *stat* og *nasjon*, som denne er sammensatt av.

Sett sammen (og hver for seg) kan de nevnte vedtakene i loven tolkes som et ønske om å revitalisere statsborgerskapet og styrke den nasjonale dimensjonen ved medlemskapet til nasjonalstaten. Jeg ser på bakenforliggende faktorer for denne dreiningen og analyserer innholdet i seremonien og argumentene i forberedelsene til loven opp mot tre teoretiske modeller for statsborgerskap; den tradisjonelle, den postnasjonale og den flerkulturelle.

Det *tradisjonelle* perspektivet bygger på en oppfatning av statsborgerskapet som nasjonalt fundert, og visse normer bør være knyttet til det. Blant andre står normen om at alle bør ha lik *status* som statsborger sterkt. Fra dette perspektivet er medlemskap i en nasjonalstat noe langt mer essensielt enn kun et juridisk dokument. Nasjonalstaten er i dette perspektivet en kilde til samhold og solidaritet. Medlemskap til nasjonalstaten er medlemskap til noe større og viktigere enn hver enkelt.

Representanter for det *postnasjonale* perspektivet derimot mener derimot å se en ny form for medlemskap i fremvekst, der rettigheter som tidligere var knyttet til medlemskap i en nasjonalstat nå sikres og legitimeres på et internasjonalt nivå.

Det *flerkulturelle* perspektivet tar høyde for en ny befolkningssammensetning innenfor de fleste vestlige stater i dag, grunnet betydelig immigrasjon de siste 30-40 årene. På bakgrunn av mange minoriteters underlegne posisjon i forhold til majoriteten i samfunnet, mener representanter for dette perspektivet at elementer i den tradisjonelle forståelsen av samfunnsborgerskapet må justeres og tilpasses realitetene.

I et flerkulturelt samfunn må også grunnlaget for det *nasjonale fellesskapet* må revurderes.

Både i lovforslagsprosessen og under selve seremonien ser man utslag av at alle tre perspektivene gjør seg gjeldende.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Sammendrag	5
Innholdsfortegnelse	7
1. Innledning	11
1.1 Problemstillinger og tema.....	12
1.2 Teoretiske perspektiver.....	14
1.3 Oppgavens struktur.....	17
2. Metode	19
2.1 Introduksjon.....	19
2.2 Presentasjon av data.....	20
2.3 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet.....	21
2.3.1 Observasjon	21
2.3.2 Intervjuene	22
2.3.3 Tekstene.....	23
2.4 Analyse av dataene	23
3. Teoridel	25
3.1 Introduksjon.....	25
3.2 Samfunnsmedlemskapets ulike dimensjoner. Statsborgerskap og medborgerskap.....	25
3.3 Citizenship	27
3.4 Nasjonalstaten.....	27
3.4.1 staten	27
3.4.2 nasjonen	28
3.4.3 Demos og etnos	28
3.4.4 Nasjonsbygging	29
3.4.5 Nasjonalt fellesskap – ”oss” og ”de andre”	30
3.4.6 Nasjonale symboler	31
3.4.7 En svekket nasjonalstat?	32
3.5 Migrasjon og nasjonalstatens kontrollmekanismer	33
3.5.1 Innvandring i Norge.....	34
3.5.2 Innvandring som en ”forstyrrelse”	35
3.5.3 Integrering	36
3.5.4 Norge og integrering.....	39
3.6 Statsborgerskapets innhold og betydning.....	40

3.6.1	Fremveksten av moderne borgerrettigheter	40
3.6.2	Det tradisjonelle perspektivet	41
3.6.2.1	Jus soli og jus sanguinis.....	42
3.6.3	Det postnasjonale perspektivet (personhood).....	44
3.6.4	Det flerkulturelle perspektivet	46
3.6.5	Individet i fokus.....	49
4.	Den formelle lovgivningen	53
4.1	Introduksjon.....	53
4.2	Vilkår for å få norsk statsborgerskap etter søknad	53
4.3	Rettigheter og plikter knyttet til norsk statsborgerskap.....	54
4.4	Statsborgerskap og integrering	55
4.5	Norsk statsborgerlovgivning.....	57
4.5.1	Revurdering av loven fra 1950	57
4.5.2	Hvorfor ny lov?	58
4.6	Dobbelt statsborgerskap?.....	59
4.6.1	Lovgivning i andre land.....	61
4.6.2	Hvor mange har dobbelt statsborgerskap?.....	61
4.6.3	Norges holdning til doble statsborgerskap	62
4.7	Utvalgets gjennomgang av spørsmålet om dobbelt statsborgerskap	63
4.7.1	Mindretallets merknader.....	66
4.7.2	Regjeringens forslag	67
4.8	Språkkrav	68
4.8.1	Andre sentrale elementer	70
4.9	Kort oppsummering	70
5.	Seremonien	73
5.1	Introduksjon.....	73
5.2	Seremonier og troskapsløfter i andre land	74
5.3	Foranledningen	75
5.3.1	Forarbeidet.....	78
5.4	Troskapsløftet	79
5.4.1	Verdiklargjøring	80
5.4.2	Verdifelleskap	81
5.5	Seremonien	83
5.5.1	Utformingen.....	83

5.5.2 Utførelsen – hva skjer under en seremoni?	84
5.5.2.1 Hvordan kommuniseres innholdet i statsborgerskapet?	85
5.5.2.2 Hovedtale	86
5.5.2.3 Talen til Bjarne Håkon Hansen	87
5.5.2.4 Torbjørn Jaglands tale	89
5.5.2.5 Kort oppsummering av talene	90
5.5.3 Hvordan kommuniseres det ”nasjonale fellesskapet”?	90
5.5.3.1 Lokaler	90
5.5.3.2 Dekorasjoner	91
5.5.3.3 Kulturinnslag	93
5.6 Tanker omkring seremonien	94
6. Oppsummerende refleksjoner	97
6.1 Introduksjon	97
6.2 Økt verdi for samfunnsborgerskapet?	98
6.3 Seremonien som et uttrykk for et vestlig demokratisk fellesskap?	99
6.4 Avslutningsvis kommentar	101
Litteraturliste	103

1. Innledning

17. desember 2006 ble tidenes første norske statsborgerseremoni arrangert i Oslo rådhus. Siden har tilsvarende seremonier blitt arrangert fylkesvis en til to ganger i året over hele landet. Dette er en velkomstseremoni for personer som har fått innvilget norsk statsborgerskap etter søknad. Seremonien er frivillig, men inneholder et obligatorisk troskapsløfte for de som deltar. Den høytidelige markeringen ved inngåelse av norsk statsborgerskap ble innført som et ledd i Ny lov om statsborgerskap (statsborgerloven) som ble vedtatt av Stortinget 10. juni 2005. Den nye loven inneholder også en skjerping av prinsippet om ikke å tillate doble statsborgerskap og et krav om at søkeren må bevise 300 timer gjennomført norskopplæring som vilkår for å få statsborgerskap.

I følge den første norske statsborgerloven av 1888 var det krav om edsavleggelse for nye borgere før det norske statsborgerskapet trådte i kraft. Men i 1976 ble ordningen avsluttet, fordi den ble betraktet som en overflødig formalitet som førte til unødvendig ressursbruk (Brochmann 2007:1).

Den norske statsborgerloven fra 1888 ble revidert i 1924 og i 1950. Prinsippet om ett statsborgerskap er en videreføring av statsborgerloven fra 1950. Men ordningen har av ulike praktiske hensyn ikke latt seg overholde i mange tilfeller, noe som har ført til et betydelig antall doble statsborgerskap. Det å tillate doble statsborgerskap blir ofte ansett som et middel for å gjøre naturaliseringsprosessen enklere. Flere land, blant andre Sverige, Finland og Island, har de senere årene tillatt doble statsborgerskap, mens blant annet Danmark har beholdt prinsippet om ett statsborgerskap (Ot.prp. nr. 41 (2004-2005) 4.2.8).

Det har aldri tidligere vært stilt noen språk- eller andre ferdighetskrav i norsk statsborgerlov.

1.1 Problemstillinger og tema

Med den nyinnførte statsborgerseremonien og statsborgerloven som bakgrunn er hensikten med denne oppgaven å se på det norske statsborgerskapets betydning og innhold. Dreier det seg om medlemskap i et politisk fellesskap basert på formelle rettigheter, eller betrakter myndighetene også andre mer substansielle dimensjoner, som følelse av tilhørighet, lojalitet og verdi- og kulturfellesskap som en følge av statsborgerskapet? Og hva er i så fall substansen i dette fellesskapet, eller "limet" som holder det sammen?

En klart uttalt intensjon med seremonien er at "Innføring av statsborgerseremoni bygger på et ønske om å styrke båndet mellom den nye borgeren og det norske samfunnet og få den nye

borgeren til å føle seg velkommen. Statsborgerseremonien er således et virkemiddel i norsk integreringspolitikk” (IMDI Rapport 5/2006:4). I begrunnelsen for ønsket om ikke å tillate doble statsborgerskap la departementet vekt på at ”statsborgerskap er et viktig symbol på tilhørighet og lojalitet til det norske politiske fellesskapet og de prinsippene som ligger til grunn for dette. Erverv av norsk statsborgerskap er en formalisering av den uutalte samfunnskontrakten som finnes mellom samfunn og borger” (Ot prp. Nr. 41(2004-2005) 4.2.11). Departementet mente det å tillate doble statsborgerskap sto en viss motsetning til dette idealet.

Av inkluderings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI)s rapport og regjeringens uttalelser kommer det klart fram at lovforslaget bygger på holdninger om at et statsborgerskap handler om medlemskap i et større fellesskap.

Denne oppgaven tar for seg nye statsborgere som har fått norsk statsborgerskap etter søknad. Det vil si at langt de fleste dette gjelder har hatt et annet statsborgerskap tidligere. I dagens globaliserte virkelighet kan mennesker bl.a. på bakgrunn av ulike kommunikasjonsmidler og økt mobilitet opprettholde ”aktive liv” over store geografiske avstander. ”Migranter legger ikke igjen tidligere lojaliteter og fellesskapsfølelser, men tar de med seg dit de flytter” (Koopmans og Statham 2003:200). Dette skaper utfordringer for myndighetene i forhold til å skape et nytt fellesskap basert på lojalitet og solidaritet.

Temaet i denne oppgaven faller innenfor *citizenship*- eller *samfunnsborgerskapsfeltet*.¹ Samfunnsborgerskap handler i vid forstand om det å være borger i en stat. Hva det innebærer av formelle rettigheter og plikter, men også det å delta i samfunnet og være del av et fellesskap (Brochmann 2002:56). På engelsk brukes *citizenship*begrepet som en samlebetegnelse på de ulike dimensjonene feltet rommer. På norsk deles begrepet ofte opp i to dimensjoner som omhandler forskjellige aspekter ved borgerskapet; *Statsborgerskap* brukes om den formelle, juridiske klart definerte dimensjonen. *Medborgerskap* handler på den andre siden om mer subjektive dimensjoner ved samfunnsborgerskapet, som å føle seg som en del av samfunnet og at man blir betraktet som det av andre. Det handler om deltakelse på ulike samfunnsarenaer, tilhørighetsfølelse, sosiale bånd og identitet (Brochmann 2007:6). Myndighetene kan sette klare formelle grenser for hvem som er statsborgere og ikke, mens medborgerskapet skapes og utvikles gjennom andre mekanismer i det sosiale livet i samfunnet. Man kan være formelt medlem av staten uten å ha noen særlige bånd til samfunnet

---

¹ Grete Brochmann har introdusert ”samfunnsborgerskap” som den norske utgaven av ”citizenship” (Brochmann 2002:56).

eller fellesskapet som eksisterer innenfor staten, men man kan også leve et fullverdig liv i et land uten å være formell borger der.

Det å ha et godt medborgerskap er viktig både for den enkelte og for samfunnet som helhet, da svake medborgerskap kan føre til sosiale problemer og inndeling i første- og annenrangs borgere (Brochmann 2007:7).

Det å bli formell statsborger antas å styrke tilhørighetsfølelsen til landet og bidra til solidaritet med andre en deler statsborgerskap med, mens et sterkt medborgerskap kan være en pådriver for å bli statsborger. Oppdelingen mellom de to dimensjonene som analytiske kategorier er viktig i denne oppgaven da det ofte er nødvendig med en klargjøring av skillet mellom de formelle og de substansielle sidene ved samfunnsborgerskapet.

Statsborgerseremonien handler for eksempel i stor grad om medborgerlige kvaliteter som det ikke finnes noen garanti for at følger av et formelt statsborgerskap.

Selve initiativet til en ny statsborgerlov ble tatt av Bondevik I-regjeringen, og i februar 1999 ble et lovutvalg (statsborgerlovutvalget) oppnevnt for å utarbeide forslag til retningslinjer i loven. Da den endelige loven ble vedtatt av Stortinget i 2005 var det etter behandling av Bondevik II-regjeringen, mens i 2006, da den nye loven trådte i kraft, var det med Stoltenberg-regjeringen ved roret.

Proessen fram mot innholdet i den nye loven avdekket at det fortsatt eksisterer ulike oppfatninger av statsborgerskapets betydning og forskjellige syn på hvilke premisser som bør danne grunnlaget for statsborgerrettslige vurderinger. Spesielt var spørsmålet om dobbelt statsborgerskap gjenstand for uenighet og debatt. Argumentene som ble brukt i denne debatten reflekterer på mange måter de motsetningene som i dag eksisterer både nasjonalt og internasjonalt i diskusjoner som handler om statsborgerrett (Brochmann 2007:2).

Jeg vil ta for meg argumentene som ble brukt under lovforslagsprosessen, og tolke meningsinnholdet i de i forhold til ulike teoretiske perspektiver omkring statsborgerskapets innhold og betydning.

Statsborgerseremonien ble som nevnt innført som et ledd i den nye statsborgerloven. Statsborgerlovutvalget tok ikke stilling til innføringen av en slik seremoni, men i en høringsrunde i forbindelse med sentrale spørsmål i loven var flere høringsinstanser positive til en slik høytidelig markering. Selv om vedtaket om en statsborgerseremoni ble tatt uten store problemer, har det vært diskusjon omkring innholdet i en slik seremoni og hva slags budskap den skal kommunisere. Ikke minst troskapsløftet har vært gjenstand for debatt.

Gjennom observasjoner fra statsborgerseremonier, intervjuer og foreliggende tekstmateriale vil jeg tolke hva som kommuniseres under seremonien i lys av ulike teoretiske perspektiver.

Mer konkrete spørsmål jeg har jobbet ut fra for å studere den overordnede problemstillingen er: Hva kan skjerpingen av prinsippet om ett statsborgerskap og innføringen av språkkrav som vilkår for statsborgerskap ses som et uttrykk for? Hvilke holdninger til statsborgerskapets betydning og innhold ligger til grunn?

Mens statsborgerskapet tilbyr formelt medlemskap, ønsker statsborgerseremonien nye medlemmer velkommen inn i samfunnsfellesskapet. Hvilken forståelse av statsborgerskapet/samfunnsborgerskapet kommuniseres under selve seremonien? Et sentralt element i oppgaven er også å studere hvordan innvandring og globalisering har påvirket meningsinnholdet i og betydningen av statsborgerskapet/samfunnsborgerskapet. Hvordan kan etniske og kulturelle minoriteter på en best mulig måte innlemmes i det ”norske” fellesskapet?

1.2 Teoretiske perspektiver

Statsborgerskap kan sees som en juridisk kontrakt mellom staten og borgeren og er den endelige formaliseringen av et fullverdig medlemskap i staten. De fleste elementære menneskelige behov som rett til sosialhjelp og arbeidstillatelse er i dag sikret gjennom permanent oppholdstillatelse (Hammar 1990:21). De viktigste konsekvensene som følger av et formelt statsborgerskap er retten til å stemme og være valgbar ved stortingsvalg og fullstendig beskyttelse mot utvisning.² I et demokratisk, velfungerende samfunn er en deltakende befolkning som aktivt benytter seg av sine politiske rettigheter selve kjernen. Fra et demokratisk perspektiv er det derfor ønskelig at alle som bor innenfor statens grenser er formelle statsborgere.

Selv om statsborgerskapet rent formelt begrenser seg til å være av juridisk art, anses det også å være en pådriver for lojalitet og følelse av tilhørighet ovenfor fellesskapet og de en deler statsborgerskap med.

I følge Rogers Brubaker (1992) kan en nasjonalstat på mange måter sees som en medlemskapsorganisasjon der borgerne i denne staten er dens ”medlemmer”. Jeg vil bruke medlemskapsmetaforen og samfunnsborgerskapsbegrepet om hverandre i oppgaven.

---

² Sett fra den nye hjemstatens synspunkt er dette de viktigste følgene av det formelle statsborgerskapet. Men det finnes en rekke beveggrunner for hvorfor mennesker ønsker å bli statsborgere. For noen er det å få norsk pass, og på den måten kunne reise fritt over landegrenser for eksempel til sitt opprinnelige hjemland den viktigste årsaken til formalisering (Brochmann 2002:67).

En tradisjonell forståelse av statsborgerskapets innhold og betydning bygger, i følge Brubaker på seks normer. Han mener disse normene ligger til grunn for en ”tatt for gitt” forståelse av statsborgerskapets innhold, og at mye statsborgerlovgivning derfor bygger på denne forståelsen. Normene går ut på at alle som deler samme statsborgerskap skal ha *lik status*. Statsborgerskapet bør være *hellig* i den forstand at det er fundert i noe som føles større og viktigere enn hvert enkelt individ. Videre bør statsborgerskapet være *nasjonalt*, for å sikre legitimitet fra en lojal befolkning. At et statsborgerskap er *demokratisk* betyr at alle borgerne i en stat skal ha mulighet til å påvirke politiske prosesser i staten, og alle bør bruke denne muligheten. For å unngå eventuelle lojalitetskonflikter bør statsborgerskapet være *unikt*, dette vil gjøre det enklere for hvert enkelt menneske og for staten. I den *sosiale* dimensjonen ligger ideen om fellesskapsfølelsen mellom de som deler statsborgerskap (Brubaker 1998).

I dette perspektivet oppnår man som følge av medlemskap til en nasjonalstat et knippe rettigheter. Kort sagt innebærer dette sivile, politiske og sosiale rettigheter (Marshall 1965:178). Nasjonalstaten som organisasjonsform er, fra et tradisjonelt utgangspunkt *suveren*. Den har autoritet til å bestemme hvem som skal være medlemmer, og den er i prinsippet suveren i forhold til lovgivning innenfor dens grenser.

Nasjonalstaten er altså et slags rettighetsfellesskap, men den betraktes også som langt mer enn det. Denne tradisjonelle ”modellen” for medlemskap bygger på en idé om at staten skal være en politisk og organisatorisk ramme rundt en *nasjon*. Det finnes ingen klar definisjon på hva en nasjon er, men det handler om ideen om et folk som ”hører sammen” og føler solidaritet og fellesskap med andre i samme nasjon. Fellesskapet kan baseres på historiske, religiøse, språklige eller fysiske fellestrekk som gjør at de subjektivt og/eller objektivt blir oppfattet som like og tilhørende samme nasjon (Østerud 2002:157). I tradisjonell forståelse er *nasjonen* et utspring for følelse av tilhørighet, og medlemskap til denne bør betraktes som medlemskap til noe større enn en selv (Brubaker 1998).

Ut fra et slikt syn på nasjonale medlemskap vil det være vanskelig for en nykommer som ikke naturlig tilhører nasjonen å passe inn. Og innvandring har sågar utfordret den tradisjonelle modellen for medlemskap.

På bakgrunn av omfattende innvandring fra personer med ikke-vestlig bakgrunn³ siden 60- og 70-tallet, først i form av arbeidsinnvandring og siden familiegjenforening og flyktninger, har de fleste vestlige land fått en langt mer heterogen eller pluralistisk befolkning

---

³ Land i Asia (inkludert Tyrkia), Afrika, Sør- og Mellom-Amerika regnes som den ”ikke-vestlige verden” (SSB: Innvandring og innvandrere 2007).

enn tidligere. Dette har utfordret bildet av nasjonalstaten som en kombinasjon av staten som styrende politisk organ rundt et legitimerende folk.

Både politisk og i akademiske fagmiljøer har spørsmål knyttet til minoriteters rettigheter og status i flerkulturelle samfunn, og normene og praksisene knyttet til demokratiske samfunnsborgerskap fått stadig mer oppmerksomhet de siste 20 årene (Kymlicka & Norman 2000:1). Dette er i utgangspunktet to forskjellige temaer som har vokst fram uavhengig av hverandre, men på bakgrunn av en forholdsvis ny kulturell og etnisk heterogen befolkning i de fleste vestlige demokratier har det oppstått spenninger mellom de to temaene, og de påvirker hverandre gjensidig.

Den norske grunnloven ble laget etter inspirasjon fra den franske revolusjonen og liberale idealer som frihet, likhet og brorskap. Likhetsprinsippet står sterkt i grunnloven, det vil si at i utgangspunktet er alle borgere like for loven (Vassbotn 2006: 34).

Representanter for det flerkulturelle perspektivet mener at hvis likhetsidealet skal opprettholdes holder det ikke med lik status som borger. I følge en slik tilnærming er majoriteten i en overlegen posisjon i forhold til nyankomne minoriteter i utgangspunktet og det kan derfor være nødvendig med individuelt tilpassede løsninger i noen sammenhenger for å unngå diskriminering, utestenging og segregering.

Tilhengere av den tradisjonelle forståelsen av statsborgerskapets innhold og betydning mener problemet med denne type ”forskjellsbehandling” er at det på sikt kan svekke grunnlaget for solidaritet og samhold innenfor nasjonalstaten (Brubaker 1998:134). Som en følge av det kan statens legitimitet og evnen til å løse større samfunnsproblemer som er avhengig av stor oppslutning og samarbeid, svekkes.

I følge bl.a. Yasemin Soysal, har migrasjon i stor skala, og utviklingen av internasjonale avtaler og konvensjoner i nyere tid forandret nasjonalstatens rolle. Der rettigheter tidligere var knyttet til medlemskap av en bestemt nasjonalstat er både sivile og sosiale rettigheter i dag legitimert gjennom universelle menneskerettigheter, knyttet til individet. Uavhengig av nasjonal tilhørighet er mennesker sikret en mengde individuelle rettigheter, og legitimiteten for rettighetene er forankret på et internasjonalt nivå (Soysal 1994). Dette mener hun antyder at en ny form for medlemskap er i ferd med å vokse fram, den postnasjonale modellen. Men selv om rettigheter oppnås og legitimeres gjennom internasjonale institusjoner, som for eksempel menneskerettighetene, er det fortsatt nasjonalstaten som skal sette dem ut i live. Soysal skiller også mellom rettigheter og identitet. Selv om de fleste rettigheter er sikret individet på et internasjonalt nivå formes identiteter på et lokalt nivå (Soysal 1994).

I analysedelen vil jeg bruke de teoretiske perspektivene til å belyse og tolke empirien.

1.3 Oppgavens struktur

I innledningen har jeg gitt en presentasjon av oppgavens tema og problemstillinger og gitt en kort innføring av teoretiske perspektiver som vil bli brukt i oppgaven. Jeg har også forsøkt å klargjøre begreper som er sentrale for å forstå det videre innholdet i oppgaven.

I kapittel to beskriver jeg metodene jeg har brukt for å samle inn data, og gjør refleksjoner rundt metodene og tolkningsarbeidet.

Kapittel tre er et teorikapittel. Her presenterer jeg grundigere og mer detaljert det teoretiske landskapet som ble skissert i innledningen. Jeg presenterer nasjonalstaten som konstruksjon og skillet mellom de to dimensjonene den er satt sammen av; nasjon og stat. Jeg vil også gi en kort fremstilling av hvordan nasjonalstaten tradisjonelt har blitt oppfattet som en kilde for tilhørighetsfølelse og solidaritet med andre som bor innenfor de samme statlige grensene. Disse følelsene beskrives som *nasjonal identitet* eller *nasjonalt fellesskap*. Et viktig element i dette landskapet er hvordan innvandring utfordrer det ”tatt for gitt - fellesskapet” som tradisjonelt har blitt sett på som en naturlig følge av det å være født i samme nasjonalstat. Videre vil jeg se på innholdet i moderne, demokratiske samfunnsborgerskap. I studier på dette feltet blir det ofte tatt utgangspunkt i et knippe rettigheter T. H. Marshall har beskrevet fremveksten av. Disse blir beskrevet som universelle rettigheter og har tradisjonelt blitt knyttet til nasjonale medlemskap, dvs. at alle som deler statsborgerskap har de samme rettighetene. Denne oppfatningen har blitt utfordret ved at mange rettigheter i dag oppnås gjennom bosettingstillatelse uten at formelt statsborgerskap er nødvendig. På den annen side er det noen rettigheter som fortsatt følger av statsborgerskap, på grunn av dette er det mennesker som bor innenfor statens grenser som ikke oppnår enkelte rettigheter fordi de ikke er formelle statsborgere. Det finnes også ulike oppfatninger av i hvilken grad mennesker som faktisk er formelle medlemmer har forutsetningene for å benytte seg av rettighetene de faktisk har. For å belyse de ulike tilnærmingene til problemstillingene skisserer jeg tre perspektiver på samfunnsmedlemskap; det tradisjonelle, det postnasjonale og det flerkulturelle.

Kapittel fire tar for seg den nye statsborgerloven, og prosessen fram mot denne. I denne sammenhengen er argumentene som ble brukt i spørsmålet om å tillate doble statsborgerskap særlig interessante. De går i korte trekk ut på at lovutvalget som ble satt sammen for å utarbeide retningslinjer for en ny lov delte seg i et flertall og et mindretall, der flertallet var for en liberalisering av statsborgerloven og tillate doble statsborgerskap, mens

mindretallet ville holde på prinsippet om ett statsborgerskap. Flertallets argumenter var av praktisk karakter, mens mindretallet ønsket en diskusjon på prinsipielt grunnlag. Kapitlet er en presentasjon av saken og en argumentasjonsanalyse. Argumentasjonen illustrerer ulike oppfatninger av statsborgerskapets verdi og betydning.

Kapittel fem er en analyse av selve seremonien, ideene og føringene som ligger bak og selve utførelsen. I dette kapitlet vil jeg foreta en analyse av ordlyden i troskapsløftet som de nye borgerne må avlegge. Jeg vil også tolke innholdet i taler, dekorasjoner og kulturinnslag for å studere hvordan innholdet i et nytt norsk medlemskap kommuniseres. I korte trekk kommuniserer seremonien langt på vei et flerkulturelt ideal, og nasjonale uttrykk har liten plass. Troskapsløftet reflekterer universelle, sekulære vestlige verdier.

I kapittel seks vil jeg forsøke å ”samle trådene” og diskutere nærmere det jeg har funnet i de foregående kapitlene.

2. Metode

2.1 Introduksjon

I følge Ragnvald Kalleberg er en forskningsprosess vanligvis preget av en stadig rundgang mellom prosjektets hovedelementer (Kalleberg 1996:34). En slik beskrivelse passer godt til arbeidet med denne oppgaven.

Da jeg først bestemte meg for å studere statsborgerseremonien hadde jeg i utgangspunktet en annen problemstilling og vinkling på oppgaven.

Tanken min var at seremonien ble innført for å styrke de nye statsborgernes følelse av tilknytning til Norge. Jeg syntes derfor det ville være interessant å intervju nye norske statsborgere om dette temaet. Hvorfor valgte de/valgte de ikke å delta? Følte de tilhørighet til Norge? Hvordan oppfattet de budskapet i seremonien? etc. Ved den første seremonien som ble arrangert i Oslo rådhus 17. desember 2006 hadde jeg trykt opp en "løpeseddel" som jeg delte ut til deltakerne. Her forklarte jeg hvem jeg var, hva jeg drev med og hvorfor jeg ønsket kontakt med dem. Jeg delte ut ca. 50 slike løpesedler. Selv om flere virket positive der og da, og sa de var interessert i å la seg intervju, fikk jeg kun én henvendelse etter seremonien. Denne ene gjennomførte jeg imidlertid et intervju med, men data fra dette intervjuet blir ikke brukt i denne oppgaven. I ettertid ser jeg at jeg burde ha vært mer "frampå" og heller spurt deltakerne om deres telefonnummer enn å få de til å kontakte meg. Grunnen til at jeg ikke gjorde det var at jeg ikke ville være påtrengende og å virke forstyrrende på en, for mange, stor dag. Jeg trodde heller ikke det ville bli noe stort problem å få navn på nye statsborgere fra annet sted og kontakte dem på den måten. Etter et heller mislykket forsøk på å få tak i informanter på samlingen etter selve seremonien tok jeg flere ganger kontakt med fylkesmannen og IMDI med spørsmål om å få lister over nye statsborgere som ble invitert til å delta på seremonien. Å få navnene på nye statsborgere viste seg å være umulig. Listene var ikke offentlige og de skulle kun brukes til invitasjoner til seremonien og ingen andre formål.

Etter å ha erfart at det var vanskelig å få tak i informanter blant de nye statsborgerne var det tid for en revurdering. Jeg syntes at statsborgerseremonien i seg selv var en interessant "case", og hadde fortsatt lyst til å studere den nærmere. Hvorfor statsborgerseremoni og hvorfor nå, ble den spede begynnelse på mitt nye perspektiv.

Utgangspunktet for denne oppgaven bygger altså på ren nysgjerrighet for feltet generelt og temaet spesielt.

2.2 Presentasjon av data

Denne oppgaven er basert på kvalitative data av ulik karakter. Man kan skille mellom primærdata som er data forskeren selv har samlet inn og sekundærdata, som er ulike typer foreliggende data (Ringdal 2001). Denne oppgaven baserer seg på begge de to typene. Primærdata som jeg har samlet inn selv gjennom observasjon av to statsborgerseremonier og intervjuer, og sekundærdata i form av foreliggende tekstmateriale. Jeg vil nå kort redegjøre for det empiriske grunnlaget oppgaven baseres på.

Av tekstmateriale benytter jeg hovedsakelig NOU 2000:32, Ot. prp. Nr 41 (2004-2005) og statsborgerloven. Nærmere forklart er dette statsborgerlovutvalgets forarbeider og vurderinger i henhold til sentrale spørsmål ved den nye loven, regjeringens odelstingsproposisjon og selve loven.

I tillegg til disse bygger tekstdataene på en rapport utarbeidet av DIAforsk, ”Norsk statsborgerseremoni – eit forslag” (DIAforsk:2006/2) og Integrerings- og mangfoldsdirektoratets ”En veileder til bruk for Fylkesmannen – Statsborgerseremoni for nye norske statsborgere” (IMDi Rapport 5/2006). Diaforsk sin rapport er en del av forarbeidet til hvordan statsborgerseremonien har blitt seende ut. Den skisserer ulike seremonialternativer og inneholder vurderinger og eventuelle problemstillinger i forhold til et slikt arrangement. Bl.a. på bakgrunn av DIAforsk sine forslag utarbeidet IMDi en veileder de sendte ut til alle fylkesmennene i forkant av de første statsborgerseremoniene. Veilederen kan betraktes som en slags ”smørbrødtype” som skal følges, men også denne gir rom for vurderinger.

Observasjonsdataene mine begrenser seg til deltakelse på to statsborgerseremonier, henholdsvis i Oslo rådhus 17. desember 2006 og i Drammen teater 3. juni 2007.

I tillegg har jeg intervjuet tre personer som på forskjellig vis har vært med på å utforme seremoniens innhold. De tre representerer ulike ledd i prosessen bak statsborgerseremonien; en er en representant fra IMDI, en har bidratt til utformingen av seremoniene og en har hatt arrangøransvar for en seremoni. Disse har fungert som nøkkelinformanter og har bidratt til dypere innsikt i det resterende datamaterialet og prosessen bak.

Informantene har bidratt med kunnskap og erfaringer fra forskjellige ledd i prosessen bak innføringen av statsborgerseremonien og de ulike praktiske og prinsipielle vurderingene som ble foretatt i forarbeidene.

2.3 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet

For å kontrollere dataenes kvalitet kan man ta utgangspunkt i begrepene reliabilitet, validitet og generaliserbarhet (Ringdal 2001:247). Dette er innarbeidede vitenskapelige begreper, men de er først og fremst utviklet og tilpasset kvantitative metoder. I kvalitative prosjekter kan man argumentere for at det gir mer mening å snakke om troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet (Thagaard 1998:179).

Uansett innebærer kontroll av disse kriteriene at forskeren må reflektere over konteksten for innsamlingen av data og egne tolkninger av den (Thagaard 1998:179-181).

2.4 Observasjon

Siden statsborgerseremonien var utgangspunktet for denne oppgaven ville jeg gjerne se hvordan en seremoni fungerte i praksis. Det var derfor nærliggende å være med på en selv. Statsborgerseremoniene er i utgangspunktet lukkede arrangementer og deltakerne får kun lov til å ta med seg et begrenset antall gjester. Til tross for dette bød det ikke på store problemer å få tilgang. Min rolle under seremoniene var som tilskuer, og jeg satt blant publikum som ellers stort sett besto av pårørende til deltakerne.

Jeg hadde på forhånd planlagt noen elementer jeg skulle se etter, men hadde ellers ingen spesielle forventninger til hvordan seremonien skulle være. Observasjonene ga meg mange inntrykk og inneholdt flere interessante elementer og ta tak i, men jeg har begrenset observasjonsdataene til å dreie seg om dekorasjoner og innhold i taler og kulturinnslag.

Det er et poeng med statsborgerseremoniene at de skal være forholdsvis like og gjenkjennelige over hele landet, men det er allikevel rom for lokale variasjoner, og kanskje spesielt rundt de elementene jeg valgte å ta for meg. Det at jeg kun har deltatt på to seremonier gjør at dataene fra disse begrenser seg til å fortelle om disse to. Det er derfor viktig å presisere at mitt empiriske grunnlag ikke kan fortelle om alle statsborgerseremonier som arrangeres i Norge.

De to seremoniene jeg har deltatt på foregikk også i to forholdsvis store norske byer, med et høyt antall nye statsborgere sammenlignet med mange andre fylker. Dette kan ha påvirket utformingen og gjennomføringen av seremoniene, og jeg vil anta at en seremoni for et færre antall nye statsborgere i et mindre fylke kan ha et mer ”personlig” preg enn i Oslo rådhus og kanskje kommunisere en annen holdning til samfunnsborgerskap.

Seremoniene i Oslo og Drammen, som blir behandlet i denne oppgaven, var også de første seremoniene som de respektive fylkene arrangerte. Dette kan ha påvirket utførelsen i den forstand at arrangørene var usikre for å ”trå feil” og valgte ”sikre” løsninger. Men det kan

også ha betydd at valgene som ble gjort var mer gjennomtenkte enn ved en senere anledning når seremoniene har blitt en vane.

2.5 Intervjuene

Intervjuene hadde form av åpne samtaleintervjuer. Jeg hadde på forhånd forberedt enkelte temaer jeg ønsket at informantene skulle fortelle om, men det var på ingen måte noe strukturert intervju med en stram intervjuguide. Dette gjorde det enkelt å skifte fokus når noe nytt dukket opp. På den annen side er det alltid en viss risiko for at den uformelle samtaleformen kan ha ført til at jeg som intervjuer penslet informantene i en viss retning og dermed til en viss grad påvirket fortellingene og tolkningene deres. Dette har jeg tatt høyde for når jeg har i ettertid har gått gjennom materialet, og jeg mener intervjuene gir et gyldig bilde av ”historiene” informantene forteller.

Under alle intervjuene benyttet jeg meg av lydbåndopptaker. Dette gjorde at jeg ikke trengte å notere underveis og at jeg kunne gå gjennom hele intervjuene flere ganger i ettertid. I tillegg transkriberte jeg intervjuene, så de i også framsto som tekster.

Alle informantene satt på store kunnskaper om statsborgerseremoniene og problemstillinger og vurderinger knyttet til disse. Likevel er det deres personlige oppfatninger og tolkninger som kom til uttrykk i intervjuene, som igjen er tolket av meg i oppgaven. Derfor kan heller ikke disse dataene uten videre overføres til en generell tolkning av vurderingene knyttet til prosessen bak og gjennomføringen av seremoniene.

Når det kommer til etiske dilemmaer i forhold til intervjusituasjonen er dette først og fremst knyttet til hvor nærgående og personlige spørsmål som stilles (Thagaard 1998:98). I denne sammenhengen var slike spørsmål utelukket. Alle informantene snakket i kraft av sin stilling og kun rundt temaet ”statsborgerseremoni”. De ga alle i forkant av intervjuene informert samtykke etter å ha fått muntlig informasjon om hvilket formål intervjuene skulle brukes til.

I ettertid har en av informantene gitt uttrykk for at det opplevdes ubehagelig å bli nevnt ved navn i denne sammenhengen. Jeg vil derfor ikke navngi informantene her.

2.6 Tekstene

Observasjon og intervjuer utgjør empirien om selve statsborgerseremonien. Tekstene gir derimot data om den formelle lovgivningen, som er bakgrunnen for innføringen av seremonien.

En fordel med bruk av primærdata, som de jeg har presentert ovenfor, er at forskeren selv kan skreddersy data etter forskningsspørsmålene (Ringdal 2001:119). En utfordring ved dokumentanalyse av foreliggende dokumenter er at tekstene er utarbeidet med et annet formål enn det forskeren skal bruke de til, og kildene må derfor vurderes i forhold til den konteksten de er utformet i (Thagaard 1998:56-57).

Dokumentene brukt i denne oppgaven er offentlige dokumenter som er allment tilgjengelige. De offentlige dokumentene knyttet til forarbeidene til den nye statsborgerloven var store og omfattende og ga mye beskrivende informasjon, men de er samtidig politiske dokumenter og kan ikke anses som nøytrale.

Hensikten med tekstanalysen var å avdekke ulike syn og perspektiver som lå til grunn for vurderingene og avgjørelsene som ble tatt i arbeidet med den nye loven. Dokumentene var en god kilde for dette formålet. Dataene fra disse er i denne oppgaven begrenset til utdrag og sitater som jeg har sett som relevante i forhold til å belyse denne oppgavens problemstilling og tema. Dette er til en viss grad beskrivende bakgrunnsinformasjon, men hovedsakelig det som kan anses som normative argumenter, det vil si argumenter som kan vise til en underliggende holdning til samfunnsmedlemskapets innhold eller sitater som bidrar til innsikt i temaet.

Talene jeg vil analysere i kapittel fem har også karakter av å være tekstanalyser, da de foreligger tekstformat på internett.

2.7 Analyse av dataene

Det empiriske grunnlaget i denne oppgaven er altså innhentet ved hjelp av en kombinasjon av forskjellige kvalitative metoder for datainnsamling; analyse av foreliggende tekstmateriale, observasjon og intervjuer. Disse dataene vil jeg analysere i forhold til problemstillingen.

I tolkningen av dataene vil jeg reflektere over det underliggende meningsinnholdet i de (Thagaard 1998:170). En utfordring ved slik kvalitativ analyse er at man som menneske lar seg farge av forutinntatte oppfatninger av hvordan ting henger sammen, og at forskerens forståelse påvirker tolkningene (Silverman 2001:1). Reliabiliteten i forhold til denne problemstillingen har jeg forsøkt å ivareta gjennom å bruke relevante teoretiske begreper, kategorier og perspektiver som analytiske verktøy i tolkningen.

Det teoretiske grunnlaget som utgjør bakteppet for tolkningene av empirien vil jeg redegjøre for i neste kapittel.

3. Teori

3.1 Introduksjon

Temaet i denne oppgaven omhandler nye medlemmer som har fått norsk statsborgerskap etter annet statsborgerskap. Disse nye medlemmene skal innlemmes i det politiske og det nasjonale fellesskapet. Denne prosessen inneholder flere komponenter, og man kan se prosessen fra flere vinkler. På den ene siden fra den nye borgerens ståsted. På den andre siden fra myndighetenes ståsted. Hvordan skal de håndtere befolkningen den har ansvar for, og hvordan skape et mest mulig stabilt og velfungerende samfunn? I en stat bor det dessuten allerede en innfødt befolkning som stort sett utgjør *majoriteten* av befolkningen. På noen områder sammenfaller interessene til partene, mens andre ganger er det uenighet om hvordan prosessen skal foregå mest mulig smertefritt. Denne oppgaven tar hovedsakelig utgangspunkt i myndighetenes ståsted, og jeg vil ved hjelp av forskjellige teoretiske perspektiver belyse forskjellige måter å innlemme nye medlemmer i samfunnet.

3.2 Samfunnsmedlemskapets ulike dimensjoner. Statsborgerskap og medborgerskap

Moderne stater kan på mange måter sammenlignes med medlemskapsorganisasjoner, med statsborgere som medlemmer (Brubaker). Alle stater definerer noen som medlemmer av nasjonalstaten og andre som ikke-medlemmer eller utlendinger.⁴

Det å bli statsborger i en nasjonalstat og dermed medlem av et nytt samfunn kan man si har to dimensjoner, en juridisk og en sosial. På den ene siden har vi den formelle, klart definerte juridiske dimensjonen av medlemskapet – *statsborgerskapet*. Statsborgerskap kan sees som en juridisk kontrakt om rettigheter og plikter mellom staten og borgeren og er den endelige formaliseringen av et fullverdig medlemskap til staten.

Gjennom statsborgerskapet er man sikret formelle rettigheter som borger i en stat. Demokratiske statsborgerskap bygger på fire prinsipper: ”Rettighetene skal omfatte alle borgere; de skal være de samme for alle borgere; de er lovmessig fundert, det vil si at man har krav på dem når man oppfyller statsborgerskapets plikter; og ansvaret for at rettighetene innfris ligger på staten” (Brochmann 2002:59).

Statsborgerskapet er en universell institusjon i det moderne politiske landskapet. Statsborgerskap i en vestlig demokratisk velferdsstat innebærer sikring av en rekke behov i et menneskes liv, staten gir bl.a. beskyttelse til sine medlemmer og mulighet for dem til å

---

⁴ Men det finnes også mellomkategorier. Noen bor og lever sine liv i en stat der de har oppnådd de fleste rettigheter, uten å være statsborgere. Det å ha flere statsborgerskap eller være statsløs kan også sees som irregulart i den idealtypiske medlemskapsmodellen (Bauböck 1994:25).

planlegge og å bygge sine liv innenfor dens territorium. Ikke-medlemmer har ikke de samme mulighetene.

Norsk statsborgerlovgivning bygger på nedarvingsprinsippet, det vil si at barn av norske foreldre blir norske statsborgere. Men man kan også få statsborgerskap gjennom søknad.⁵ Når noen får statsborgerskap etter søknad kalles det *naturalisering*. Enhver stat kan i prinsippet selv bestemme vilkårene for naturalisering, altså kontrollere hvem som kan bli medlemmer. Men det skal være mulig for en utenlandsk borger med lovlig opphold og fast bopel i Norge å få norsk statsborgerskap. Det fastslås i Europakonvensjonen av 1997 at hver statspart i sin nasjonale lovgivning skal gi anledning til erverv av statsborgerskap for personer med lovlig og fast bopel på dens territorium, og at statsborgerskap som oppnås gjennom naturalisering skal være likestilt medfødte statsborgerskap (NOU 2000:32 3.2.4).

Dersom man har permanent oppholdstillatelse (bosettingstillatelse) i Norge har man på de fleste områder like rettigheter som norske statsborgere, et unntak er at man ikke har rett til å stemme ved stortingsvalg (IMDI.no). Ut ifra et demokratisk perspektiv er det ønskelig at personer som oppholder seg og lever sine liv innenfor grensene til en gitt nasjonalstat er fullverdige medlemmer av denne. En viktig konsekvens av formelt statsborgerskap er, som tidligere nevnt, retten til å stemme ved stortingsvalg. Grunnideen i et demokratisk styresett er at befolkningen skal være med på å bestemme forhold som påvirker dem selv. Hvis store deler av befolkningen faller utenfor beslutningsprosessene kan grunnlaget for demokrati forvitte. Men det er stor forskjell på i hvilken grad forskjellige stater oppfordrer og stimulerer utlendinger bosatt i landet til å søke statsborgerskap. Og som jeg vil komme tilbake til, kan et lands naturaliseringspolitikk si noe om samfunnets grunnleggende struktur og om hvilken integreringspolitikk som føres (Brochmann 2002).

Den andre dimensjonen av medlemskapet handler om de mer udefinerbare, uformelle og sosiale sidene ved det å være en borger i en stat – *medborgerskapet*. Et godt medborgerskap handler om det å føle seg som en del av samfunnsfellesskapet, det å delta og være aktiv og å være innenfor på arbeidsmarkedet, i boligmarkedet og lignende. Mens statsborgerskapet handler om formelle rettigheter handler medborgerskapet om livskvalitet.

Fra et slikt synspunkt er begge dimensjonene svært viktig. Det antas også at de påvirker hverandre gjensidig. Et sterkt medborgerskap kan virke som en pådriver for å bli formell statsborger, og et formelt statsborgerskap kan virke integrerende i den forstand at det

---

⁵ Statsborgerskap kan også oppnås gjennom adopsjon eller melding.

kan føre til sterkere tilknytning til medlemslandet og solidaritet med andre en deler statsborgerskap med.

3.3 Citizenship

På norsk har vi et språklig skille mellom den substansielle og den formelle dimensjonen ved et statsmedlemskap. På engelsk brukes begrepet *citizenship* som en samlebetegnelse på både statsborgerlige og medborgerlige dimensjoner og en kombinasjon av disse. Grete Brochmann har innført *samfunnsborgerskap* som den norske versjonen av begrepet (Brochmann 2007:4).

Debatter og teorier om citizenship eller samfunnsborgerskap handler i bunn og grunn om normative spørsmål; hva kan betraktes som gode liv og gode og rettferdige samfunn, og hvordan kan man på best mulig måte oppnå det (Brochmann 2002:58).

Dette feltet er stort og berører mange faglige og samfunnsmessige temaer. Jeg vil nå redegjøre for noen relevante begreper som utgjør det teoretisk bakteppet i denne studien.

3.4 Nasjonalstaten

I løpet av 17- og 1800-tallet oppstod nasjonalstatene som geografisk avgrensede enheter (Østerud 2002:155). Så godt som alle moderne stater er, eller hevder å være nasjonalstater (Brubaker 1992). En nasjonalstat har et territorium, en befolkning, suverenitet og politisk organisasjon. Norge er en nasjonalstat, og det er denne de nye norske statsborgerne blir medlemmer av. Det er innenfor nasjonalstatens grenser innlemmelsen av medlemmene foregår.

Nasjonalstaten er egentlig en forening av to dimensjoner - staten og nasjonen.

3.4.1 Staten

Staten er den sentrale politiske organiseringen over et avgrenset territorium. Tre prinsipper kjennetegner staten; den har politisk autoritet over et avgrenset geografisk *territorium*, innenfor dette territoriet er det *funksjonsdeling*, det vil si at et spesialisert, politisk administrativt byråkrati har monopol på tvangsmakt og er skilt fra andre institusjoner. Til sist er staten *suveren*. Den er suveren i den forstand at den fremstår som uavhengig i forhold til andre stater utad og den er suveren innad ved at den er et uavhengig lovgivende sentrum (Østerud 2002:39).

Staten er en av flere former for politisk organisering. I historien finnes flere andre organisasjonsformer, som for eksempel handelsnettverk uten sentralisert styring, føydalsamfunn, nettverk basert på avstamning og religiøse sammenslutninger. Staten kan ha flere former og den har vært gjenstand for heftig faglig debatt. Det finnes mange oppfatninger

om hva en stat egentlig er eller bør være. Staten kan ses på som en maktpolitisk konsentrasjon, der den er til for å beskytte et kollektiv mot forskjellige trusler (nattvekterstat) (Østerud 2002:40). En rettsstat derimot er en statsform der det styrende organet, eller myndighetene er underlagt og bundet av rettsregler for å unngå maktmisbruk. Rettsstaten er forankret i at borgerne i staten innehar et knippe rettigheter og plikter som gjør det mulig for den enkelte å kunne forutsi sin egen rettsituasjon. Disse rettighetene og pliktene er like for alle borgerne i staten. Rettsstaten er et politisk ideal, og det kan argumenteres for at den ikke alltid passer med den sosiale realiteten den skal brukes på (Hatland 2001:264). Staten, slik den fremstår i dag, kan også ses som uttrykk for legitimitet i og med at de styrende har aksept fra dem de styrer gjennom felles anerkjente overordnede prinsipper.

3.4.2 Nasjonen

Mens staten er et håndfast politisk organisatorisk fenomen, med et territorium og innbyggere, er den andre dimensjonen i en nasjonalstat, *nasjonen* litt mindre håndgripelig. "Nasjon" kan vise til flere dimensjoner i moderne språk. I vanlig dagligtale og i FN-språk betyr "nasjon" det samme som "stat". Man snakker om stater som nasjoner og statsborgere har sin "nasjonalitet" innskrevet i passet. I denne betydningen er nasjonen et juridisk fenomen.

En annen betydning av ordet går ut på at folk danner en nasjon på bakgrunn av felles historie, religion, språk, identitet eller andre felles kulturtrekk, uavhengig av statsgrenser. Det er et ideal at statsgrenser skal falle sammen med nasjoner som kulturgrupper. Men definisjonene på hva som kvalifiserer til en nasjon varierer, og det er ikke ett bestemt kulturelt kjennetegn som bestemmer om en folkegruppe betraktes som en nasjon. Det kan være for eksempel språk, religion eller fysiske kjennetegn.

En tredje bruksmåte av "nasjon" er en subjektiv forståelse. På grunn av vanskeligheter med å finne objektive kjennetegn kan enhver gruppe som oppfatter seg selv som en nasjon, eller som oppfattes som det av andre, kalle seg en nasjon (Østerud 2002:157-158).

Nasjonalstaten, slik vi kjenner den i dag, oppsto etter den franske revolusjon, som en erstatning for føydale stater som var begrunnet og legitimert gjennom mandat fra Gud. Den idealtypiske nasjonalstaten består av staten som politisk rammeverk rundt et folk som ser seg selv og blir sett på av andre som en nasjon. Det er ikke alltid de to dimensjonene faller sammen, og en stat kan være flernasjonal eller en nasjon kan høre hjemme i flere stater.

3.4.3 Demos og etnos

Nasjonalstaten består av og for sin befolkning.

I oppbyggingen av nasjonalstaten har to tradisjoner fått mye oppmerksomhet og blitt brukt som idealtyper og ytterpunkter, henholdsvis den tyske (etnos) og den franske (demos) modellen.

I den franske modellen er staten utgangspunktet og det politiske territoriet fylles av nasjonale fellesskapsbånd som skapes etter politiske og administrative prinsipper. For eksempel ett felles språk. Kort sagt innebærer den franske nasjonalstatsmodellen tradisjonelt et rettighetsfellesskap, alle borgerne har like rettigheter og plikter i forhold til staten (*Demos*). I den tyske modellen er staten en politisk ramme rundt et folk (*Etnos*). Her forstås nasjonen som utgangspunkt, og statlige grenser må tilpasses allerede eksisterende kulturgrupper.

Europeisk tenking på 1800-tallet var preget av den tyske modellen. Hver nasjon hadde rett til å danne en stat, og hver stat skulle utgjøre en nasjon. Dette førte bl.a. til at enkelte folkegrupper som utgjorde majoriteten i et område fikk kulturell dominans og makt gjennom utstøtning av ”avvik”, tvangsassimilering og fordrivelse av minoriteter.

Uansett om man har staten eller nasjonen som utgangspunkt var, og er, nasjonalstaten en kombinasjon av to forskjellige fenomener. Staten som politisk og territorielt, og nasjonen som historisk og kulturelt. Denne tvetydigheten har gjennom historien dannet grunnlaget for stridigheter mellom forskjellige konstellasjoner av majoriteter og minoriteter, og gjør det fortsatt. (Østerud 2002:159).

3.4.4 Nasjonsbygging

For å skape samhold og samsvar mellom nasjon og stat startet på 1700-tallet en omfattende prosess som siden har blitt kalt nasjonsbygging. Statsviteren Stein Rokkan skisserte på 60-tallet nasjonsbyggingen som en prosess i flere ledd; Først erobret statsmakten territoriet gjennom administrasjon. Så kom en språklig og kulturell ensrettet standardisering gjennom skolevesen og assimilering av minoriteter. Neste ledd i nasjonsbyggingsprosessen var åpning for politisk deltakelse fra utkanten og lavere samfunnslag gjennom utvidelse av stemmeretten og borgerrettigheter. Ytterligere nasjonal integrasjon ble oppnådd gjennom offentlig omfordeling og velferdspolitikk. På den ene siden omfattet nasjonsbyggingen utvidelse av offentlig kontroll og autoritet, og på den andre siden oppslutning om felles institusjoner gjennom utvidete borgerrettigheter. Dette er en modell for nasjonsbygging som er satt på spissen, og solidaritet og samhold kan selvfølgelig oppstå gjennom prosesser som ikke er konstruert på denne måten (Rokkan 1987: 265-347).

Nasjonsbygging er heller ikke noe avsluttet kapittel i historien, men en kontinuerlig pågående prosess(Østerud 2002: 160-1).

3.4.5 Nasjonalt fellesskap – ”oss” og ”de andre”

Siden nasjonalstaten er til for borgerne i den og samtidig er avhengig av legitimitet fra borgerne og en viss grad av enighet rundt verdiene den er bygd på for å opprettholdes, kan man si at det fra et nasjonalstatlig ståsted er ønskelig med høy grad av fellesskapsfølelse blant innbyggerne i en nasjonalstat.

Fra et nasjonalstatlig ståsted bør det altså være høy grad av fellesskapsfølelse blant innbyggerne i en nasjonalstat. Fordi nasjonalstaten er til for borgerne i den og den igjen er avhengig av legitimitet fra folket og enighet rundt verdiene den er bygd på for å opprettholdes.

I studier omkring nasjonale fellesskap tas det ofte utgangspunkt i Benedict Andersons teorier. Han mener at nasjonalstater og tiltro til disse er den mest universelle legitime verdien i det politiske liv i vår tid (Anderson 1991). For å forstå nasjonalstater må man se på hvordan de ble til historisk, hvordan meningsinnholdet har forandret seg over tid og hvorfor de i dag tilegnes grunnleggende følelsmessig legitimitet. Anderson mener nasjonalstaten er et resultat av varierende politiske og ideologiske konstellasjoner, og en kompleks krysning av historiske krefter. Den blir sett på som suveren fordi konseptet ble til i en tid der legitimiteten til hierarkiske systemer ble borte, og vokste i en tid der ideen om én verdensomspennende religion for lengst var forsvunnet. Nasjonalstaten blir sett som innbyrdes begrenset fordi den har klare grenser mot andre nasjonalstater, og ingen stat som (ideelt sett) er bygget rundt en nasjon tenker seg som sammenfallende med hele menneskeheten.

Et viktig element i nasjonsbygging er avgrensning i forhold til andre. Nasjonen er et konstruert og forestilt fellesskap i følge Anderson. Fellesskapet er forestilt fordi menneskene som bor der høyst sannsynlig aldri vil møte hverandre, eller i det hele tatt høre om hverandre. Allikevel har alle idéen om dette fellesskapet. I følge ham er nasjonalisme og tilhørighet til en nasjonalstat kulturelle konstruksjoner på lik linje med bl.a. religioner. Selv om det ofte er store faktiske forskjeller i befolkningen innenfor nasjonen vil det å høre til samme nasjon oppfattes som et dypt horisontalt bånd (Anderson 1991).

Nasjonalt fellesskap og nasjonsbygging inneholder en ”oss” og ”de andre” dimensjon. For at det skal finnes noe ”vi”, må det være noen andre der ute som er forskjellig fra oss. Nasjonsbygging kan i ytterste konsekvens knyttes til nasjonalisme, og nasjonalisme innebærer å rendyrke kulturell egenart. Gjennom bl.a. mediene kan ideen om det forestilte fellesskapet forsterkes og bekreftes. Det kan dannes et bilde av den ”innfødte” befolkningen som etnisk, religiøs og kulturelt homogen. Hvis idealet er at befolkningen i en nasjonalstat skal være

kulturelt homogen, så vil innvandrere representere en trussel mot denne homogeniteten (Brochmann 2002), og de vil bli sett på som ”fremmede” i forhold til det forestilte ”oss”.

Følelsen av nasjonalt fellesskap og ideen om hvilke verdier dette fellesskapet bygger på kan kalles nasjonal identitet. Nasjonal identitet er en kollektiv identitet som medlemmene av fellesskapet deler, og den bygger på følelsen av være en del av noe som er større enn en selv.

Alle får tilskrevet et knippe kollektive identiteter fra tidlig barndom, det vil si en serie identifikasjoner med kollektive dimensjoner som nasjon, klasse og kjønn. De hjelper til med å gi mening og sammenheng til verden rundt, og kan ses som en del av ”limet” som holder samfunnet sammen (Thörn 2002). Innholdet i og betydningen av de kollektive dimensjonene en identifiserer seg med skapes og forandres over tid, men på tross av dette kan de kollektive identitetene en er født inn i være vanskelig å løsrive seg fra (Thörn 2002).

Nasjonale fellesskap og kollektive identiteter kan også forstås som kultur. Kultur blir da brukt om generelle kvaliteter som verdier, normer, smak, væremåte, synet på hva som er rett og galt og livsanskuelse. Disse kvalitetene regner man med er nokså like for personer innenfor samme nasjon, og at de føres videre til nye generasjoner gjennom sosialiseringprosesser (Brochmann 2003:371).

I dette noe vanskelig definerbare feltet gir det også mening å skille mellom ”tykk” og ”tynn” nasjonsforståelse. Tykk nasjonsforståelse baserer seg på felles verdier, historie og tradisjoner med utspring i en etnos-inspirert medlemskapsmodell, mens en tynn demos-inspirert nasjonsforståelse handler mer om tilslutning til politiske og rettslige størrelser.

3.4.6 Nasjonale symboler

Et element i nasjonsbygging og opplevelsen av kollektiv nasjonal identitet er å samles rundt felles symboler som styrker fellesskapsfølelsen - nasjonale symboler. Det finnes både uoffisielle og offisielle autoriserte nasjonale symboler. Mest kjent og mest brukt er flagg, nasjonalsanger og nasjonaldrakter. Disse symbolene er som regel godt innarbeidet og gir raske assosiasjoner til nasjonen, til ”oss”. En viktig del av nasjonale symbolers virkeområde er å spille på det emosjonelle i mennesker framfor det rasjonelle. Nasjonale symboler viser til den kollektive nasjonale identiteten, og på en måte kan man si at denne forestillingen om fellesskap oppfattes som noe varig og grunnleggende som er hevet over for eksempel det foranderlige demokratiet. I så måte kan forestillingen om nasjonal identitet og formelle demokratiske prosesser stå i et slags motsetnings- eller konkurranseforhold i noen sammenhenger (Aagedal 2003). Det ligger potensiell makt i symboler, og nasjonalt symbolbruk er et eget språk som forteller hvem vi er, hvor vi hører til, hvem som er en del av

det nasjonale fellesskapet, men også hvem som ikke er det (Agedal 2003). Det symbolske språket – for eksempel materielle gjenstander, handlinger og relasjoner kommuniserer det nasjonale fellesskapets karakter, historie og fremtid (Agedal 2003). Bruk av nasjonale symboler kan virke ekskluderende på minoriteter som ikke er født inn i det nasjonale fellesskapet. Men innholdet i den kollektive nasjonale identiteten og symbolene som viser at man er del av dette fellesskapet er ikke statisk og uforanderlig. Ved at symbolene brukes i nye sammenhenger og av nye grupper kan innholdet i dem fornyes og utvides over tid (Agedal og Brottveit 2006).

3.4.7 En svekket nasjonalstat?

Selv om nasjonalstaten fortsatt er suveren og har en trygg posisjon som organisasjonsform, så har den nasjonale suvereniteten blitt utfordret på flere områder.

Mye tyder på at oppfatningen av nasjonalstaten som utspring for følelser av tilknytning og lojalitet ikke lenger står like sterkt. En forholdsvis ny befolkningssammensetting i mange stater, der mange innbyggere har hatt grunnsosialiseringen andre steder enn i det nye hjemlandet, har svekket dette bildet (Brochmann 2002). Gjennom elektroniske kommunikasjonsmidler og forenklede reisemuligheter har også kontakt med andre deler av verden blitt dagligdags. Internasjonalisering og globalisering har ført til at verden har blitt ”mindre”, og mennesker har fått utvidet mulighet til å samhandle og identifisere seg med andre mennesker og kollektive dimensjoner som ikke nødvendigvis befinner seg i geografisk nærhet.

I tillegg til et svakere grep rundt befolkningen innenfor sitt territorium har legitimiteten til nasjonalstaten som suveren utad blitt svekket.

Prinsippene som ligger til grunn for nasjonal suverenitet er at hver ”nasjon” har sin egen territorielle stat, og at bare de som tilhører nasjonen har rett til å delta som borgere i denne. Dette har blitt sett på som den ”naturlige politiske tilstanden for menneskeheten”. På bakgrunn av forskjellige mellomstatlige avtaler og internasjonale konvensjoner har nasjonalstatens suverenitet når det gjelder grensekontroll og som lovgivende organ blitt svekket. Eksempler på dette er Schengen-avtalen som innebærer avskaffelse av grensekontroll mellom landene som har tatt del i avtalen, og internasjonale menneskerettigheter som sikrer mennesker grunnleggende rettigheter uavhengig av statsmedlemskap.

Nasjonalstatens suverenitet har altså blitt svekket på mange områder, og det har vokst fram en spenning mellom to grunnleggende institusjonaliserte prinsipper i det globale systemet knyttet til immigrasjon; nasjonal suverenitet og universelle menneskerettigheter

(Soysal 1994:7). Begge institusjonene står sterkt i det globale rammeverket.

Menneskerettighetene sikres gjennom at stater forplikter seg til dem, og de fremmer krav om universelle rettigheter og identiteter for personer uavhengig av om de er innenfor eller utenfor nasjonale grenser. Dette begrenser nasjonalstatens handlingsrammer, og den har fått utvidet ansvar overfor utenlandske borgere. Samtidig forventes immigrasjons- og grensekontroll som et fundamentalt uttrykk for suverenitet. De handler ut fra og reproducerer prinsippene og definisjonene utarbeidet i det globale systemet. Kilden og legitimiteten til rettigheter ligger på det internasjonale nivå, men individuelle rettigheter fortsetter å bli organisert innenfor nasjonalstatlige grenser, dog noe forskjellig stat for stat bl.a. avhengig av statsform (Soysal 1994).

3.5 Migrasjon og nasjonalstatens kontrollmekanismer

Det er ikke fritt fram for å flytte og slå seg ned hvor man vil. De aller fleste stater i verden har reguleringer når det gjelder innvandring. Det å kontrollere hvem som reiser inn og ut over territoriets grenser er et fundamentalt uttrykk for nasjonalstatens suverenitet. Grensekontroll overfor andre staters borgere har av noen blitt sett som selve essensen av nasjonalstatens eksistens (Brochmann 1997:10).

Som nevnt har en nasjonalstat ytre og indre suverenitet. Den har suverenitet til å bestemme hvem som skal komme innenfor dens territorium og den har suverenitet til å bestemme lovgivningen innenfor grensene.

Fram til første verdenskrig kunne mennesker stort sett bevege seg rundt i Europa og store deler av resten av verden uten pass eller særlige restriksjoner. Men i forbindelse med første og andre verdenskrig utviklet de fleste europeiske stater en stadig mer omfattende regulering av innvandringen. Disse reguleringene var et resultat av en eksponerende velferdsstat innad og påvirkning av andre staters regulering utad (Brochmann 1997:11).

Nasjonalstaten som konstruksjon og idé tar altså, dog i forskjellig grad, utgangspunkt i at staten fungerer som en ramme rundt en befolkning som deler visse fellestrekk, og at denne befolkningen er relativt stabil og bofast innenfor territoriet. Men i virkeligheten har mennesker til alle tider flyttet på seg på tvers av landegrenser, og dagens kommunikasjonsmidler gjør det mulig å flytte i en helt annen skala enn i tidligere tider.

Det finnes ingen store fullstendig forklarende teorier omkring migrasjon, men tradisjonelt har teorier omkring feltet bygget på en oppfatning av at ”rasjonelle aktører” veier fordeler og ulemper i hjemlandet og i eventuelle mottakerland opp mot hverandre, såkalte

”pull – push” teorier. En slik tilnærming til migrasjonsfeltet tar høyde for at migrasjon hovedsakelig er økonomisk styrt (Brochmann 1997:36). Selv om økonomiske motiver fortsatt er forklaringen for mange som migrerer viser det seg imidlertid at årsakene kan være mer sammensatte enn som så.

Det er mange årsaker til hvorfor enkeltpersoner velger å migrere. Det kan bl.a. være ønsket om en bedre fremtid for seg selv og sine for folk som kommer fra fattige eller urolige deler av verden der den økonomiske eller politiske situasjonen er ustabil, det kan være etterspørsel i mottakerland om arbeidskraft til en langt bedre betaling enn hjemlandet kan tilby, eller det kan være nettverk av familie og bekjente i mottakerlandet som virker som pådrivere. Migrasjon kan også være flukt fra opprinnelseslandet for å unngå tortur, vold eller drap (Brochmann 1997:35).

Tomas Hammar beskriver tre ”porter” immigranter må gjennom for å oppnå fullt medlemskap i et mottakerland. Den første porten handler om å få begrenset oppholds- og arbeidstillatelse. Midlertidige gjestearbeidere er et eksempel som havner innenfor kategorien av de som har kommet gjennom denne første porten. Den andre porten passerer ved at immigrantene får permanent oppholds- og arbeidstillatelse, samtidig oppnås fulle sosiale og sivile rettigheter. Dette er på mange måter den mest avgjørende ”porten” for mange, hva kommer til trygghet, stabilitet og muligheten til å planlegge livet innenfor statens grenser. Den tredje og siste porten i Hammars terminologi er oppnåelse av statsborgerskap, eller naturalisering. Ved naturalisering oppnår immigranten alle rettigheter, inkludert politiske, og har lik formell status som alle andre statsborgere i landet (Hammar 1990:21).

3.5.1 Innvandring i Norge

I etterkrigstidens Europa bidro arbeidere fra ikke-vestlige land sterkt til gjenoppbyggingen og industrialiseringen av mange land som trengte arbeidskraft. Fram til 1970-tallet var det derimot omtrent ikke innvandring fra ikke-vestlige land til Norge. Men først og fremst på grunn av oljefunnene i Nordsjøen ble Norge på slutten av 60-tallet et attraktivt land for arbeidsinnvandrere. På dette tidspunktet hadde den økonomiske veksten ellers i Europa stagnert, og de fleste landene innførte strengere reguleringer av innvandrere. På tross av en enorm økonomisk vekst på denne tiden, fulgte Norge de andre europeiske landene når det gjaldt regulering av innvandringen og innførte den såkalte ”innvandringsstoppen” i 1975. Dette var først og fremst et forsøk på å begrense ufaglært arbeidskraft. Bakgrunnen for reguleringen var signaler om utviklingen i de største innvandrerstaterne i Europa som hadde

erfart boligmangel og sosiale tilpassningsproblemer knyttet til arbeidsinnvandrerne. (Brochmann 2003:360).

I de fleste mottakerland for arbeidsinnvandring ble mange av gjestearbeiderne som kom før ”stoppen”, værende i landet. Dette kom som en overraskelse på mange land, som hadde sett for seg at gjestearbeiderne ville reise tilbake til landet de kom fra når jobben var gjort. Dette skjedde også i Norge og en stor del av immigrasjonen til Norge de senere årene har dreid seg om familiegjenforeninger for arbeiderne som kom tidlig på 70-tallet. De senere årene, spesielt etter EU-utvidelsen i 2004 som bl.a. omfattet flere østeuropeiske land, har også arbeidsinnvandringen herfra økt betraktelig. Polakker utgjør den største gruppen av innvandrere fra Øst-Europa, etterfulgt av litauere. Mye tyder på at denne gruppen følger det samme mønsteret som arbeidsinnvandrerne på 70-tallet, da mange blir boende og at familiene kommer etter (fn.no)⁶.

I tillegg kommer flyktninger fra forskjellige steder i verden der det til en hver tid er uroligheter.

Denne utviklingen har resultert i at den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen i Norge på få år har gått fra å være nesten ikke-eksisterende på 60-tallet til å i dag omfatte en betydelig andel av befolkningen.

Med mål om å ivareta menneskerettighetene har de vesteuropeiske landene utarbeidet internasjonale avtaler som gir visse føringer for hvordan en stat kan behandle innvandrere. Den enkelte stat påvirkes også av andre mottakerlands innvandringspolitikk. Men det er fortsatt opp til hver enkelt nasjonalstat å utforme egen politikk rundt grensekontroll.

Kontroll av innvandringen blir sett som en nødvendighet for å unngå kaos og uro, og for å skape stabilitet i myndighetenes styring og planlegging (Brochmann 1997:17). I tillegg må innvandringen oppfattes som legitim for den allerede eksisterende befolkningen i staten. Spesielt i stater som Norge med en sterkt utviklet velferdsstat kan innvandring oppfattes som en trussel mot etablerte goder.

3.5.2 Innvandring som en ”forstyrrelse”

Med økt globalisering og lett tilgjengelig kontakt mellom folk som bor i forskjellige kanter av verden kan kulturelle forskjeller og preferanser over tid viskes bort. Men noen mener også at det motsatte kan skje. Antropologen Simon Harrison mener å se at økende globalisering og kulturell flyt ser ut til å fremme heterogenitet og lokale avgrensninger (Harrison 1999:10).

---

⁶Kilde: http://www.fn.no/ilo_informasjon/magasinet_arbeidsliv/2007/arbeidsliv_nr_1_2007/arbeidsmigrasjon

Samfunnsvitere har stort sett gått bort fra ideen om objektivt sammenbundne samfunn og kulturer. Men både samfunn og aktører som blir studert ser ut til å, også i økende grad mener Harrison, representere verden som om den var komponert av forskjellige grupper med hver sin kultur, og at det derfor er viktig å studere hvordan båndene, kulturene og fellesskapene blir presentert (Harrison 1999:10).

Fra et slikt kulturbevaringsperspektiv er det, i følge Harrison, viktig for et samfunn med ”kulturelle grenser”, da det kollektive ”selvet” langt på vei blir konstruert i opposisjon til ”andre”.

De fleste kulturer ser ”utover” og gir og tar av andre kulturelle grupper, så lenge deres egne kulturelle grenser ikke forvitres og distinksjonen mellom ”innenfor” og ”utenfor” ikke forsvinner.

Harrison mener det er to hovedformer for hvordan en kultur kan føle at sine kulturelle grenser er truet på. Det handler om ”forurensning” innenfor de kulturelle grensene, eller ”kupp” av kulturen utenfra. Man vil beholde ”renhet” og ”eierskap” (Harrison 1999:12). Fra et slikt perspektiv kan man si at et kulturelt kollektiv er redd for at ved forurensning av sin egen kultur ved at elementer fra andre kulturer skal ta for stor plass, og dermed ødelegge grunnlaget for samhold og felles identitet.

For å unngå slik ”forurensning” av sin kulturelle identitet fremstår det som viktig å regulere utbredelsen av fremmede kulturer innad og lokale kulturer utad, eller begge. Alt for å bevare det forstilte, men kritiske forestilte båndet mot forvitring (Harrison 1999:13).

I den norske offentlige debatten omkring innvandring og integrering har den nasjonale dimensjonen lenge blitt underkommunisert, ifølge Grete Brochmann (Brochmann 2003:361). I mange nordmenns bevissthet er den norske kulturen og nasjonen liten og sårbar i møte med ”fremmedkulturell” innvandring, som kan oppfattes som en forstyrrelse av det verdimeslige og kulturelle ”limet” i den norske kollektive identiteten (Brochmann 2003:361).

Selv om nasjonale fellesskap eller kulturer langt på vei er konstruksjoner, er det grunn til å tro at følelsen av dette fellesskapet for mange er viktig, og noe man er villig til å kjempe for å bevare dersom man frykter det skal gå tapt. Dette kan føre til fremmedfiendtlige holdninger og oppslutning om partier som har en ”antiinnvandringsagenda”. For at ikke slike holdninger skal få fritt spillerom og føre til for eksempel diskriminering og utestenging av minoriteter må man ta denne uroen på alvor (Eriksen 2001:99).

3.5.3 Integrering

På grunn av den omfattende migrasjonen de senere år har de fleste vestlige land fått en sammensatt befolkning med forskjellig kulturell og etnisk bakgrunn på relativt kort tid. Dette har ført til at integrering, politikken og forskningen som handler om hvordan man best mulig skal kunne innlemme nye medlemmer i det nasjonalstatlige fellesskapet, har fått mye oppmerksomhet.

Integrering handler om mange dimensjoner i et menneskes liv, det handler om i hvilken grad en person er eller opplever å være et fullverdig medlem av et samfunn, en fullverdig borger i en stat. Integreringspolitikk handler også om forholdet mellom majoriteten og minoriteter. Både for den enkelte borger og for samfunnet som helhet blir høy grad av integrering ansett som et gode.

Man kan argumentere for at innvandrere etter en tid vil tilpasse seg det nye hjemlandets normer og koder, og at innlemmingen i samfunnet vil gå av seg selv. Fra et slikt syn blir omfattende integreringspolitikk overflødig. Men utfordringen for moderne velferdsstater er at de ikke har tid til å vente en generasjon eller to på at innlemmingen skal skje. Dersom betydelige grupper ikke kommer innenfor i arbeidslivet og på boligmarkedet, og dermed blir avhengig av støtte fra staten, kan disse bli både en økonomisk byrde og et legitimitetsproblem (Brochmann 2002:35).

I teorien omkring integrering tas det ofte utgangspunkt i tre idealtypiske hovedmodeller; assimilering, ”smeltingen” og pluralisme.

Assimilering innebærer at nykommere legger fra seg sine opprinnelige normer, vaner og lignende, og tar til seg majoritetens normer der de flytter. En slik tilnærming forutsetter at immigranter forandrer språk, klesdrakt, livsstil og kulturelle preferanser som en del av det å tilpasse seg en ny sosial orden. Målet er at immigranter skal bli ”like” majoritetsbefolkningen (Giddens 2001:255). Denne formen for integrasjon var dominerende tidligere, men i etterpåklokskaps lys blir det klart at en ren assimileringstilnærming har ført til grove overtramp mot både enkeltpersoner og grupper (Giddens 2001:255). Norge drev for eksempel fornuftspolitikken overfor samene tidligere, ved at de ikke fikk lov til å snakke sitt eget språk eller praktisere tradisjonene sine offentlig.

”Smeltingen” har en litt annen tilnærming. I stedet for at minoritetene skal oppgi sine tradisjoner til fordel for majoritetens allerede eksisterende, så ser man for seg at de ”blandes” sammen og utvikler nye kulturelle uttrykk og tradisjoner. I en idealtypisk form vil kun de ”beste” tradisjonene overleve. USA, og det ”amerikanske prosjekt” blir ofte brukt som eksempel på denne tilnærmingen. Men problemet med ideen om smeltingen er i følge Anthony Giddens ”that it never happened” (Giddens 2001:255).

I følge en rendyrket pluralistisk eller flerkulturell tilnærming er ikke det mest ønskelige at alle skal bli like, men å utvikle et samfunn der alle slags subkulturer blir anerkjent og verdsatt for sin egen verdi. Etniske eller kulturelle forskjeller bør bli respektert som en vital del av en større nasjonal helhet. De fleste land i Vesten i dag er til en viss grad pluralistiske. Men etniske eller kulturelle forskjeller har ofte blitt assosiert med ulikhet, og etniske minoritetskulturer oppfattes ofte som å være i en mindreverdighetsposisjon i forhold til majoriteten framfor å anses som likeverdige, men uavhengige bestanddeler av nasjonalstaten (Giddens 2001:256). Forkjempere for den pluralistiske modellen argumenterer med at for å oppnå et flerkulturelt samfunn der alle grupper er likeverdig holder det ikke med like formelle rettigheter. Det å føle seg som en vital del av det nasjonalstatlige fellesskapet handler om følelse av tilhørighet, følelse av at en er like mye verdt og har de samme mulighetene som alle andre en deler statsborgerskap med.

Dette er rene idealtypiske modeller for integrering, og det kan finnes elementer av flere av modellene innenfor en og samme stat.

En kritikk av integreringsmodeller og integreringspolitikk er at de ofte tar utgangspunkt i at samfunnene som innvanderne skal innlemmes i er etnisk og kulturelt homogene samfunn i utgangspunktet. Man ser bort fra kulturelle forskjeller som kan ha eksistert over lang tid (Eriksen 1997:9). Det finnes også de som mener at ”integrering” egentlig bare er et annet ord for assimilering. At målet i prinsippet er det samme.

Integrering betraktes ofte som lettere oppnåelig i en stat som er demos-basert enn i en stat som er basert på etnos (Brochmann 2007:17). I stater som er bygget på demosprinsipper er kriteriene for medlemskap klart definert og mulige å oppnå, noe som ikke alltid er tilfelle i etnosbaserte stater, bygget rundt det som anses som et folk med visse naturgitte karaktertrekk. Men hvis man ser på hvilken integreringspolitikk som føres i de forskjellige landene er ikke bildet entydig. Samfunn som baserer seg på politiske og sivile medlemskap kan forvente langt høyere grad av tilpasning fra nykommere enn det som forventes i et samfunn basert på kulturelle, etniske eller andre nasjonale bånd (Brochmann 2007:17).

I følge Jürgen Habermas må det etiske grunnlaget i politikken som skal forene alle innbyggere til medlemmer av ”nasjonen” være ”nøytralt” i moderne liberale demokratier, med respekt for forskjellene i etniske og kulturelle minoriteter.

Habermas mener man filosofisk kan dele assimilering inn i to nivåer:

- (a) assimilering inn i det politiske, konstitusjonelle fellesskapet og tilpasning til det offentlige liv og normer som gjør seg gjeldende her.

(b) Viljen til å legge fra seg sin opprinnelige kultur. Dette innebærer ikke bare utvendig tilpasning, men det å ta til seg og gjøre væremåter, tenkemåter, verdier osv. til sine egne. Dette er en dypere og mer grunnleggende form for assimilering.

En demokratisk konstitusjonell stat som skiller mellom disse, som den norske, kan bare forvente vilje til å slutte seg til den politiske kulturen i sitt nye hjemland, uten å gi opp etniske skikker, kultur og identitet (Habermas 1994).

3.5.4 Norge og integrering

I tillegg til overstatelige konvensjoner, mellomstatlige avtaler og internasjonale trender, har utformingen av innvandringspolitikken i Norge vært avhengig av utviklingen i tre felter i det norske samfunnet; velferdsstaten, nasjonen og arbeidsmarkedet (Brochmann 2002:34). I denne oppgaven vil jeg hovedsakelig konsentrere meg om det nasjonale aspektet.

Forholdet mellom majoriteten og minoriteter i samfunnet er en viktig dimensjon når det er snakk om innlemmelse av nykommere. Hvem har makt til å bestemme hvordan tilpasningen skal foregå?

Formelt sett er det majoriteten, gjennom demokratiske beslutningsprosesser og med staten som utøver, som definerer innlemmingspolitikken. Men, i følge Grete Brochmann er maktrelasjonene i praksis langt mer komplisert enn som så. Det er ikke bare staten men også andre aktører som utøver makt i dette landskapet. Det kan argumenteres for at minoriteter også har makt til å påvirke hvilken politikk det er mulig å gjennomføre, ved at de kan utfordre legitimitetsgrunnlaget for politikken (Brochmann 2002:28). På dette feltet er det snakk om formell institusjonell makt og symbolsk makt.

I Norge har grunnlaget for integreringspolitikken forandret siden begynnelsen av 70-tallet. Den gangen ble det fokusert sterkt på at innvandrerne selv skulle få velge hvordan tilpasningen til det norske samfunnet skulle skje og at de skulle beskyttes mot assimileringsspess på forskjellige arenaer. Innvandrerne ble i høy grad behandlet som en gruppe med felles interesser. Utover 80- og 90-tallet ble forholdet mellom gruppetilhørighet og individbaserte interesser mer tvetydig og fokuset ble flyttet fra beskyttelse og bevaring til gjensidige rettigheter og plikter, ikke minst plikten til å delta i samfunnet. Det ble også sterkere fokus på at innvandrere måtte respektere norske verdier og regler (Brochmann 2002:37).

Det å bli formell statsborger kan anses som den endelige ”belønningen” for gjennomført integreringsprosess, men det kan også brukes som et virkemiddel for å fremme integrasjon.

3.6 Statsborgerskapets innhold og betydning

3.6.1 Fremveksten av moderne borgerrettigheter

Med et statsmedlemskap følger det som kjent rettigheter. I studier av innholdet i samfunnsmedlemskap blir det ofte tatt utgangspunkt i den britiske sosiologen T.H. Marshalls modell om det moderne samfunnsborgerskapets fremvekst.

Marshall beskriver utviklingen av tre typer rettigheter; de sivile, de politiske og de sosiale. Fremkomsten av de *sivile* rettighetene daterer Marshall til det 18. århundre. Sivile rettigheter innebærer personlig frihet, bl.a. ytrings- tros- og organisasjonsfrihet, og *domstolene* skal ivareta disse rettighetene. De *politiske* rettigheter oppsto, i følge Marshall, i det 19. århundre. Disse innebærer politisk frihet, retten til å stemme, og til demokratisk deltakelse. *Nasjonale og lokale parlamenter* sikrer de politiske rettighetene (Marshall 1965:78). Når de sivile og politiske rettigheter er sikret og ivaretatt har man med en rettsstat å gjøre. I det 20. århundre, med utbyggingen av en rekke sosialsikrings- og utdanningssystemer oppstår de *sosiale* rettigheter, det vil si sosial velferd, gratis utdanning, pensjonsordninger og helsevesen. *Velferdsstaten* skal ivareta disse rettighetene (Marshall 1965:79). Marshalls utgangspunkt for å studere feltet var å inkludere den engelske arbeiderklassen på slutten av 40-tallet i samfunnet, og forbedre livsvilkårene deres. Marshall tar utgangspunkt i strukturene i samfunnet, og mener det er gjennom strukturelle løsninger at borgerne vil sikres et godt samfunnsborgerskap. Han ønsker, og tar utgangspunkt i at alle skal ha lik status som borger, og at en slik likhet er viktigere enn absolutt materiell likhet. Med oppbyggingen av velferdsstaten i det 20. århundre ser Marshall det moderne samfunnsborgerskapet som så godt som oppnådd (Jæger 2000:224). I denne modellen er staten som institusjon borgernes ”garantist” for disse rettighetene.

Til grunn for utformingen av statsborgerpolitikk ligger det ulike oppfatninger av hva statsborgerskapet betyr, eller bør bety. Jeg vil nå kort redegjøre for tre ulike forståelser, eller perspektiver på statsborgerskapet. De tre perspektivene jeg fremstiller bygger på store og omfattende teoretiske bidrag. Denne oppgavens omfang gir ikke rom for en full gjennomgang av dem, men jeg vil ta for meg noen hovedpunkter som jeg mener er relevante i denne sammenhengen.

3.6.2 Det klassiske/tradisjonelle perspektivet

Rogers Brubaker beskriver det han kaller et klassisk idealtypisk syn på statsborgerskapet og nasjonalstaten. Dette, mener han, karakteriserer en ”tatt for gitt” oppfatning som mye statsborgerpolitikk bygger på.

Den klassiske forståelsen av medlemskap bygger på seks normer for et ideelt medlemskap. Disse normene går ut på at samfunnsmedlemskapet skal være likt, hellig, nasjonalt, demokratisk, unikt og sosialt betydningsfullt (Brubaker 1998:132). Dette innebærer først og fremst at alle som deler samme statsborgerskap skal ha *lik status*. Statsborgerskapet bør være *hellig* i den forstand at det er fundert i noe som føles større og viktigere enn hvert enkelt individ. Videre bør statsborgerskapet være *nasjonalt*, for å sikre legitimitet fra en lojal befolkning. At et statsborgerskap er *demokratisk* betyr at alle borgerne i en stat skal ha mulighet til å påvirke politiske prosesser i staten, og alle bør bruke denne muligheten. For å unngå eventuelle lojalitetskonflikter bør statsborgerskapet være *unikt*, dette vil gjøre det enklere for hvert enkelt menneske og for staten. I den *sosiale* dimensjonen ligger ideen om fellesskapsfølelsen mellom de som deler statsborgerskap (Brubaker 1998).

Med disse premissene som utgangspunkt forstås altså statsborgerskap som noe langt mer grunnleggende enn bare en ren formalitet. Det nasjonale aspektet tar høyde for en forholdsvis ensrettet befolkning, og kan tolkes som et ønske om kulturell og etnisk homogenitet. En slik tradisjonell forståelse utelukker også doble statsborgerskap, da det vil være brudd på normen om at statsborgerskapet skal være unikt.

Disse prinsippene for statsborgerskap vokste fram uavhengig av immigrasjon over landegrensene, og mange vil mene at de ikke er i tråd med dagens realiteter, der de fleste vestlige stater har fått en langt mer heterogen befolkning enn det de tradisjonelle prinsippene tok utgangspunkt i.

På tross av disse realitetene omfavner nasjonalstater den tradisjonelle forståelsen av statsborgerskap, i følge Brubaker, og nasjonalt orienterte teoretikere forfekter antakelsen om at formelt medlemskap til staten fungerer som en pådriver for medlemskap til nasjonen, eller et sterkt medborgerskap (Brubaker 1998:135).

Borgeren i en bestemt stat tilhører den lille andelen av verdens innbyggere som ”hører til” i akkurat den staten. I en verden sammensatt av stater bør alle ha et statsborgerskap, og de fleste får et statsborgerskap ved fødselen gjennom nedarvingsprinsippet eller territorialprinsippet. Dette er for øvrig et unntak fra den sekulære trenden som går bort fra tilskrevne statuser (Brubaker 1992:32). Tilskrevne statsborgerskap bygger på en forventning om at personene sannsynligvis vil vokse opp og utvikle den sterke tilhørigheten og lojaliteten

til et samfunn og en stat som, i følge en tradisjonell forståelse av statsborgerskapets betydning, bør ligge til grunn.

Personer som ikke har det gjeldende statsborgerskapet fra fødselen av kan oppnå det senere i livet gjennom naturalisering. Når det kommer til hvem som skal ha rett til statsborgerskap representerer de tradisjonelle normene flere motsetninger. Der normene om egalitære og demokratiske medlemskap oppfordrer til at alle langtidsboende bør bli fullstendige medlemmer, kan normene om hellige, unike og nasjonale medlemskap brukes til å legitimere restriktive tiltak for å oppnå medlemskap (Brubaker 1998:136). Den normative ambivalensen gjenspeiler seg i varierende argumenter når det gjelder spørsmål om krav for å oppnå fullt medlemskap.

To poler gjør seg gjeldende innen naturaliseringspolitikk. På det ene ytterpunktet må søkeren oppfylle visse kriterier, men selv om disse er oppfylt må staten avgjøre om det er av dens egen interesse at kandidaten blir statsborger. Prosedyrene er lange og kompliserte, og hver sak taes opp til nøye vurdering. Gjennom en slik tilnærming oppfordrer staten ikke til naturalisering og kan ta høy betaling for det. I motsatt fall kan alle som oppfyller et sett klart definerte kriterier naturaliseres, staten oppfordrer til naturalisering og det skal være en enkel prosess (Brubaker 1998:138).

3.6.2.1 Jus soli og jus sanguinis

I Europa er det to klassiske modeller for naturalisering; *Jus soli* (territorialprinsippet) og *jus sanguinis* (blods- eller nedarvingsprinsippet) (Brochmann 2002). I dag kombinerer de fleste stater på en eller annen måte de to prinsippene og det er som oftest flere forskjellige hensyn og prinsipper som ligger til grunn for hvordan stater håndterer spørsmålet om hvordan statsborgerskap oppnås (Hammar 1990:32).

Brubaker mener at det finnes en sammenheng mellom en nasjonalstats nasjonale selvforståelse (nationhood) og holdning til oppnåelse av statsborgerskap. Tyskland og Frankrike blir ofte brukt som idealtypiske eksempler for å illustrere denne antakelsen.

Fransk lov har tradisjonelt gjort naturalisering forholdsvis enkelt for innvandrere gjennom territorialprinsippet (*jus soli*). Dette innebærer at også de som er født på fransk territorium av utenlandske foreldre har muligheten til å bli franske statsborgere. En slik ordning har ført til at de aller fleste andre- og tredjegerasjons innvandrere som bor Frankrike er franske statsborgere. Idealtypisk innebærer den franske modellen at alle individer er ”like” for staten. Uansett kulturell, nasjonal eller etnisk opprinnelse skal alle ha samme rett til statsborgerskap (Brochmann 2002).

Tysk statsborgerskapslovgivning derimot, har tradisjonelt basert seg på nedarvingsprinsippet (*jus sanguinis*). Dette innebærer at man tidligere måtte ha tysk slekt for å bli tysk statsborger. Tyske myndigheter har følgelig ikke oppmuntret til naturalisering av innvandrere, noe som har ført til langt lavere naturaliseringsrate enn i Frankrike.

I følge Brubaker (1998) gjenspeiler altså Frankrike og Tysklands holdninger til naturalisering disse landenes nasjonale selvforståelser. Der Frankrike baserer det nasjonale fellesskapet på et politisk fellesskap med staten som sentrum (*demos*), har Tyskland nasjonen, eller ”et folk” som utgangspunktet (*ethnos*).

Disse ulike tilnærmingene til naturalisering gjenspeiles i ulike holdninger i forhold til integreringen av innvandrere i de to landene.

Den franske holdningen til naturalisering har ført til at man mer eller mindre har sett bort fra kulturelle og etniske forskjeller, og man har forventet at befolkningen skal bli ”franske”. Dette har i stor grad ført til *assimileringspolitikk*, som innebærer at man regner med at nykommere etter en stund skal legger fra seg sine opprinnelige normer, vaner og lignende og bli ”lik” majoriteten.

I Tyskland har man tradisjonelt sett ikke hatt noen klart definert form for integreringspolitikk, da man tidligere tok høyde for at ”gjestearbeiderne” skulle reise hjem når jobben var gjort. Da det har vist seg at mange av arbeidsinnvandrerne ble i landet har det ført til at betydelige grupper bor og lever sine liv i landet som utenlandske statsborgere.

I Tyskland må nye statsborgere frasi seg sitt gamle statsborgerskap når de blir tyske statsborgere, mens i Frankrike trenger de ikke å gjøre det. I Tyskland er det heller ingen politisk kultur for å oppfordre utlendinger til å naturaliseres.

Som nevnt tjener de to landene som idealtyper i fremstillingen av to poler innenfor naturaliseringspolitikk og medlemskapsforståelse. Begge modeller har vist seg å ha svakheter og lovgivningen i både Tyskland og Frankrike har blitt justert de senere år.

Uansett utgangspunkt kan man si at synet på utlendinger, eller de ”fremmede” har forandret seg i det moderne samfunn. I stedet for å tenke at de kommer til å reise tilbake til opprinnelseslandet sitt eller at de kommer til å bli som majoriteten etter hvert, har de fleste stater i dag innfunnet seg med at man må leve med kulturelle og etniske forskjeller nå og i fremtiden (Alghasi m.fl. 2006:21).

Brubakers teorier er store og omfattende, og jeg har bare redegjort for det jeg mener er mest relevant for denne oppgaven. Selv om hans teorier bygger på idealtyper, kan tankegodset overføres til å belyse holdninger til naturalisering og medlemskap også i Norge.

Brubaker innser at nasjonalstatenes utgangspunkt er forandret, men at de likevel står trygt i dagens globale bilde og må regnes med framover.

3.6.3 Det postnasjonale perspektivet

Gjennom oppholdstillatelse har som nevnt mange immigranter oppnådd de fleste rettigheter i den staten de bor uten at de er formelle statsborgere. De som av forskjellige grunner ikke naturaliseres havner i en slags mellomposisjon der de ikke oppnår fulle rettigheter (Brubaker 1998:137).

Tomas Hammar beskriver denne gruppen som *denizens*. Dette er mellomkategori som gjennom permanent bosettingstillatelse har oppnådd de fleste rettigheter, men er utelukket fra det politiske fellesskapet. De er ikke formelle medlemmer, men heller ikke helt å betrakte som ikke-medlemmer, da de lever fullverdige liv i landet de bor i (Hammar 1990:12). Statusen som denizen kan betraktes som en mellomstasjon før fullt statsborgerskap er oppnådd, men mange forblir i denne situasjonen uten å naturaliseres. Andelen av befolkningen som befinner seg i denne mellomposisjonen har økt kraftig siden 1980-tallet (Hammar 1990:22).

Yasemin Soysal mener den voksende andelen denizens illustrerer at tiden for det tradisjonelle statsborgerskapet er forbi. De kan i følge Soysal ikke betraktes som ”støy” i forhold til nasjonalt fundert statsborgerpolitikk, men et uttrykk for den nye globaliserte virkeligheten (Soysal 1998:190).

Mens den tradisjonelle forståelsen av medlemskap, som sikrer en person rettigheter, er statsborgerskap fundert i nasjonen og nasjonalt medlemskap, mener Soysal at en ny og mer universell form for medlemskap har vokst frem. Nasjonale statsborgerskap mister fotfeste for en *postnasjonal* modell. Denne modellen reflekterer en annen logikk og praksis. Rettigheter og privilegier som tidligere var knyttet til borgere av en bestemt nasjonalstat og definert som nasjonale rettigheter, har nå ekspandert til universelle rettigheter, og blir legitimert i kraft av individet.

Dette utkrystalliserer en spenning mellom to grunnleggende institusjonaliserte prinsipper i det globale systemet som er knyttet til statsborgerskap og immigrasjon, den nasjonale suvereniteten og universelle menneskerettigheter (Soysal 1994:7). I den tradisjonelle nasjonalstatsforståelsen er det kun medlemmer av nasjonalstaten som utgjør

befolkningen og kan gjøre krav på rettigheter. Det er direkte sammenheng mellom medlemskap og territorium. Men utviklingen av internasjonale rettigheter, som de enkelte nasjonalstater er underlagt, har ført til at nasjonalstater har fått utvidet ansvar ovenfor utenlandske borgere som bor innenfor nasjonalstatens territorium. I den postnasjonale modellen er grensene for medlemskap flytende (Soysal 1994:141). Det betyr ikke at nasjonalstatenes grenser er flytende, og utøvelsen av de universelle rettighetene er fortsatt knyttet til nasjonalstaten og dens institusjoner. Det er for eksempel nasjonalstaten som har ansvar for utdanning, helse og velferd.

Nasjonalstatene er underlagt og reproducerer prinsippene og definisjonene utarbeidet på det internasjonale nivå. Samtidig forventes immigrasjons- og grensekontroll som uttrykk for den nasjonale suverenitet (Soysal 1994:140). Nasjonalstatene må også handle ut fra den tradisjonelle forståelsen om nasjonalstatens suverenitet fordi den er avhengig av denne for å opprettholdes.

Den postnasjonale modellen for medlemskap bryter med Brubakers norm om likhet, som innebærer at alle medlemmer har lik status. I den postnasjonale modellen har noen flere privilegier enn andre. De politiske rettighetene er knyttet til nasjonalt medlemskap, mens de sivile og sosiale rettighetene er direkte knyttet til individet.

Den postnasjonale modellen tar heller ikke høyde for fellesskapsdimensjonen eller den kollektive identiteten som den nasjonale forståelsen av medlemskap innebærer. Denne dimensjonen anses som viktig for en stats legitimitet som styringsorgan og for å løse større problemer som krever samhandling og enighet, for eksempel miljøspørsmål.

Men det at rettigheter i økende grad blir sett som et universelt anliggende, definert på et globalt nivå, betyr ikke at identitet blir det. I følge Soysal blir identitet fortsatt sett som territorielt bundet (Soysal 1994:156).

Den materielle realiseringen av individuelle rettigheter blir altså hovedsakelig organisert av nasjonalstater, men legitimiteten for disse rettighetene ligger på det internasjonale nivå (Soysal 1994:143).

Soysal påpeker imidlertid også viktigheten av å huske på dualiteten i samspillet mellom nasjonal suverenitet og universelle menneskerettigheter. Det er de samme globale prosessene og institusjonelle rammeverket som fostrer postnasjonale medlemskap som også underbygger nasjonalstaten og dens suverenitet.

I et postnasjonalt perspektiv kan man si at statsborgerskapets verdi har blitt devaluert, da stadig færre rettigheter og privilegier oppnås som direkte følge av det.

Utviklingen som har blitt beskrevet indikerer ikke bare en observasjon av at det har skjedd en utvidelse av rettigheter, men også det at det eksisterer en legitimerende grunn der nye og bredere krav kan bli fremmet.

Definisjonen av individer og deres rettigheter som universelle kategorier gjør det mulig å gjøre krav på rettigheter på en annen måte enn tidligere (Soysal 1994:155).

3.6.4 Det flerkulturelle perspektivet

På bakgrunn av den omfattende innvandringen siden 1960- og 70-tallet er de fleste vestlige land i dag flerkulturelle.⁷ En flerkulturell tilnærming til innholdet i samfunnsmedlemskap utfordrer de tradisjonelle prinsippene i Brubakers idealtypiske modell. I følge et flerkulturelt perspektiv fremstår de som frosset i tid, da de ikke tar hensyn til kulturelle, etniske og andre forskjeller som eksisterer innenfor de statlige grensene. På grunn av økt innvandring og en mer pluralistisk befolkning i de fleste demokratiske, vestlige stater i dag, mener bl.a. den canadiske politiske filosofen Will Kymlicka at det har vokst frem en spenning mellom tradisjonelle normer for samfunnsmedlemskap og etniske eller kulturelle minoriteters rettigheter og status i flerkulturelle samfunn (Kymlicka & Norman 2000:1). På engelsk brukes begrepet *Multiculturalism* for det som jeg av språklige og forenklingse hensyn i denne oppgaven omtaler som det flerkulturelle. Men det er det engelske begrepet Kymlicka og andre representanter for dette perspektivet først og fremst knyttet til.

Teorier og debatter omkring samfunnsborgerskap kan som nevnt ofte kokes ned til å handle om hva som er gode samfunn og gode liv. Hvis målet er at alle i et samfunn skal ha de samme livsvilkårene og samme mulighet til å benytte seg av rettighetene, må man ta et skritt tilbake og se på individene innenfor strukturene mener forkjempere for en flerkulturell tilnærming.

Et viktig aspekt ved velfungerende liberale demokratier er aktive og deltakende borgere, ikke bare lovlydige, men passive (Kymlicka & Norman 2000:31).

I følge Kymlicka og Norman kan en persons samfunnsborgerskap referere til tre fenomener: a) hennes *status* som lovlig borger, bredt definert som et knippe sivile, politiske og sosiale rettigheter, sammen med et relativt lite sett med plikter. (Følge loven, betale skatt, militærtjeneste m.fl.) Det formelle medlemskapet til staten. b) Hennes *identitet* som medlem av et eller flere politiske fellesskap. Denne identiteten kan stå i kontrast til andre identiteter

---

⁷ "Kultur blir brukt om de verdier, regler og normer som overføres fra en generasjon til en annen, og som endres over tid før den føres videre til neste. (...) Kultur gir her en fortolkningsramme for både hvordan verden er, og hvordan den burde være. Denne betydningen av kultur er nært knyttet til identitet." (Brochmann 2003:371).

basert på klasse, rase, kjønn, etnisitet, religion, profesjon, seksuelle preferanser etc. c) Hennes *handlinger eller sivile kvaliteter*.⁸ De legger også til et fjerde aspekt ved samfunnsborgerskap som kan defineres som et helhetlig samfunnsmessig mål; d) Idealet om *sosialt samhold*, inkludert temaer som sosial stabilitet, politisk enighet og sivil fred (Kymlicka og Norman 2000:30-1).

Hvordan kan myndighetene bidra til å utvikle og fremme disse kvalitetene hos borgerne?

I følge representanter for en flerkulturell forståelse av samfunnsborgerskapets innhold må det åpnes for tilpassede rettigheter og ordninger ovenfor minoriteter. I denne sammenhengen skiller Kymlicka mellom ulike typer av minoriteter, der nasjonale (ofte historisk undertrykte) minoriteter som urbefolkninger står i en særstilling til å kunne kreve rettigheter og en viss grad av selvstyre innenfor nasjonalstatens overordnede rammer. Innvandrere har ikke legitimitet til å kunne kreve det samme, mener han. Men et viktig element i en flerkulturell tilnærming er at alle de har rett til å uttrykke sin kultur og identitet (Kymlicka & Norman 2000:7). Innvandrere kan, i følge Kymlicka kreve såkalte ”polyethnic rights”, som er av et helt annet kaliber enn de rettighetene som kan gis til nasjonale minoriteter (Brochmann 2002:42).

Tilpasningene kan være basert på en gruppe eller et individ, og eksempler kan være materielle rettigheter som kvotering i arbeidslivet eller lovfestet rett til kultur- eller religionsutøvelse, men det kan også dreie seg om symbolsk anerkjennelse (Taylor 1994). Symbolsk anerkjennelse kan være å offentlig anerkjenne en etnisk minoritet som likeverdige majoriteten. Enkelt forklart kan man si at symbolsk anerkjennelse kan være å fremheve det som skiller en gruppe fra majoriteten, og si at det er like ”bra” som noe annet.

Bakgrunnen for at det fremstår som legitimt å fremme slike krav er at minoriteter kan internalisere et negativt og underlegent bilde av seg selv, som annerledes og ”mindre verdt” enn majoriteten. Derfor klarer de heller ikke å benytte seg av eventuelle muligheter selv om strukturene forandres og de formelle forholdene forbedres (Taylor 1994:26). Tilhengere av minoritetsrettigheter er skeptiske til de tradisjonelle idealene for medlemskap, da de mener de uttrykker en forventning om at minoriteter skal tilpasses de strukturene som majoriteten har fastsatt (Kymlicka & Norman 2000:1). Forsvarere av slike rettigheter argumenterer for at

---

⁸ Som for eksempel; *generelle kvaliteter*, som pågangsmot, lovlidighet og lojalitet. *Sosiale kvaliteter*, som selvstendighet og fordomsfrihet. *Økonomiske kvaliteter*, som arbeidsmoral, evne til behovsutsettelse og kapasitet til å innrette seg etter økonomisk og teknologisk utvikling. Og *politiske kvaliteter*, som evnen til å innordne seg etter og respektere andres rettigheter, kreve det som kan kreves, evne til å evaluere makthaverne og villighet til å delta i den offentlige debatt. (Galston 1991:221-4)

institusjoner som er blinde for virkelige forskjeller opprettholder og viderefører majoritetens interesser og identiteter. Dette fører til stigmatisering, barrierer og ekskludering for minoritetsmedlemmer (Kymlicka & Norman 2000:5). Normene om nasjonale og hellige samfunnsborgerskap kan tolkes som umulige å oppnå og føre til utestenging fra fellesskapet og fra innpass på viktige samfunnsarenaer.

Det flerkulturelle perspektivet på samfunnsmedlemskap utfordrer flere av de tradisjonelle normene for medlemskap, og tilbyr et fullt statsborgerskap rensket for nasjonal og hellig karakter.

På grunn av en flerkulturell tilnærming til synet på hvordan et samfunn bør være har mange reist spørsmål om innholdet i samfunnsborgerskapet har mistet sin betydning eller om grunnlaget for sosialt samhold og solidaritet med de som en deler statsborgerskap med har smuldret bort. Det å offentlig anerkjenne og belyse det som skiller en gruppe fra majoriteten er problematisk i forhold til den tradisjonelle ideen om samfunnsborgerskap, fordi det gir oppmerksomhet til og status til noe som ikke er universelt og likt for alle. I en slik oppfattelse skal staten være "fargeblind". Mange mener det blir moralsk feil og diskriminerende å behandle noen annerledes på bakgrunn av deres tilknytning til en spesiell gruppe. I en tradisjonell nasjonalstatlig tilnærming står prinsippet om én status for alle medlemmer sterkt, og man vil foretrekke å utvide rettighetene knyttet til medlemskapet sånn at de favner over flest mulig dimensjoner. Fra dette ståstedet bør fokuset være på formell likhet.

Det problematiske med differensierte medlemskap, som kun tar utgangspunkt i en gruppe eller et individ er, i følge Brubaker, at kompleksiteten og kraften i fellesskapsfølelsen undervurderes. Denne fellesskapsfølelsen holder et samfunn sammen og påvirker medlemmene der andre aspekter ved medlemskapet forandres (Brubaker 1998).

Kymlicka anerkjenner dette problemet, og viser til bl.a. Canada, der en rekke definerte felles verdier antas å virke samlende. Men felles verdier alene forklarer ikke hvorfor man skal dele stat (Kymlicka 1998:180). Den manglende ingrediensen er, ifølge Kymlicka en felles *identitet*.

I en nasjon kommer identiteten fra felles historie, språk og kanskje religion, akkurat de tingene en flerkulturell nasjon mangler.

Kymlicka nevner USA som eksempel på en flerkulturell nasjon med en felles identitet. I USA har man det som bl.a. Jürgen Habermas betegner som forfatningspatriotisme, der den felles identiteten er grunnlagt i historiske bragder som grunnleggelsen av den amerikanske konstitusjonen. I tillegg er hele USAs felles identitet bygget på bevisstheten om at landet er en føderasjon av forskjellige mennesker og grupper. De ser på seg selv som amerikanske nettopp

fordi de også kan se på seg selv som engelske, spanske eller kenyanske samtidig (Kymlicka 1998:170).

Den felles identiteten borgere deler som medlemmer av samme politiske fellesskap vil alltid eksistere sammen med andre identiteter for hvert enkelt individ. For mange vil identiteten som borger i en stat aldri bli hovedidentiteten. Hvis de blir tvunget til å velge kan religiøse eller andre identiteter bli valgt foran. Man kan ikke forvente annet, men man kan forvente at individer handler som borgere i det offentlige rom, og det viktig å motivere til dette (Kymlicka & Norman 2000:34).

Ifølge flerkulturelle normer skal inkludering og medlemskap være forholdsvis enkelt. Myndighetene bør oppfordre de som bor i landet permanent til å bli formelle statsborgere, og doble statsborgerskap aksepteres.

3.6.5 Individet i fokus

De senere årene har det altså vokst fram en universalistisk politikk som innebærer like rettigheter og like plikter for alle som er fullverdige medlemmer av staten. Det underliggende premisset er lik verdighet for alle borgere. Man ønsker å unngå første- og andrerangs borgere. Dette prinsippet om likeverdig samfunnsborgerskap har blitt allment akseptert i følge Charles Taylor (Taylor 1994). Men det er som nevnt forskjellige oppfatninger av hvordan man skal kunne vedlikeholde likhetsidealet og oppnå faktiske like muligheter for alle borgerne innenfor en stat.

For å forstå argumentet om minoritetsrettigheter og symbolsk anerkjennelse må man forstå hva som menes med identitet og verdighet, og hvordan synet på individet har forandret seg gjennom historien fram til i dag i følge Taylor. Hvorfor blir det ansett som viktig å ivareta særinteresser for enkeltindivider og grupper? Taylor mener ideen om, og viktigheten av å ivareta identitet og verdighet har å gjøre med et underliggende moralsk ideal i vår tid, som liberale vestlige demokratier hviler på.

Før på slutten av 1800-tallet fokuserte man ikke på individuelle identiteter. Men rundt denne tiden gikk den vestlige verden gjennom et perspektivskifte, fra føydalsamfunn og aristokrati til demokrati og et mer egalitært menneskesyn. Med dette ble fokuset flyttet fra å hige etter å oppnå *ære*, som bare noen få mennesker kunne inneha, til en oppfatning av at alle mennesker innehar *verdighet*. I tillegg til dette fokusskiftet har også menneskers oppfatning av hva som er et godt og fullverdig liv forandret seg. I tidligere tider oppnådde man i følge Taylor tilfredsstillelse og et fullendt liv ved å være i kontakt med Gud og det guddommelige, og Gud var den moralske veilederen. I dag blir denne moralske veilederen ansett for å finnes

inne i hver enkelt av oss. Det har i følge Taylor utviklet seg en kollektiv oppfatning om at alle mennesker har en grunnleggende kunnskap om hva som er riktig og galt. "Sannheten" om hvordan hver enkelt av oss skal leve livene våre finnes kun dypt inne i oss selv. For å leve et fullverdig liv må man være i kontakt med seg selv og sin indre stemme. Målet eller det moralske kravet blir da selvrealisering og fullbyrdelse av egen identitet. Innbakt i dette livssynet ligger det et prinsipp om at ingen skal fornekte eller sette spørsmålsteget ved en annens identitet (Taylor 1994). Men man finner ikke sin egen identitet gjennom monolog med seg selv, men i dialog med andre. Både språklig dialog, symbolsk interaksjon og andre måter å forholde seg verden rundt. Psykologen George Herbert Mead har vist hvordan individet gjennom gjenkjennelse eller i opposisjon til signifikante andre oppdager og former egen identitet (Mead 1962). Her kommer behovet for anerkjennelse inn, man trenger anerkjennelse fra andre for å bli trygg på seg selv og egen identitet.

Taylor skiller mellom anerkjennelse i den private, intime sfære og i den offentlige sfære. Offentlig eller politisk anerkjennelse er annerledes enn anerkjennelse i den intime sfæren. Politisk anerkjennelse innebærer å offentlig anerkjenne nettopp hva som er annerledes med en gruppe eller et individ i et samfunn (Taylor 1994:37). Offentlig symbolsk anerkjennelse kan bety en styrket posisjon i samfunnet for individet eller gruppa, dette kan igjen styrke følelsen av tilhørighet til staten og entusiasmen for å delta og være aktive i samfunnet de lever i. Symbolsk anerkjennelse handler ikke bare om at medlemmene av majoriteten godtar eller anerkjenner den spesielle statusen som minoritetspersoner de deler stat med har. Det forutsetter også at medlemmer av majoriteten tenker gjennom sin egen gruppes identitet og forhold til staten (Kymlicka og Norman 2000:30). I et flerkulturelt perspektiv må innholdet i samfunnsborgerskapet på sikt forandres og utvides.

Både Kymlicka og Taylor tar i sine refleksjoner utgangspunkt i store innvandringsland som Canada og USA, og tar langt på vei til orde for at staten skal være verdinøytral. Michael Waltzer påpeker at denne verdinøytraliteten ikke uten videre kan overføres til mindre nasjonalstater som for eksempel Norge, der myndighetene har en egen interesse av også å bevare en eksisterende majoritetskultur. Myndighetenes nøytralitet begrenser seg i slike tilfeller til toleranse og aksept overfor religiøse og kulturelle ulikheter. Men man kan, i følge Waltzer, ikke forvente at de skal oppnå en likestilt posisjon som majoritetskulturen (Waltzer 1994:100).

I lang tid ble citizenshipfeltet ansett som lite interessant felt å studere (Kymlicka og Norman 2000), men på bakgrunn av den økte migrasjonen de siste tiårene og den derav pluralistiske

befolkningen i mange nasjonalstater, har de gjeldene idealene blitt satt på prøve og andre behov og interesser har kommet på dagsorden. Dette har ført til økt fokus på spørsmål knyttet til samfunnsborgerskap, både når det gjelder hvilke formelle krav som skal settes til de som ønsker å bli medlem og når det gjelder hvordan man skal sikre en lojal, deltagende befolkning.

4. Den formelle lovgivningen

4.1 Introduksjon

Som nevnt kan en persons fullverdige samfunnsborgerskap analytisk deles opp i to dimensjoner; det formelle statsborgerskapet og det mer substansielle medborgerskapet. I dette kapitlet tar jeg for meg den formelle siden ved det norske medlemskapet, selve statsborgerloven.

Det å oppnå statsborgerskap er den siste ”porten” immigranten må gjennom, i følge Hammars (1990) terminologi, for å bli fullverdig formelt medlem av staten eller *naturalisert*. Naturalisering innebærer at den nye borgeren er likestilt med alle andre som har det samme statsborgerskapet, det vil si fulle politiske, sosiale og sivile rettigheter, samt beskyttelse mot utvisning. Formelt statsborgerskap anses også ofte å være en pådriver for følelse av tilknytning til landet og solidaritet med andre en deler statsborgerskap med.

Jeg vil nå presentere vilkårene for å oppnå norsk statsborgerskap, og ta for meg sentrale spørsmål som ble diskutert i prosessen fram mot den nye loven, med særlig vekt på skjerpningen av prinsippet som forbyr doble statsborgerskap.

Konkrete spørsmål jeg vil jobbe ut fra i denne delen av oppgaven er: 1) Hvilke argumenter blir brukt i vurderingene rundt lovforslaget, spesielt i forhold til vedtaket om å videreføre prinsippet om ett statsborgerskap? 2) Hvilken forståelse av statsborgerskapets betydning reflekteres?

Empirien i dette kapitlet bygger på tekstmateriale i form av offentlige dokumenter: statsborgerlovutvalgets vurderinger og forslag til ny lov (NOU 2000:32), regjeringens odelstingsproposisjon (Ot. prp. Nr 41 (2004-2005)) og statsborgerloven.

4.2 Vilkår for å få norsk statsborgerskap etter søknad

Den gjeldende norske statsborgerloven trådte som tidligere nevnt i kraft 1. september 2006. Norsk statsborgerlovgivning bygger på jus sanguinis eller nedarvingsprinsippet. Ifølge statsborgerloven blir et barn automatisk norsk statsborger ved fødselen dersom moren er norsk statsborger eller hvis faren er norsk statsborger og gift med moren. Dersom faren er norsk men ikke gift med moren kan barnet bli norsk statsborger ved melding. Ved siden av automatisk erverv ved fødselen kan en person også få norsk statsborgerskap gjennom adopsjon, melding eller søknad. I denne sammenhengen er det relevant å se hvordan man kan oppnå statsborgerskap etter søknad. Hovedregel om erverv etter søknad er:

”Enhver har etter søknad rett til norsk statsborgerskap dersom søkeren på vedtakstidspunktet a)har dokumentert eller på annen måte klarlagt sin identitet,

- b) har fylt tolv år,
- c) er og vil forbli bosatt i riket,
- d) fyller vilkårene for bosettingstillatelse i utlendingsloven § 12⁹,
- e) har til sammen syv års opphold i riket i løpet av de siste ti årene, med oppholds- eller arbeidstillatelser av minst ett års varighet, opphold i en eller flere søknadsperioder medregnet syvårsperioden, jf. Femte ledd,
- f) fyller kravet om norskopplæring fastsatt i § 8¹⁰,
- g) ikke er ilagt straff eller strafferettslig særreaksjon eller har utholdt karenstid, og
- h) fyller kravet om løsning fra annet statsborgerskap fastsatt i § 10.” (statsborgerloven§7)

Den nye statsborgerloven bygger på norsk statsborgerlov fra 1950, og er en fornying av denne. Loven fra 1950 har som utgangspunkt at dobbelt statsborgerskap er uheldig (ot.prp. nr 41 (2004-2005) 4.1). Den nye loven skjerper dette prinsippet:

”§ 10. Kravet om løsning fra annet statsborgerskap

Dersom søkeren ikke automatisk taper annet statsborgerskap som følge av innvilgelse av norsk statsborgerskap, må søkeren være løst fra annet statsborgerskap før søknaden innvilges. Dersom søkeren ikke kan løses fra annet statsborgerskap før søknaden innvilges, må søkeren innen ett år fra innvilgelsen av norsk statsborgerskap dokumentere at vedkommende er løst fra annet statsborgerskap. Dersom søkeren ikke kan bli løst fra annet statsborgerskap før en viss alder er oppnådd, må søkeren innen ett år etter å ha oppnådd denne alderen dokumentere at vedkommende er løst fra annet statsborgerskap. Det kan gjøres unntak fra kravet om løsning dersom løsning anses rettslig eller praktisk umulig eller av andre grunner fremstår som urimelig.

Dersom løsning fra annet statsborgerskap dokumenteres innen utløpet av fristen etter første ledd, skal det skriftlig bekreftes at det norske statsborgerskapet er i behold. Dersom løsning fra annet statsborgerskap ikke dokumenteres innen utløpet av fristen, kommer reglene om tilbakekall i § 26 første ledd til anvendelse.” (Statsborgerloven).

4.3 Rettigheter og plikter knyttet til norsk statsborgerskap

I følge Europakonvensjonen av 1997 er statsborgerskap definert som det rettslige båndet mellom en person og en stat. De fleste rettigheter og plikter i Norge er imidlertid ikke knyttet til statsborgerskapet da utlendinger som oppholder seg i landet er underlagt de samme lover

⁹ en utlending som har oppholdt seg i Norge i tre år sammenhengende med oppholdstillatelse og arbeidstillatelse uten begrensninger har rett til bosettingstillatelse.)

¹⁰”§ 8. Kravet om gjennomført norskopplæring

For søknader som fremmes etter 1. september 2008 er det et krav at søkere mellom 18 og 55 år har gjennomført 300 timer godkjent norskopplæring eller kan dokumentere tilstrekkelige kunnskaper i norsk eller samisk. Kongen kan i forskrift gi nærmere bestemmelser om kravet om gjennomført norskopplæring, herunder om unntak, og om kravet om tilstrekkelige kunnskaper i norsk eller samisk.” (Statsborgerloven).

og regler som de som er norske statsborgere. For mange rettigheter er det mer avgjørende for en person om han eller hun er lovlig bosatt i landet (ot.prp. nr. 41 (2004-2005) 3.2). Likevel er det noen rettigheter og plikter som bare gjelder de som er formelle norske statsborgere. Retten til å ha norsk pass er kun forbeholdt de som har norsk statsborgerskap. Det samme gjelder retten til å stemme ved stortingsvalg, retten til ubetinget opphold og arbeidstillatelse i Norge, og beskyttelse mot å bli utlevert til en annen stat (med unntak av utlevering til et annet nordisk land). Det å være norsk statsborger er også avgjørende når det gjelder den norske stats mulighet til å gi hjelp dersom en person har kommet i problemer i utlandet. Den eneste offentlige plikten som er direkte knyttet til norsk statsborgerskap er verneplikten for menn. Også på arbeidsmarkedet kan formelt medlemskap være relevant da enkelte stillinger krever norsk statsborgerskap. Dette gjelder noen stillinger i den offentlige administrasjon, embetsmannsstillinger som dommer i retten og det å bli utnevnt til statsråd eller statsminister. I tillegg må ansatte i politi- og lensmannsetaten og utsendte utenriktjenestemenn og utsendt administrativt personell være norske statsborgere. Andre forhold som avhenger av norsk statsborgerskap er muligheten til å representere Norge i idrett og å motta utdanningsstøtte fra Statens lånekasse for utdanning (ot.prp. nr. 41 (2004-2005) 3.3).

4.4 Statsborgerskap og integrering

Når en person blir naturalisert, det vil si blir formell statsborger og dermed et fullverdig medlem i staten, har myndighetene fullt ansvar overfor denne borgeren. Statsborgerskap som oppnås etter søknad er formelt likestilt med statsborgerskap som oppnås ved fødsel. Fra statens side er det å skille mellom medlemmer og ikke-medlemmer ikke bare et definisjonsspørsmål, men også et spørsmål om prioritering. Hvem skal kunne kreve rettighetene staten kan gi, hvilke borgere ønsker man?

Med fullt statsborgerskap kan man kreve alle formelle rettigheter staten kan gi, men uten medborgerskap kan man ikke benytte seg av disse rettighetene, mener Bauböck (1994). Dersom en person har svak eller ingen tilknytning til samfunnet, ved at han eller hun ikke kan språket, har et svakt sosialt nettverk og generelt få kontaktpunkter til storsamfunnet, har denne få forutsetninger for å for eksempel sette seg inn i valgsystemer og skille mellom ulike politiske partier. Det er vanskelig å benytte seg av sine rettigheter dersom man ikke vet hvordan man skal benytte seg av dem, eller ikke engang vet at man har dem. Fra et slikt perspektiv blir integreringsspørsmål viktige, ikke minst for å unngå å skape såkalte ”annenrangs - borgere”.

I en stortingsmelding i forbindelse med den nye statsborgerloven fastslår regjeringen at

”Departementet mener at det norske statsborgerskapet, symbolsk og faktisk, markerer at statsborgerne slutter seg til de grunnleggende verdiene som det politiske fellesskapet bygger på, som demokrati og felles politiske spilleregler. Departementet ønsker derfor at personer som bor permanent i riket blir norske statsborgere.”
(Ot.prp. nr. 41 (2004-2005) 3.1).

Det skal i prinsippet være mulig for en utenlandsk borger med lovlig opphold og fast bopel i Norge å få norsk statsborgerskap. Men noen krav må oppfylles. Hovedlinjene i Norge er altså at søkeren må være minst 12 år, ha hatt fast bopel i riket de siste sju åra, og ha *”fare sømelegt fram”* (statsborgerloven).

Hvilke kriterier som stilles for naturalisering er i prinsippet opp til hver enkelt stat å bestemme, og hvilken naturaliseringspolitikk et land fører blir ofte betraktet som å gjenspeile grunnleggende samfunnsmessige forhold og generell innvandrings- og integreringspolitikk (Brochmann 2002:61). Statsborgerskap kan oppnås som en slags belønning for vellykket integrering og tilpasning i samfunnet, mens i andre stater anses det å bli formell statsborger som et ledd i integrasjonsprosessen.

Både Danmark og Sverige har i likhet med Norge revidert sin statsborgerlovgivning ved starten av det nye millenniumet. De skandinaviske landene kan sies å ha utviklet seg i forskjellige retninger på dette området, og våre naboland kan tjene som eksempler på de to ulike tilnærmingene til statsborgerskap og integrering.

Etter de nylige endringene har Danmark i dag en av Europas strengeste statsborgerlovgivninger (Midtbøen 2008:60). I tillegg til å gi opp sitt gamle statsborgerskap ved innvilgelse av det danske må søkeren ha bodd i landet i minst 9 år, ha gjennomført ganske inngående tester i det danske språk og i kunnskap om danske samfunnsforhold. Søkeren må i tillegg være selvforsørget så vedkommende ikke blir en økonomisk byrde for det danske samfunnet. Statsborgerseremoni og troskapsløfte er obligatorisk ved tildeling av dansk statsborgerskap. Dansk statsborgerskap blir altså innvilget som en slags belønning for gjennomført integreringsprosess. Selv om dette fører til at de nye statsborgerne har gode forutsetninger for å klare seg bra i det danske samfunnet er vilkårene og prosessen utelukkende på det danske majoritetssamfunnets premisser (Midtbøen 2008:64).

Statsborgerlovgivningen i Sverige bygger derimot på en oppfatning av at formelt statsborgerskap styrker tilknytningen til landet og anses som en del av integreringsprosessen,

ikke noe man oppnår ved prosessens slutt. Sveriges nye statsborgerlov trådte i kraft i 2001 og representerte en holdningsendring i spørsmålet om doble statsborgerskap. Nye svenske statsborgere trenger ikke å si fra seg sitt opprinnelige statsborgerskap når det svenske innvilges. Botidskravet på fem år er også vesentlig kortere enn Danmarks ni år. I tillegg kreves ingen form for dokumentasjon på språk- eller samfunnskunnskap. Når det gjelder ritualisering av det inngåtte statsborgerskapet er det opp til den enkelte kommune å arrangere en frivillig velkomstsereoni for ”sine” nye borgere. Samlet sett framstår Sveriges statsborgerlovgivning som langt mer liberal enn den danske og de fleste andre vestlige lands holdninger til naturalisering (Midtbøen 2008:59). Sverige har i flere år, sammen med bl.a. Canada, vært et foregangsland for den såkalte flerkulturelle modellen for integrasjon, og det er et slikt syn naturaliseringspolitikken hviler på.

4.5 Norsk statsborgerlovgivning

Den nye loven om statsborgerskap ble vedtatt av Stortinget 10. juni 2005.

Loven er en fornying av den forrige norske statsborgerloven fra 1950. Loven fra 1950 har som utgangspunkt at dobbelt statsborgerskap er uheldig (ot.prp. nr. 41 (2004-2005) 4.1). Videreføringen av dette prinsippet om ett statsborgerskap og vedtaket om innføringen av en statsborgerseremoni for nye norske statsborgere er to hovedelementer denne oppgaven bygger på. Ved siden av disse vedtakene er det også innført vilkår om å ha gjennomført 300 timer norskopplæring, hvorav 50 av disse er samfunnskunnskap, for alle som søker om statsborgerskap etter 1. september 2008. Det er imidlertid ikke noe krav om tester eller lignende.

4.5.1 Revurdering av loven fra 1950

Initiativet til en revurdering av den gjeldende loven kom fra Bondevik I-regeringen, en mindretallsregjering bestående av Kristelig Folkeparti, Venstre og Senterpartiet i 1999. Det ble raskt utnevnt et lovutvalg (statsborgerlovutvalget) som fikk i oppdrag å utrede og utarbeide ny lov om statsborgerskap. I utgangspunktet er det ingen ting som tyder på at det lå noen bestemte politiske målsettinger bak initiativet (Vassbotn 2006:47).

Statsborgerlovutvalget besto av høyesterettsdommer og leder i utvalget Jan Skåre, professor i statsvitenskap Alf-Inge Jansen, advokat Bente Holmvang, (den gang) daglig leder ved Senter mot Etnisk Diskriminering Manuela Ramin-Osmundsen og førsteamanuensis Kjersti Larsen. (ot.prp. nr. 41 (2004-2005) 2.1)

Statsborgerlovutvalgets mandat fra regjeringen lød som følger:

«Utvalget gis i oppdrag å utrede og utarbeide utkast til ny lov om norsk statsborgerrett. Det følger av mandatet at utvalgets utkast skal bygge på gjeldende prinsipper innen norsk statsborgerrettslovgivning, og at utvalget i sitt arbeid bør ta utgangspunkt i de erfaringer man har med gjeldende statsborgerrettslovgivning. Utvalget er videre bedt om å vurdere nærmere angitte problemstillinger, blant annet hvordan erverv av norsk statsborgerskap kan bidra til integrering og samfunnsdeltakelse.

Utvalget skal i sitt arbeid legge vekt på forholdet til de nordiske lands lovgivning på statsborgerrettens område og ivareta de lange tradisjoner for samarbeid på dette feltet, samt se hen til relevante konvensjoner på området» (NOU 2000:32, 1.1).

Ny statsborgerlov skulle altså bygge på de gjeldende prinsippene fra 1950-loven når det gjelder hvem som har rett på statsborgerskap. I tillegg ble utvalget bedt om å vurdere hvordan det å bli norsk statsborger kan være med å fremme integrering og samfunnsdeltakelse. Den tredje klart uttalte dimensjonen ved mandatet var at utvalget skulle ha de andre nordiske landenes statsborgerlovgivning i tankene i utformingen av en ny lov.

4.5.2 Hvorfor ny lov?

Det går an å tenke seg flere årsaker til hvorfor man følte et behov for en ny statsborgerlovgivning.

En bakenforliggende faktor er at migrasjonen i verden har ekspandert og befolkningssammensetningen i Norge, i likhet med i resten av den vestlige verden, har forandret seg mye siden den forrige loven av 1950. FN antar at antallet migranter i verden er doblet siden 1970. I 2002 var det omtrent 175 millioner mennesker som levde utenfor landet de er født i (Bloemraad 2006:5). Siden starten på den såkalte ”nye innvandringen” på begynnelsen på 1970-tallet og fram til i dag har det vært en betydelig innvandring til Norge. Spesielt har andelen innvandrere fra ikke-vestlige land økt. Først og fremst har dette dreid seg om arbeidsinnvandring, men også flyktninger, asylsøkere og, som en konsekvens av arbeidsinnvandringen, familiegjenforeninger.

Statistisk sentralbyrås definisjon av innvandrere er førstegenerasjonsinnvandrere og personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. I dag er det nærmere 460 000 personer i Norge som regnes som en del av innvandrerbefolkningen, disse utgjør 9,7 % av befolkningen. Av de 460 000 er 246 000 personer fra det som regnes som den ikke-vestlige verden, dvs. fra land i Asia (inkludert Tyrkia), Afrika Sør- og Mellom-Amerika (SSB: Innvandring og innvandrere 2007). 90 % av de som fikk norsk statsborgerskap etter tidligere statsborgerskap i

2006 var fra den ikke-vestlige verden. Det er altså en langt større andel av innvandrerbefolkningen fra ikke-vestlige land som blir norske statsborgere enn innvandrere fra vestlige land. Tallene i 1999, da arbeidet med å utarbeide en ny lov ble satt i gang, var noe lavere, men tendensene var de samme. I årene fra 1995 til 1998 var det hvert år omtrent dobbelt så mange som fikk norsk statsborgerskap etter søknad som i årene før, og rund 90 % av disse personene var fra land i den ikke-vestlige verden (SSB: Innvandring og innvandrere 1977-2006).

Befolkningen som sådan og hvem som søker om norsk statsborgerskap har forandret seg betraktelig siden den forrige statsborgeloven av 1950. Det er derfor naturlig at myndighetene følte et behov for å tilpasse loven de nye forholdene den gjelder for.

En annen pådriver for ny statsborgerlovgivning er folkerettens anbefaling.¹¹ Folkeretten pålegger ikke direkte hver enkelt stat noen restriksjoner for hvem som kan eller ikke kan få innvilget statsborgerskap, men den kommer med anbefalinger. Folkeretten sikrer også noen minimumskrav for hva en statsborgerlov må inneholde. Det er ønskelig med en noenlunde samkjørt lovgivning internasjonalt. Tidligere har folkeretten anbefalt ett statsborgerskap som prinsipp forklart med at det kan oppstå eventuelle lojalitetskonflikter og praktiske problemer hvis en person har medlemskap til to stater. I 1997 gikk Europakonvensjonen imidlertid bort fra denne anbefalingen om at dobbelt statsborgerskap er uheldig, og frstilte hver stat i spørsmålet om dobbelt statsborgerskap. Disse nye signalene forklares med at dobbelt statsborgerskap nå er godtatt i mange land i Europa, mens andre har gått inn for å utelukke det. Disse ulike praksisene har ført til mange tilfeller av dobbelt statsborgerskap (ot.prp. nr. 41 (2004-2005) 4.2.5). Europarådets konvensjon fra 1997 representerer på mange måter et regimeskifte innen den folkerettslige reguleringen på området som omfatter statsborgerrett (NOU 2000:32 2.3.2.2). Den er mer omfattende enn tidligere konvensjoner samtidig som den stiller seg nøytral i spørsmålet om dobbelt statsborgerskap.

I tillegg til dette har de andre nordiske landene revidert sine statsborgerlovgivninger de senere årene.

4.6 Dobbelt statsborgerskap?

---

¹¹ Folkeretten er en betegnelse på et internasjonalt system som regulerer rettsforholdene mellom stater og i enkelte tilfeller rettsforholdene mellom enkeltindivider eller organisasjoner og stater. Folkeretten er bygget opp av avtaler mellom statene og folkerettslig sedvane. Avtalene gjelder for de landene som velger å binde seg til dem, mens folkerettslig sedvane er en praksis som er så innarbeidet at den gjelder for alle stater uten at de eksplisitt har godtatt dette ved å slutte seg til en avtale (http://www.fn.no/temasider/internasjonalt_rett/hva_er_folkerett).

Spørsmålet om dobbelt statsborgerskap er kontroversielt og argumentasjonen for og imot avslører forskjellige syn på verdien og betydningen av statsborgerskapet. Jeg vil derfor bruke plass på å gå gjennom prosessen fram mot det endelige vedtaket.

Hovednormen i internasjonal lov har tradisjonelt vært at alle skal være statsborgere i et land, og bare ett land av gangen. I tråd med denne normen har de aller fleste mennesker i verden bare ett statsborgerskap (Hammar 1990:106). Av forskjellige årsaker er det mange som likevel er statsborgere i mer enn et land. En konsekvens av en negativ holdning til doble (eller flere) statsborgerskap er at det fører til at en del vegrer seg for å naturaliseres i det landet de bor, da dette innebærer at de må gi fra seg sitt opprinnelige statsborgerskap. For mange er statsborgerskapet knyttet til sterke følelser, og det oppleves som en viktig del av manges identitet. Et resultat av lav naturaliseringsrate er at det i flere stater bor store grupper utenlandske statsborgere, selv om dette ofte dreier seg om personer som har bodd i landet i årevis. Dette fører igjen til at en utenlandsk del av befolkningen holdes utenfor de demokratiske prosessene der de bor og lever sine liv (Hammar 1990:107).

Mange immigranter har følelser for og identifiserer seg med både det landet de har emigrert fra og det landet de bor i. De ser på seg selv og blir ansett av andre som ”norsk-pakistanere”, ”engelsk-tyrkere” etc. Fra et substansielt og et politisk anerkjennelsesperspektiv vil dobbelt statsborgerskap være en måte å uttrykke denne identiteten på.

En stat kan ha grunner til å bevisst ønske å holde enkelte elementer utenfor sitt politiske system. Immigrasjon i stor skala kan føre til at nye minoritetsstrukturer dannes, og dette kan igjen bringe med seg forskjellige politiske konflikter og holdninger. Med en liberal naturaliseringspolitikk der naturalisering skal skje raskt og være enkelt oppnåelig er det fare for at ustabile elementer føres inn i det politiske landskapet til mottakerstaten. På den annen side kan det å utestenge store grupper og dermed skape isolerte, minoritetsgrupper uten stemmerett i aller høyeste grad by på potensielle fremtidige problemer (Hammar 1990:108).

Spørsmålet om doble statsborgerskap utfordrer både prinsipielle og praktiske hensyn.

I utgangspunktet er det altså opp til hver enkelt stat å bestemme hvem som kan regnes som dens borgere, men frem til 1997 anbefalte folkeretten å følge prinsippet om ett statsborgerskap. Spesielt etter første verdenskrig ble doble statsborgerskap ansett som problematisk, ettersom det kunne oppstå konflikt mellom to stater som begge anså en person som sin statsborger. Dobbelt statsborgerskap ble i så måte også ansett som en eventuell belastning og et lojalitetsproblem for den enkelte borger dette gjaldt (NOU 2000:32 4.5).

Dette argumentet gjelder spesielt for de som kan havne i situasjonen å være vernepliktig i to land. I ytterste konsekvens kan det skape lojalitetskonflikt dersom de to landene denne personen er statsborger i kommer i krig med hverandre (ibid).

Et annet argument mot doble statsborgerskap dreier seg om en persons rett til diplomatisk bistand fra det landet vedkommende er statsborger i. Problemet oppstår hvis den gitte borgeren også er statsborger i det landet han eller hun oppholder seg i, og bistanden strider mot oppholdslandets interesser. Andre argumenter mot doble statsborgerskap handler ikke om ulemper for den enkelte eller for den enkelte nasjonalstat, men derimot om fordeler dobbelt statsborgerskap kan gi den som innehar det i forhold til de som bare har ett. Det dreier seg først og fremst om stemmerett i to land og retten til å ha to pass. Det at man kun har lov til å ha ett statsborgerskap kan også bidra til å at søkeren legger mer i statsborgerskapets betydning (NOU 2000: 32 4.8.1).

4.6.1 Lovgivning i andre land

De nordiske naboene våre har tradisjonelt hatt samme standpunkt som Norge når det gjelder prinsippet om ett statsborgerskap. Men nå er det kun i Danmark og Norge at man fortsatt tar utgangspunkt i at dobbelt statsborgerskap bør unngås. Finland og Island gikk bort fra prinsippet i 2003, mens Sverige forlot det ved ny lov i 2001. I tillegg til Finland, Island og Sverige godtar blant andre Frankrike, Irland, Italia, Malta, Portugal, Storbritannia, Sveits, Tyrkia og Ungarn doble statsborgerskap. Mens Andorra, Belgia, Estland, Kroatia, Latvia, Litauen, Moldova, Nederland, Polen, Tsjekkia, Tyskland og Østerrike, sammen med Danmark opprettholder det tradisjonelle prinsippet om at bare ett statsborgerskap er ønskelig (ot.prp. nr. 41 (2004-2005) 4.2.8).

De nordiske landene har lang tradisjon for samsvare sine statsborgerlover, og i mandatet til statsborgerutvalget ble det lagt vekt på at det tette samarbeidet skulle videreføres. Loven fra 1950 samsvarer i høy grad med tilsvarende lover i Skandinavia og Norden for øvrig, men siden den gang har landene utviklet seg i forskjellige retninger på dette området, og i dag er det store forskjeller mellom de forskjellige statenes naturaliseringspolitikk (Midtbøen 2008:75).

4.4.3.2 Hvor mange har dobbelt statsborgerskap?

Hvor mange som faktisk har dobbelt statsborgerskap, hvorav det ene er norsk, finnes det ingen oversikt over. Dobbelt (eller flere) statsborgerskap kan en få ved fødsel, ved at barn

som er født i Norge eller i utlandet med en norsk forelder og en utenlandsk som også kommer fra et land der barn automatisk arver sine foreldres statsborgerskap, og dermed automatisk få begge foreldrenes statsborgerskap. Barn født av norske foreldre i land som følger territorialprinsippet, for eksempel USA og Canada, blir også statsborgere i dette landet i tillegg til i Norge. I tillegg til disse tilfellene har mange doble statsborgerskap oppstått ved at personer har fått innvilget norsk statsborgerskap under forutsetning at hun eller han løses fra sitt tidligere statsborgerskap innen et år, men der dette av forskjellige grunner ikke har skjedd. Beregninger statsborgerutvalget fikk gjort viste at ca 30 prosent av de som hadde fått norsk statsborgerskap etter søknad fram til 1999 også har annet statsborgerskap (ot.prp. nr. 41 (2004-2005) 4.2.2). Til sammenligning ble det i forbindelse med utarbeidelsen av den nye statsborgerloven i Sverige foretatt tilsvarende beregninger. Også der fant man at ca. 30 prosent av de som fikk svensk statsborgerskap etter søknad eller melding beholdt sitt opprinnelige statsborgerskap(ot.prp. nr. 41 (2004-2005) 4.2.3).

4.6.3 Norges holdning til doble statsborgerskap

I utgangspunktet er det som kjent opp til hver enkelt stat å selv bestemme hvem som skal regnes som dens borgere, men alle de forskjellige praksisene som har blitt lagt til grunn har ført til et stort antall doble statsborgerskap.

Et av statsborgerlovutvalgets oppgaver var altså å gå gjennom og ta stilling til spørsmålet om doble statsborgerskap i Norge. Før jeg går gjennom deres argumentasjon vil jeg, som utvalget, se på hvordan loven om begrensninger av doble statsborgerskap ble begrunnet i den første norske statsborgerloven av 1888.

Utvalget spør om det er folkerettslig/interlegale synspunkter som ligger til grunn, eller nasjonalt begrunnede synspunkter. Konklusjonen er at begrunnelsen synes å være dobbel.

Hovedbegrunnelsen synes å ligge i de mellomstatelige problemer. Men det anses også å ha betydning for vedkommendes troskaps- og lydighetsplikt til Norge at søkeren oppgir sitt opprinnelige statsborgerskap. Begrunnelsen er formulert ut fra hva som tjente norske interesser, men den faller sammen med den internasjonale oppfatningen (NOU 2000:32 4.6).

Den norske statsborgerloven av 1888 har blitt revidert flere ganger og forskjellige endringer har blitt gjort. Bl.a. i 1924, 1950 og 1979, men utvalget bemerker at det aldri har vært foretatt noen generell vurdering og analyse om spørsmålet om dobbelt statsborgerskap og behovet for å unngå slike tilfeller (ot.prp. nr 41 (2004-2005) 4.2.6).

Flere alternativer har imidlertid blitt vurdert for å redusere antall doble statsborgerskap. Forslag om å ikke innvilge norsk statsborgerskap før søkeren er løst fra det gamle har vist seg å ikke fungere fordi mange land ikke godtar fraskrivelse før borgeren har et nytt statsborgerskap. En ordning der man innvilger statsborgerskap under forutsetning av at personen løses fra tidligere statsborgerskap innen et år, for så å vurdere videre norsk statsborgerskap vil være i strid med Europeisk konvensjon av 1997 som Norge har skrevet under på. Det vil også være i strid med konvensjonen å nekte innvilgelse av statsborgerskap på grunnlag av at man regner med at vedkommende ikke kommer til å løses fra det opprinnelige (NOU 2000: 32 4.2). Utvalget sier videre at (på det tidspunktet) følgende lovgivning tilsier at man må avvente behandlingen av tilfeller av doble statsborgerskap, og at erfaring viser at de færreste frivillig vil gi opp sitt opprinnelige statsborgerskap (ibid.).

4.7 Utvalgets gjennomgang og vurderinger av spørsmålet om dobbelt statsborgerskap

Mandatet statsborgerlovutvalget fikk kan på noen områder oppfattes som tvetydig (NOU 2000:32). På den ene siden skulle utvalget følge prinsippene fra loven av 1950, som altså hadde ett statsborgerskap som hovedprinsipp. På den andre siden åpnet de andre premissene i mandatet for at utvalget kunne gå inn for å tillate doble statsborgerskap. Denne tvetydigheten gjenspeiler seg også i utvalgets stilling til spørsmålet.

I synet på dobbelt statsborgerskap delte utvalget seg i et flertall (Bente Holmvang, Manuela Ramin-Osmundsen og Kjersti Larsen) og et mindretall (Alf-Inge Jansen), der flertallet gikk inn for aksept av doble statsborgerskap, mens mindretallet mente man burde videreføre det gjeldende prinsippet.

Flertallets argumenter har i stor grad praktisk og erfaringsmessig karakter, der de tar utgangspunkt i det som i folkerettslig litteratur antas som problematisk ved doble statsborgerskap og knytter de opp mot reelle norske forhold i dag.

- Militærtjeneste

Når det kommer til spørsmålet om dobbelt statsborgerskap og militær tjenesteplikt viser utvalget til at det allerede finnes internasjonale avtaler for håndtering av vernepliktige med doble statsborgerskap. Som hovedregel medfører det norske statsborgerskapet at han er tjenestepliktig i Norge. Men en person kan ikke pålegges å tjenestegjøre i mer enn en stat. Europakonvensjonen av 1963 sier at vedkommende skal avtjene verneplikten i den staten der han bor (NOU 2000:32 4.8.2).

Utvalget presiserer også at spørsmålet om verneplikt kun vil gjelde de som fikk norsk statsborgerskap som barn eller som veldig unge, og at disse som regel også har hatt vanlig skolegang i Norge. Det er derfor, i følge utvalget, liten grunn til å tro at det doble statsborgerskapet kan gi en annen holdning til militærtjenesten enn for andre vernepliktige.

- Diplomatsk beskyttelse

Utvalget tar utgangspunkt i praktiske erfaringer når det gjelder å yte diplomatsk beskyttelse i utlandet til personer med dobbelt statsborgerskap, og erfaringen viser at det kan være problematisk. En FN-konvensjon av 1930 gir regel om at en stat ikke skal yte diplomatsk eller konsulær bistand til en av sine statsborgere mot et annet land hvor vedkommende også er statsborger.

Dersom personen oppholder seg i en tredje stat, vil det være det landet der borgeren bor, jobber, har familie etc. som utøver bistanden.

Det må foretas en individuell vurdering i hvert enkelt tilfelle av hvor borgeren har sterkest tilknytning. Dersom borgeren får problemer i det andre landet han eller hun har statsborgerskap, kan ikke norske myndigheter gi bistand mot et annet lands myndigheter der personen også er borger.

- Sikkerhetsproblemer

Når det gjelder sikkerhetsproblemer ved doble statsborgerskap bemerker utvalget at

”Det er åpenbart at innvandring kan representere en risiko (...) Det er imidlertid vanskelig å se at denne risiko skulle bli mindre ved at vedkommende ved søknad om statsborgerskap oppgir sitt opprinnelige” (NOU 2000:32 4.8.4).

- Den enkeltes fordeler

Det at personer med doble statsborgerskap har rett til å ha to pass mener utvalget vanskelig kan ha noen betydning for norske interesser. Også retten til å stemme og være valgbar i to stater mener de ikke gir noen stor fordel av betydning. De fleste stater har reguleringer i forhold til hvem som har stemmerett. For Norges del skal norske statsborgere som har vært folkeregistrert som bosatt i riket noen gang i løpet av de siste ti årene føres inn i manntallet (NOU 2000:32 4.8.5).

Flertallet i utvalget mener at innvendinger mot dobbelt stemmerett er mer av prinsipiell enn av praktisk karakter, da man kan stramme inn stemmeretten til norske statsborgere bosatt i utlandet.

På det lokale plan har stemmeretten de senere årene blitt utvidet til at innvandrere som har bodd i Norge i tre år har i dag stemmerett ved lokalvalg.

- Ressursbruk

Å bli løst fra tidligere statsborgerskap er ikke alltid gjort i en håndvending. På spørsmål til utlendingsdirektoratet fikk utvalget til svar at ”Dersom vi skulle kontrollere om personer med etterfølgende løsning faktisk ble løst fra sitt opprinnelige statsborgerskap, ville vi i teorien bruke tilnærmet ubegrenset med ressurser på dette.” (NOU 2000:32 4.8.6).

Flertallet konkluderer med at de ikke kan se at det dreier seg om ulemper av noen betydning. De mener doble statsborgerskap er et kjent problem både nasjonalt og internasjonalt og at man har funnet de nødvendige ”kjørereglene” for å hankses med det (NOU 2000:32 4.8.7).

Flertallet innser at det å måtte si fra seg sitt gamle statsborgerskap for å oppnå det norske kan føre til en mer gjennomtenkt handling enn det ellers ville vært og på den måten fremme integrering. Men, som de påpeker, er det vanskelig å finne belegg for en slik påstand.

Flertallet i statsborgerlovutvalget konkluderer med at

”loven ikke bør inneholde bestemmelser om at erverv av norsk statsborgerskap skal forutsette tap av det opprinnelige. Om vedkommende vil beholde det opprinnelige statsborgerskapet vil avhenge av lovgivningen i opprinnelseslandet” (NOU 2000:32 4.8.7).

Synet på dobbelt statsborgerskap er naturlig nok farget av synet på statsborgerskap generelt. I og med at gjennomgangen og begrunnelsen til flertallet var av svært praktisk karakter gir det få direkte utsagn på hva slags syn på statsborgerskapet som ligger til grunn. Men nettopp det at gjennomgangen omtrent var uten prinsipielle argumenter viser at flertallet ikke legger særlig vekt på de tradisjonelle normene for statsborgerskap, men tar utgangspunkt i praktiske erfaringer. Dette tyder på en fleksibel holdning til lovgivningen, som kan tolkes som et postnasjonalt syn.

Noen steder definerer utvalget langt på vei sin forståelse av statsborgerskapets betydning; ”Den reduserte betydningen av statsborgerskapet og den mobilitet som preger samfunnet, kan tale for at vilkårene for å få statsborgerskap bør gjøres mindre strenge enn de har vært.” (NOU 2000:32 3.2.1).

Dette sitatet reflekterer postnasjonal forståelse av statsborgerskapets betydning; Statsborgerskap bør bli lettere å oppnå, medlemskaps grensene er flytende og nasjonalt funderte statsborgerskap har svekket verdi i en globalisert samtid.

4.7.1 Mindretallets merknader

Mindretallets argumenter er derimot av en langt mer prinsipiell karakter.

Han viser til at norsk statsborgerlovgivning har bygget på hovedprinsippet om at norske borgere bare bør ha statsborgerskap i Norge. ”Norske myndigheter har fulgt denne linjen og det har utvilsomt vært oppfatningen blant det store flertall av norske borgere” (NOU 2000:32 4.8.8.1). Mens flertallet i stor grad tok utgangspunkt i praktiske vurderinger i forhold til den enkelte søker, viser mindretallet til den allerede eksisterende majoriteten i samfunnet. Og han understreker sterkt den tradisjonelle likhetsnormen, som han mener er en av bærebjelkene innenfor den demokratiske statsborgerinstitusjonen

”Det å gripe inn overfor det eksklusive likhetsprinsipp som norsk statsborgerskap bygger på angår derfor alle som inngår i dette fellesskapet, og gjør det på den måten at dette eksklusive likhetsprinsippet brytes og erstattes med et forskjellsprinsipp” (NOU 2000:32 4.8.8.1).

”Mindretallet mener institusjonelle ordninger må vurderes ut fra om de bidrar til orienteringer og mentalitet som bekrefter og utvikler demokratiet” (NOU 2000:32 4.8.8.1). En slik vurdering mener mindretallet taler mot å innføre prinsippet om dobbelt statsborgerskap. Igjen understrekes argumentets prinsipielle karakter, da det ikke blir tatt høyde for at dersom naturalisering vanskeligjøres vil deler av befolkningen falle utenfor det politiske fellesskapet. Heller ikke det kan sies å underbygge og videreføre demokratiet.

Mens flertallet i lovutvalget i stor grad tar utgangspunkt i individet i sin vurdering, har mindretallet et større fokus på fellesskapsdimensjonen som han mener vil svekkes dersom det å ha rett på flere statsborgerskap ”normaliseres”. Han peker på at de som har flere statsborgerskap enn ett har muligheten til å være medlem av flere politiske fellesskap, og at dette ”vil bryte med oppfatningen av at norske statsborgere er like fordi alle må leve under fellesskapets lover og autoritære beslutninger – dvs. om oppfatningen av at norske borgere er i ”samme båt” vil bli undergravd” (NOU 2000:32 4.8.8.1). Det pekes videre på at ”De statsborgerne som ikke oppnår fordelene ved dobbelt statsborgerskap kommer dårligere ut både etter den individualistiske dimensjon og etter fellesskapsdimensjonen” (NOU 2000:32 4.8.8.1).

Mindretallet forslår videre å spørre det norske folk om de er for å videreføre hovedprinsippet om ett statsborgerskap. Dette understreker at hans hovedfokus ligger hos den allerede eksisterende majoritetsbefolkningen.

Mindretallet deler heller ikke flertallets forståelse av at statsborgerskapets betydning er redusert. Han henspiller på Marshalls modell om rettigheter knyttet til statsborgerskapet og bemerker at ”Denne er klart redusert når det gjelder de sivile, sosiale og økonomiske

rettigheter, men statsborgerskapet har i dag like stor betydning når det gjelder de politiske rettigheter – statsborgerskapets kjerne” (NOU 2000:32 4.8.8.1). Mindretallet viser med dette til en demos-basert modell, der medlemskap til staten og politiske demokratiske prinsipper er utgangspunktet for det felles statsborgerskapet. I en slik modell skal alle statsborgere være ”like” for staten.

Mindretallet mener videre at en viktig konsekvens dersom man innfører prinsipp om dobbelt statsborgerskap som hovedprinsipp i norsk statsborgerlovgivning er at ”det endrer reglene for hva som er normalt og legitimt i den norske styringsorden. Grunnlaget for normene om likhet og solidaritet svekkes og forskjells- og rangordningsnormer gis bedre vilkår” (NOU 2000:32 4.8.8.1). Mindretallet viser med dette til Brubakers normer for et idealtypisk statsborgerskap, og reflekterer et tradisjonelt syn på statsborgerskapets betydning og innhold.

Flertallet og mindretallet i lovutvalget har altså fundamentalt forskjellig oppfatning av statsborgerskapets verdi og betydning og kan sies å representere to forskjellige perspektiver. Flertallet foretok vurderinger på et praktisk grunnlag, med utgangspunkt i retning av en postnasjonal forståelse av statsborgerskapet, mens mindretallet hadde et langt mer prinsipielt vurderingsgrunnlag og reflekterte en langt mer tradisjonell forståelse av statsborgerskapet. Men tross ulikt vurderingsgrunnlag kunne begge parter si seg enige om at det er ofte er følelser knyttet til statsborgerskapet, at det for mange er en stor handling å bytte statsborgerskap og ikke minst at statsborgerskap kan bidra til økt integrasjon.

Etter at statsborgerlovutvalget hadde overlevert sitt forslag til departementet ble det sendt ut på en høringsrunde til diverse instanser. Langt de fleste var positive til flertallets forslag om å innføre prinsippet om dobbelt statsborgerskap (Ot prp. Nr. 41(2004-2005) 4.2.10).

4.7.2 Regjeringens forslag

På tross av at flertallet i statsborgerlovutvalget og de fleste høringsinstansene var positive til å innføre prinsipp om dobbelt statsborgerskap, gikk departementet inn for å beholde prinsippet om ett statsborgerskap.

I likhet med mindretallet i lovutvalget begrunnet de sitt standpunkt med argumenter av prinsipiell karakter og på majoritetsfellesskapets premisser.

”Departementet legger vekt på at statsborgerskap er et viktig symbol på tilhørighet og lojalitet til det norske politiske fellesskapet og de premissene som ligger til grunn for dette. Erverv av norsk statsborgerskap er en formalisering av den uutalte samfunnskontrakten som finnes mellom samfunn og borger. Et prinsipp om dobbelt statsborgerskap står i en viss motsetning til dette ideelle utgangspunktet” (Ot prp. Nr. 41(2004-2005) 4.2.11).

Departementet argumenterer videre med at de antar at dobbelt statsborgerskap vil kunne svekke den forpliktelsen enkelte føler for å bidra til styringen av landet, og at de særfordeler dobbelt statsborgerskap vil kunne ha for enkelte vil kunne medføre misnøye og intoleranse hos andre som ikke innehar de samme fordelene.

Når det kommer til spørsmålet om doble statsborgerskap og sikkerhet bemerker departementet at utvalgets utredning er avgitt før terroraksjonene i USA 11. september 2001 og i Spania 11. mars 2004, og at disse hendelsene gir grunn til å stille nye spørsmål knyttet til sammenhengen mellom statsborgerskap og rikets sikkerhet. Men de slutter seg likevel til flertallets konklusjon om at doble statsborgerskap vanskelig kan ha noen påvirkning i denne sammenhengen.

4.8 Språkkrav

I tillegg til spørsmålet om dobbelt statsborgerskap skulle utvalget og departementet også ta stilling til om hvordan erverv av statsborgerskap kunne bidra til integrering og samfunnsdeltakelse, herav om det skulle innføres språkkrav eller krav om samfunnskunnskap som vilkår for å få norsk statsborgerskap.

Utenlandsk lov varierer stekt på dette punktet. For å fremvise et sammenligningsgrunnlag vil jeg kort redegjøre for noen praksiser.

I *Danmark* må søkeren kunne dokumentere danskkunnskaper og kjennskap til danske samfunnsforhold, dansk kultur og historie ved eksamen fra grunnskole, videregående skole eller et av landets språksentre for å kunne erverve statsborgerskap etter søknad. Verken *svensk*, *finsk* eller *islandsk* lov oppstiller noen form for ferdighetskrav når det gjelder samfunnskunnskap.

Men i *Finland* er det innført krav om språkkunnskaper i den nye statsborgerloven som trådte i kraft 1. juni 2003. Det kreves at søkeren behersker finsk eller svensk muntlig og skriftlig.

Australia krever kjennskap til “responsibilities and privileges of Australian citizenship”.

I *Canada* kreves det at søkeren har tilstrekkelig kunnskap om Canada og ansvaret og pliktene som statsborgerskapet innebærer.

USA stiller krav om kunnskap og forståelse av “the fundamentals of the history, and of the principles and form of government of the United States.”

I *Storbritannia* kreves det fra 28. juli 2004 at søkeren har bestått en engelsk språktest. Alternativt må søkeren kunne vise til tilsvarende kunnskapsnivå, godkjent av en autorisert person. Språkkravet kan også møtes med tilstrekkelige kunnskaper i walisisk eller skotsk gælisk.

I *Sverige* stilles det verken vilkår om deltakelse i språkopplæring eller at søkeren har bestemte språkkunnskaper for å kunne erverve statsborgerskap (Ot.prp. nr. 41 (2004-2005) 8.8.3.2).

Historisk sett har det ikke noen gang tidligere vært noen formelle krav i norsk lovgivning om at en søker må kunne dokumentere at han eller hun behersker det norske språket eller har kunnskap om norske samfunnsforhold. Spørsmål om et slikt vilkår har heller aldri hatt noen sentral plass.

Derimot lovfestes rett om norsk- og samfunnsopplæring i Lov om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere (introduksjonsloven) fra 2004, med møteplikt. Denne loven er en bakenforliggende faktor for det nyinnførte språkkravet i statsborgerloven (Brochmann 2007:19).

Flertallet i statsborgerlovutvalget mener i sitt forslag til ny lov at krav om bevis på språk- eller andre kunnskaper heller ikke bør stilles i fremtiden. De begrunner sin avgjørelse med at det allerede brukes store ressurser på norskopplæring, og at krav om bevis for gjennomført opplæring vil føre til ytterligere. Hva kommer til krav om samfunnskunnskap mener de at en slik test vil være svært krevende, og langt utover det de fleste nordmenn vil kunne mestre (Ot prp. Nr. 41(2004-2005) 8.8.3.1).

Mindretallet foreslo derimot at det skulle stilles krav om at søkeren har kjennskap til Norges demokratiske styringsorden, da slik kunnskap ville være uttrykk for tradisjonen til det politiske fellesskapet vedkommende blir medlem av.

Departementet gikk inn for at søkere som vilkår må bevise at de har gjennomført 300 timer norskopplæring. Av disse skal 50 timer være samfunnskunnskap. På bakgrunn av de timene samfunnskunnskap som inngår i språkopplæringen mente de det ikke var behov for bevis på andre ferdighetskrav (Ot prp. Nr. 41(2004-2005) 8.8.3.5).

4.4.5 Andre sentrale elementer

Et annet sentralt spørsmål som ble vurdert i forhold til den nye loven var om det skulle innføres noen form for høytidelig markering i sammenheng med inngåelse av norsk statsborgerskap. Som vi vet ble det innført en frivillig seremoni med et obligatorisk troskapsløfte. Dette elementet vil jeg ta for meg i neste kapittel.

Ved siden av disse vedtakene er også retten til å bli norsk statsborger ved melding så godt som borte i den nye loven. Meldingsregelen gjelder nå bare for nordiske borgere. Denne regelen bygger på en nordisk avtale om samarbeid.

Botidskravet på sju år er det samme som ved tidligere lov (Ot prp. Nr. 41(2004-2005) 4.3.8).

4.9 Kort oppsummering

Flertallet i lovutvalget gikk altså inn for en liberalisering av statsborgerloven ved å tillate doble statsborgerskap, mens mindretallet og departementet i stor grad ville videreføre den gjeldende loven fra 1950, og endog skjerpe vilkårene for å oppnå statsborgerskap etter søknad på noen områder. Og i det endelige vedtaket fikk mindretallets argumenter gjennomslag.

Som mandatet på sett og vis var, kan man si at også den norske statsborgerloven i sum er tvetydig (Midtbøen 2008:69). Å beholde prinsippet om ett statsborgerskap, innføre språkkrav som vilkår for naturalisering og innføre en høytidelig seremoni, dog frivillig, ved oppnådd statsborgerskap kan tolkes som strengere naturaliseringskrav enn tidligere og som et ønske om å øke verdien av statsborgerskapet.

Samtidig er individuelle rettigheter styrket ved at alle som tilfredsstiller et sett klart definerte krav har rett til statsborgerskap. På den måten er naturaliseringsprosessen noe forenklet (Midtbøen 2008:69).

Debatten rundt statsborgerloven viser at det er ulike oppfatninger av hva et statsborgerskap betyr, eller bør bety. På den ene siden er statsborgerskapet et formelt medlemskap til staten som sikrer borgeren et knippe rettigheter, men tross utfordringene, lever også ideen om statsborgerskap som fundert i et større fellesskap fortsatt.

Mindretallet i statsborgerlovutvalget kan beskyldes for å ha en for prinsipiell og lite fleksibel tilnærming til statsborgerskapet, og på den måten undervurdere faktiske forhold som burde påvirke vurderingene. Mens flertallet på sin side kan, fra et tradisjonelt perspektiv, anklages fra for å ha en instrumentell holdning til statsborgerskapet, og se bort i fra flere av de medborgerlige aspektene ved samfunnsborgerskapet.

Tross ulike utgangspunkt er både representanter for et tradisjonelt og et flerkulturelt perspektiv på hva et samfunnsmedlemskap bør inneholde enige om at for å løse lokale, men også globale problemer, som for eksempel de såkalte klima- og finanskrisene er det nødvendig med en viss grad av solidaritet og samhold for å skape en basis for enighet og utforming av politikk.

I et globalt perspektiv er statsborgerskapet medlemskapsorganisering på lokalt nivå, men det er her grunnlaget til også internasjonale beslutninger dannes.

5. Seremonien

Der forrige kapittel hovedsaklig dreide seg om den formelle dimensjonen ved samfunnsmedlemskapet og vilkår for å oppnå statsborgerskap, handler dette kapitlet om den mer følbare, substansielle medborgerskapsdimensjonen. Statsborgerskapet handler om å bli medlem av det klart definerte politiske og statlige fellesskapet. Medborgerskapet handler om medlemskap til mer uklare arenaer, som det sosiale og nasjonale fellesskapet. Å ha et godt medborgerskap handler om å føle seg som en del av samfunnet, og at andre anerkjenner ens plass der. Men det handler også om å være en del av samfunnet objektivt sett, som å være ”innenfor” på arbeidsmarkedet, på boligmarkedet, i organisasjonslivet eller i utdanningssystemet.

”Innføring av statsborgerseremoni bygger på et ønske om å styrke båndet mellom den nye borgeren og det norske samfunnet og få den nye borgeren til å føle seg velkommen. Statsborgerseremonien er således et virkemiddel i norsk integreringspolitikk.” (IMDI Rapport 5/2006:4).

5.1 Introduksjon

Siden høsten 2006 har alle landets fylker arrangert statsborgerseremonier for nye norske statsborgere. Seremonien er frivillig og skal være et tilbud til de som ønsker en høytidelig markering av det inngåtte statsborgerskapet. Fra myndighetenes side er det en anledning til å ønske de nye samfunnsmedlemmene velkommen. Ansvaret for utføringen av seremoniene ligger hos fylkesmannen i hvert fylke.

I følge den første norske statsborgerloven av 1888 var det krav om edsavleggelse for nye norske statsborgere før det norske statsborgerskapet trådte i kraft. Men man gikk bort fra denne ordningen i 1976 blant annet fordi den førte til ekstra arbeid for myndighetene og ble ansett som en overflødig formalitet (Brochmann 2007:1)

På bakgrunn av dette kan det virke litt merkelig å gjeninnføre en slik ordning, selv om den er frivillig. Flere vil også hevde at frivillighetsaspektet er et paradoks i seg selv.

Spørsmål jeg vil forsøke å besvare i denne delen er 1) hvordan kommuniseres innholdet i statsborgerskapet? 2) hva forventes egentlig av deltakerne som nye statsborgere?, og 3) hvordan framstilles det norske fellesskapet som de nye statsborgerne blir ønsket velkommen inn i?

Det empiriske grunnlaget i dette kapitlet bygger på foreliggende skriftlig materiale (odelstingsproposisjonen i forbindelse med utarbeidingen av den nye statsborgerloven (Ot.prp. nr 41 (2004-2005)), Inkluderings- og mangfoldsdirektoratets (IMDI) veileder til fylkesmennene og DIAforsks rapport ”Norsk statsborgarseremoni – eit forslag”. I tillegg bygger den på observasjoner fra statsborgarseremonier i Oslo og Drammen, og utskrift av taler som ble holdt under disse seremoniene. Intervjuer/samtaler med informanter fra ulike ledd av utformingsprosessen inngår også i det empiriske materialet.

5.2 Seremonier og troskapsløfter i andre land

For å ha et sammenligningsgrunnlag vil jeg kort gjøre rede for hvilke ordninger man har for høytidelige markeringer og edsavleggelse i noen andre land.

I Danmark er det et vilkår for å få innvilget dansk statsborgerskap at søkeren må love troskap og lojalitet til Danmark og overholde dansk lovgivning og respektere grunnleggende rettsprinsipper.

I Sverige har flere kommuner siden begynnelsen av 1900-tallet arrangert en velkomstsereoni for nye statsborgere. Det er frivillig for den enkelte å delta og det er frivillig for kommunene om de ønsker å arrangere en slik seremoni. Seremoniene arrangeres på *svenska flaggans dag*, Sveriges nasjonaldag 6. juni.

I Australia formaliseres statsborgerskapet ved en seremoni. En viktig del av seremonien er avsigelse av statsborgerløftet som lyder som følger: ”As an Australian citizen, I affirm my loyalty to Australia and its people, whose democratic beliefs I share, Whose rights and liberties I respect, And whose laws I uphold and obey.” Etter avsigelsen av løftet får de nye borgerne utlevert statsborgerbrevet i tillegg til en gave.

Det kanadiske troskapsløftet er hakket mer pompøst: ”From this day forward, I pledge my loyalty and allegiance to Canada and her Majesty Elizabeth the Second, Queen of Canada. I promise to respect our country’s rights and freedoms, to uphold our democratic values, to faithfully observe our laws and fulfil my duties and obligations as a Canadian citizen.” Etter avgitt løfte blir dokumentene som bekrefter statsborgerskapet overlevert til den nye borgeren. Dersom søkeren ikke møter opp til seremonien uten å ha gitt beskjed avsluttes saken, og personen kan risikere å måtte søke om statsborgerskap på nytt.

I Storbritannia må søkeren enten avgi en ed eller et løfte. Eden eller løftet avgis uansett i forbindelse med utdelingen av statsborgerskapsbrevet. Det kan også arrangeres en uhøytidelig sammenkomst etter seremonien.

I USA arrangeres en seremoni av det som kalles Attorney General, som tilsvarer riksadvokaten i Norge, eller av en domstol. I seremonien skal det avgis troskapsløfte til den amerikanske konstitusjonen og dette er obligatorisk, men ved sykdom, funksjonshemming eller lignende kan det dispenseres fra kravet (Ot. prp. Nr. 41 (2004-2005):4.5.2).

5.3 Foranledningen

I april 2003 foreslo Bondevik 2 – regjeringen at det skulle innføres en høytidelig markering i forbindelse med et nytt statsborgerskap innvilget etter søknad eller melding. Forslaget ble vedtatt av Stortinget som en del av ny lov om statsborgerskap 10. juni 2005. Den nye statsborgerloven trådte i kraft 1. september 2006, og alle som har fått innvilget norsk statsborgerskap etter denne datoen har blitt invitert til å delta på statsborgerseremoni.

Som en del av oppdraget om å utarbeide retningslinjer til den nye loven vurderte statsborgerlovutvalget, som ble introdusert i forrige kapittel, spørsmålet om å innføre et troskapsløfte eller andre høytideligheter i forbindelse med overgangen til norsk statsborgerskap.

Flertallet i utvalget konkluderte med at de ikke anbefalte å gjeninnføre noen form for troskapsløfte eller edsavleggelse. De mente det ” ikke synes å ha noen mening å avgi troskapsløfte til Grunnloven - et slikt troskapsløfte kan ikke formidle noe om betydningen av statsborgerskapet. Løftet vil være uten betydning i andre sammenhenger også.” (NOU 2000: 32: 12.3).

Et troskapsløfte til den norske Grunnloven ble ansett å være en overflødig og unødvendig handling da Grunnloven ikke inneholder noen paragraf som tillegger statsborgerskap betydning i spørsmål om straff eller straffutmåling (NOU 2000: 32: 12.3). Utvalget tar her altså utgangspunkt i det formelle innholdet i statsborgerskapet, og ser ingen funksjon ved å avsi et løfte. Det er som nevnt kun et lite knippe rettigheter og plikter som følger av et formelt statsborgerskap. Alle som oppholder seg innenfor nasjonalstatens grenser er ellers underlagt landets lover. I så måte gir det liten mening å love troskap til loven i forbindelse med overgangen til norsk statsborgerskap.

Utvalgets mindretall reservert seg mot utsagnet om at det ikke har noen mening å avgi troskapsløfte til Grunnloven, men i og med at mindretallet samtidig gikk inn for å opprettholde hovedprinsippet om ett statsborgerskap så mindretallet ingen grunn til å kreve et troskapsløfte.

Flertallet og mindretallet kan sies å ha litt forskjellig oppfatning av betydningen av et troskapsløfte. Flertallets argumenter er orientert mot hva som er funksjonelt og meningsfullt i formell juridisk forstand. Dette gjenspeiler et *demos* – tilnærming til hva statsborgerskapet er fundert i. Nærmere forklart betyr et slikt syn at man som statsborger blir medlem av et politisk fellesskap. Mindretallet, på sin side, mente man ikke behøvde å avkreve troskapsløfte så lenge hovedprinsippet er ett statsborgerskap. Dette kan tolkes som en mer substansiell forståelse av troskapsløfte som et middel for å sikre lojalitet og kan dermed sees som uttrykk for en proteksjonistisk tankegang, der man ønsker å skjerme nasjonalstaten fra å ha illojale medlemmer. Et slikt syn kan sies å ha røtter i et mer tradisjonelt syn på statsborgerskapet som emosjonelt fundert, eller en *ethnos*–forståelse av grunnlaget for statsborgerskap der nasjonen er kjernen framfor staten.

Utvalget tok imidlertid ikke stilling til spørsmålet om å innføre en seremoni, men ville ikke undervurdere at det kan være positivt å skape en viss høytid rundt det å få norsk statsborgerskap. Utvalget mente en lignende løsning som i Sverige kunne vurderes.

Da utvalget hadde levert sitt forslag til den nye loven sendte departementet forslaget ut på høring.¹² De fleste høringsinstansene som uttalte seg om dette spørsmålet var positive til en slags seremoni. Av de som var positive til et troskapsløfte nevnes spesielt *ressurscenteret for pakistanske barn*. De uttalte bl.a. at: ”I et samfunn preget av stadig økende etnisk mangfold, ser vi det som viktig å sette vilkår for å bli norsk statsborger. Overgangen til norsk statsborgerskap bør innebære en understrekning og markering fra samfunnets side av de grunnverdier samfunnet er tuftet på. For å kvalitetssikre samfunnets budskap bør den nye borgeren avgi troskapsløfte i en høytidelig seremoni.” (Ot. prp. Nr. 41 (2004-2005):4.5.5).

Dette argumentet peker også mot en proteksjonistisk holdning ovenfor de nye borgerne. Det antydes at ”etnisk mangfold” betyr det samme som verdiuenighet. Og argumentet levner liten tvil om at majoriteten har all rett til å definere hvilke verdier samfunnet skal være tuftet på. Det kan også sies å være et ønske om revitalisering av det nasjonale fellesskapet og de grunnleggende verdier det antas at dette bygger på. Man kan også tolke det dit hen at argumentet impliserer at nyankomne er en trussel mot det bestående, mot det hegemoniske verdensbildet og den homogene befolkningen. (Oss og dem). Uansett er det i

---

¹² Av totalt 78 høringsinstanser som mottok statsborgerutvalgets forslag til ny lov, ga kun 39 av disse sine synspunkter om loven (Vassbotn 2006:51).

hvert fall det ”etniske mangfoldet” generelt som antydes å være beveggrunn for ønsket om en understrekning av grunnverdier, ikke faktorer som er knyttet til statsborgerskapet spesielt.

Andre instanser var derimot imot en innføring av både seremoni og troskapsløfte. Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene (KIM) mente at ”spørsmålet om en seremoni er det minst interessante ved en statsborgerpolitikk. (...) og myndighetene burde bruke ressursene på å bedre den operasjonelle siden av loven, samt prioritere reell integrering fremfor å arrangere seremonier og fester.” (Ot. prp. Nr. 41 (2004-2005):4.5.5).

Sitatet taler vel for seg selv, men det er i hvert fall et klart uttrykk for at det ikke er en selvfølge at alle synes det er hensiktsmessig å fokusere på de følelsesmessige aspektene ved statsborgerskapet, eller tar det for gitt at det i det hele tatt finnes slike følelser. En statsborgerseremoni er i tillegg frivillig og det å delta får ingen juridiske konsekvenser for de som velger å delta i forhold til de som ikke deltar. Handlingen blir da begrenset til å være symbolsk, uten dokumenterte konsekvenser av noe slag.

Departementet gikk først inn for en høytidelig seremoni i forbindelse med nye statsborgerskap. Men de foreslo å ikke gjeninnføre troskapsløfte. Etter høringsrunden forandret departementet imidlertid mening i synet på troskapsløfte. Departementet vurderte at en seremoni burde være frivillig, men at det skulle være en forutsetning at de som deltok var villige til å avgi et slik løfte. Men ”Løftet får ingen formell betydning for de som avgir det, de vil være akkurat like bundet til loven som alle andre i Norge.” (Ot. prp. Nr. 41 (2004-2005):4.5.6).

Forslaget om en frivillig statsborgerseremoni ble så behandlet av Stortingets kommunalkomité.

I kommunalkomiteens behandling av spørsmålet om seremoni og troskapsløfte var flertallet i komiteen (medlemmene fra alle partiene bortsett fra Fremskrittspartiet) for en frivillig seremoni. I spørsmålet om et troskapsløfte derimot, gikk komiteens flertall - medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet imot en gjeninnføring av dette. Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mente en seremoni og et troskapsløfte om lojalitet til riket skulle innføres som vilkår for å oppnå statsborgerskap (Vassbotn, 2006:56).

10. juni 2005 vedtok Stortinget som nevnt å innføre en frivillig seremoni, og at troskapsløfte skulle være obligatorisk for de som valgte å delta. Statsborgerseremonien skulle

arrangeres fylkesvis og den praktiske gjennomføringen av seremonien ble lagt til fylkesmennene.

5.3.1 Forarbeidet

Det var altså Bondevik II-regjeringen som fremmet forslaget om ny lov om statsborgerskap som statsborgerseremonien er en del av. Da den nye loven trådte i kraft 1. september 2006 var det den rød-grønne Stoltenberg-regjeringen som fikk jobben med å sette seremonien og troskapsløftet ut i live. Paradoksalt nok var det partiene som hadde gått imot å innføre et troskapsløfte som nå hadde oppgaven med å utarbeide ordlyden i et slikt (Brochmann 2007:3).

Ansvar for utformingen av en seremoni ble lagt til Arbeids- og inkluderingsdepartementet, den gang ledet av Bjarne Håkon Hanssen. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet fikk i oppdrag å utarbeide retningslinjer for statsborgerseremonien.

Det ble satt sammen en fagredaksjon som fikk i oppdrag å utarbeide forslag til troskapsløfte og gavebok.¹³

Mandatet til fagredaksjonen inneholder noen momenter som skulle være styrende for innholdet i troskapsløftet og gaveboken:

”Regjeringen vil tydelig formidle at det forutsettes at alle innbyggere plikter til å delta aktivt og slutte opp om lover og samfunnets demokratiske grunnverdier”.

Videre skal fagutvalget ta utgangspunkt i punkt 4.5.6 i ”Ot.prp. nr. 41 (2004-2005) Om lov om norsk statsborgerskap” (Mandat). Under dette punktet skisseres premissene og intensjonene bak statsborgerseremonien og troskapsløftet: Seremonien skal være et frivillig tilbud til nye borgere som har blitt statsborgere etter søknad. Det skal markeres at de har blitt norske borgere med de rettigheter og plikter det innebærer. Et obligatorisk troskapsløfte skal inngå som et sentralt ledd i seremonien, men juridisk sett vil ikke avleggelse av troskapsløfte ha noe å si for den nye statsborgeren. Dessuten ønsket man at ordlyden i troskapsløftet skulle ta utgangspunkt i det australske;

---

¹³ Boken ”velkommen som ny statsborger” blir gitt til alle de nye statsborgerne under seremonien. Denne blir gitt personlig til hver enkelt samtidig som navnene til hver enkelt blir ropt opp eller går over en storskjerm. På grunn av denne oppgavens omfang vil jeg ikke foreta en gjennomgang av gaveboken som de nye borgerne mottar etter avlagt troskapsløfte.

”As an Australian citizen, I affirm loyalty to Australia and its people, Whose democratic beliefs I share, Whose rights and liberties I respect, And whose laws I uphold and obey.” (Ot. prp. Nr. 41 (2004-2005):4.5.2).

Troskapsløftet skulle dessuten ”reflektere gjensidighetsforholdet mellom staten og den nye borgeren.” (Mandat).

I tillegg til fagredaksjonens arbeid ble det i løpet av prosessen innkalt til et møte der ressurspersoner med kompetanse på feltet ble invitert for å diskutere bl.a. innholdet i troskapsløftet. Flertallet av de som ble invitert til å delta på dette møtet takket nei. Dette kan vise noe av kompleksiteten bak innføringen av seremoni og troskapsløfte. Tyder det lave oppmøtet på at mange er i mot et troskapsløfte? Var det for vanskelig å ta stilling? Sakspapirene fra dette møtet er heller ikke offentlig tilgjengelige. Noe som kan tyde på at innholdet ble ansett å inneha betydelig politisk kraft (Brochmann 2007:3).

Denne tilsynelatende usikkerheten kan illustrere ”fallgruvene” ved et slikt prosjekt. Avhengig av valget man lander på risikerer man kritikk fra ulike hold. Fra et tradisjonelt perspektiv på medlemskap, der statsborgerskapet bør være både nasjonalt og hellig, kan kritikken være at troskapsløftet blir for tamt, dersom det mangler innhold av slik karakter. Mens fra et flerkulturelt perspektiv vil et løfte der man lover troskap til et nasjonalt fellesskap fremstå som et overtramp overfor de nye borgerne, og et eksempel på assimileringpolitikk på majoritetens premisser.

5.4 Troskapsløftet

Den endelige ordlyden i troskapsløftet ble;

”Som norsk statsborger lover jeg troskap til mitt land Norge og det norske samfunnet, og jeg støtter demokratiet og menneskerettighetene og vil respektere landets lover.”

Hva gjelder følgene av det norske statsborgerskapet som troskapsløftet viser til, gjenspeiler det en politisk, rettslig oppfatning av statsborgerskapet, eller en demos tilnærming, der det man lover troskap til er politiske eller rettslige størrelser framfor at man lover troskap til en bestemt kultur eller religion for eksempel. Kanskje med unntak av ”det norske samfunn”. I så måte tilbyr det et postnasjonalt, flerkulturelt medlemskap.

Men det å avgi et troskapsløfte kan i seg selv tolkes som uttrykk for normen om unikt og hellig statsborgerskap, da det motsatte av troskap er utroskap eller svik.

5.4.1 Verdiklargjøring

At troskapsløftet skulle reflektere ”gjensidighetsforholdet mellom borgeren og staten” var et av premissene som lå i mandatet for ordlyden i løftet.

I ”som norsk statsborger” ligger allerede implisitt de rettighetene man har i forhold til staten som medlem, så også i ”menneskerettighetene”. Borgeren lover tilbake å være en lojal og lydig borger.

Med dette premisset som utgangspunkt får fagutvalget på mange måter samtidig utfordringen med å definere innholdet i samfunnsborgerskapet, eller hvilke borgere myndighetene ønsker seg. Dette sier igjen noe om hvilket samfunn som er ønsket, eller hva som anses å være et ”godt” samfunn tuftet på ”gode verdier”.

Ved å definere hvilke prinsipper og verdier nye borgere skal love troskap til har man også foretatt en klargjøring av de grunnleggende verdier man kan forvente at det norske samfunnet samles om. De grunnleggende verdiene som utgjør substansen i fellesskapet, og fungerer som ”limet” som holder det sammen.

Tradisjonelt sett har Norge vært et land med det som har blitt betraktet som en homogen befolkning. Det har blitt tatt for gitt at det har eksistert en relativ konsensus omkring grunnleggende verdier i samfunnet og sammenfallende holdninger til hva slags samfunn man vil ha. I dag har dette bildet slått sprekker, da befolkningen de siste 30-40 årene har blitt langt mer både kulturelt og etnisk pluralistisk. Dette har utfordret oppfatningen av konsensus omkring grunnleggende verdier, og mange har bekymret seg for om ”limet” som holder samfunnet sammen er i ferd med å gå i oppløsning. Sån sett kan det være et uttrykk for å møte et behov også hos majoritetsbefolkningen ved å klargjøre de grunnleggende verdiene det nye flerkulturelle Norge bygger på.

I denne verdiklargjøringen ligger det altså et nasjonsbyggingselement. Hvilke verdier er det norske nasjonale fellesskapet samlet omkring? Ordlyden i troskapsløftet løfter fram de norske lover, menneskerettigheter og demokrati som de viktigste verdiene. Dette kan sies å være generelle vestlige, sekulære verdier som de fleste i den vestlige verden vil kunne samles om.

Dette kan betraktes som ”et minste felles multiplum”, som både minoriteter og majoriteten kan slutte seg til. Det skulle være tydelig hva man sluttet seg til, og innholdet i troskapsløftet skulle skape konsensus, ikke konflikt. På den annen side kan man kan lese mye

inn i menneskerettigheter og demokrati, bl.a. likestilling og religionsfrihet. Man kan også diskutere om ikke det norske fellesskapet er tuftet på andre mer spesifikke verdier. Spørsmålet blir da hvilke verdier dette i tilfelle er.

Problemstillingen viser hvordan verdispørsmål i forhold til ”fremmede” minoriteter retter speilet mot majoriteten selv og utfordrer oppfatningen om såkalte verdifellesskap. Dette lille knippet uttalte universelle verdier kan i så måte betraktes som de eneste man kan oppnå enighet om, og ikke minst de eneste man kunne finne en legitimerende grunn for å kunne kreve oppslutning om.

Det at man velger å legge fokus på såpass universelle verdier når man skal markere det nye statsborgerskapet kan også ses som et uttrykk for en postnasjonal forståelse av samfunnsborgerskap, der rettigheter knyttet til medlemskapet blir legitimert på et overnasjonalt nivå.

I det å definere verdier ligger også makt. Og spørsmålet blir da hvem som skal sitte med makten til å dette. I Aftenposten 5.8.06 mente Knut Olav Åmås at ”både boken og troskapsløftet er gjennomsyret av hvilke forventninger myndighetene har” og han mente troskapsløftet oppfordret til servilitet til et ”knallhardt konsensusamfunn” (det norske), der meninger dannes i takt. Et av hans argument var at det gjennom seremoni og troskapsløfte er den hvite, godt etablerte elitens stemme som blir hørt. Han savnet stemmene til innvandrerepresentanter som selv hadde opplevd overgangen til Norge og dermed visste hvor ”skoen trykkes”.

Ut fra et demokratisk prinsipp har majoriteten rett til å definere sitt eget selvbilde, og ethvert samfunn trenger arenaer for å videreføre de grunnleggende verdiene det er bygget på (Brochmann m.fl. 2002:17). Utfordringen blir å finne legitimitetsgrunnlaget for dette.

5.4.1.1 Verdifellesskap

I tillegg til de mer konkrete størrelsene ”de norske lover”, ”demokrati” og ”menneskerettigheter”, lover den nye borgeren i troskapsløftet også troskap til det mer diffuse ”norske samfunn”.

Bak troskapsløftet lå det en føring om at hele seremonien og troskapsløftet skulle fremme en forventning om fremtidig deltakelse. Altså en forventning om integrasjon i det norske samfunnet.

Det var diskusjoner i fagredaksjonen og det nevnte lukkede møtet om hvordan man skulle få fram dette aspektet i ordlyden. Man kan jo ikke akkurat kreve at de nye borgerne lover å delta ved valg eller være aktive i frivillige organisasjoner. Med utgangspunkt i de konkrete rettigheter og plikter som følger av et statsborgerskap ville dette ha vært urimelige krav. Innholdet i statsborgerskapet er det samme for alle som deler det, og man måtte i tilfelle ha avkrevd det samme fra alle andre norske statsborgere også. Rent praktisk ville det også ha vært umulig å følge opp om deltakelse faktisk fant sted.

I stedet falt fagredaksjonens valg på at man lover troskap til ”det norske samfunnet”. ”Det norske samfunnet” blir tolket som det foranderlige, dynamiske norske fellesskapet, og at det ligger en form for deltakelse i det at man er medlem av dette.

Hva gjelder den litt pompøse og ”unorske” (hvis man kan bruke et slikt uttrykk i denne sammenhengen) ordlyden ”mitt land Norge” kom dette elementet inn helt mot slutten av prosessen. Faggruppen hadde i utgangspunktet ordlyden ”jeg lover troskap til Norge”, men fikk et innspill om at det lød bedre å inkludere ”mitt land Norge”. Dette kan uttrykke at de nye statsborgerne som velger å delta på seremoni ønsker en slags høytidelighet og følelse av ”opptak” i Norge, at nå er Norge deres land. At det å avgi troskapsløfte og delta på seremoni markerer en slags overgang er vel også et uttrykk for en antagelse mange har, - at en seremoni skal symbolisere en slags forandring eller transformasjon.

Ordlyden i troskapsløftet illustrerer en av flere tvetydigheter eller dobbeltbudskap i seremonien; på den ene siden kommuniserer et budskap om at det å bli norsk statsborger innebærer et formelt skifte i status, og med dette følger et klart definert knippe av rettigheter og plikter. På den andre siden kommuniserer ordlyden budskapet om at man som statsborger også blir medlem av et større, mer udefinert fellesskap. I en tradisjonell forståelse av statsborgerskapet var rettigheter og identitet koblet sammen, mens i en postmoderne forståelse er disse to legitimert og definert på henholdsvis et internasjonalt og et nasjonalt nivå. Dette er med på å skape usikkerhet rundt statsborgerskapets innhold.

Det ligger mange ”farer” i å innføre et troskapsløfte. Hvorfor skal nye statsborgere love troskap til de norske lover, menneskerettigheter og demokratiet når majoritetsbefolkningen ikke trenger å gjøre det samme? Myndighetene kan med dette beskyldes for å uttrykke en forutinntatt antagelse om at nye borgere er bærere av andre og kanskje motstridende verdier enn de ovennevnte. Det ligger like mye selvdefinering i det å bestemme ordlyden i troskapsløftet som å skulle påtvinge andre noen verdier. Et interessant poeng her er at

høringsrunden i forkant av vedtaket om seremoni viste at flere representanter for minoriteter faktisk støttet forslaget om et troskapsløfte.

5.5 Seremonien

5.5.1 Utformingen

Når det kommer til utformingen av selve seremonien ble Olaf Agedal Agedal og Amund Brottveit ved DIAFORSK bedt om å lage et forslag til en norsk statsborgerseremoni på grunnlag av noen gitte premisser. Uttalte krav de tok utgangspunkt i var at

- seremonien skulle være frivillig
- den skulle inneholde en troskapsed
- den skulle gjennomføres av fylkesmann på regionsnivå
- den skulle arrangeres to ganger i året
- kostnadsnivået skulle være begrenset (ca. 500.000 kr.)

Andre premisser i oppdraget som var relevante for utforming av seremonien var at

- seremonien bør formidle sentrale verdier i statsborgerloven
- den bør avspeile en innvandringspolitikk med integrering og mangfold som sentrale verdier
- politisk, ikke etnisk forståelse av statsborgerskap
- ikke virke religiøst ekskluderende
- utelukking av dobbelt statsborgerskap som premiss

(Agedal & Brottveit 2006:16)

Som utgangspunkt for et vurderingsgrunnlag skisserer de tre ulike modeller for statsborgerseremoni.

Modell A kaller de *Politisk/rettslig* statsborgerseremoni. Den bygger på en klassisk forståelse av statsborgerskapet, som en kontrakt mellom borger og stat om individuelle rettigheter og plikter. Dette synet på statsborgerskap går sammen med ”demos - tradisjonen” som ser nasjonen hovedsakelig som et politisk konstruert fellesskap basert på den enkelte borgers rettigheter og plikter (Agedal & Brottveit 2006:17).

Modell B, eller en *Etnisk monokulturell* seremoni er basert på nasjonalstaten som et etnisk og kulturelt fellesskap med et syn på statsborgerskapet som sammenfaller med ”etnos – tradisjonen”. Dette innebærer at nye normer og lignende må læres og internaliseres om statsborgerskapet skal være reelt (Agedal & Brottveit 2006:17).

Modell C, også kalt *Politisk-flerkulturell* seremoni har elementer fra både modell A og B, men er først og fremst en kritikk av modell A som utilstrekkelig. Bak kravene om rettigheter og plikter er det en forutsetning om kommunikasjon, samhandling og et visst fellesskap mellom medlemmene. Modell C har likevel et langt mer dynamisk syn på kultur enn det som blir representert i modell B. Integrasjon er målet, ikke assimilasjon (Aagedal og Brottveit 2006:18).

I vurderingene av hvilken modell som ville være aktuell i Norge utelukket Aagedal og Brottveit modell B med en gang, da den ikke er i samsvar med premissene som ble gitt i lovforslaget fra regjeringen. Modell A ble vurdert som mer aktuell. Den fokuserer på ”kontrakten” mellom stat og borger og tar utgangspunkt i allment aksepterte verdier som menneskerettigheter og demokrati. Men, som de påpeker, mangler den dimensjonen for et ”samfunnsmedlemskap” i det norske samfunnet. På denne måten tar de lite hensyn til integrasjonsmålet ved seremonien, for det mange vil oppleve som ”å bli norsk”. (Aagedal og Brottveit 2006:19) Ut i fra disse vurderingene mente de at modell C ville være best egnet med hensyn til intensjonene bak lovforslaget. Den fokuserer både på det rent formelle ved skifte av statsborgerskap og på et reelt samfunnsborgerskap (Aagedal og Brottveit 2006:19).

5.5.2 Utførelsen

- Hva skjer under en seremoni?

En ting er hvordan en statsborgerseremoni ser ut på papiret, en annen ting er når det faktisk skal gjennomføres.

Seremoniene blir arrangert fylkesvis. Dette er både av praktiske årsaker og ut fra en tanke om at det faktiske fellesskapet de nye statsborgerne er en del av er i lokalmiljøene der de bor, det er først og fremst her de deltar og lever sine liv. Ansvaret for å arrangere statsborgerseremoniene ligger hos fylkesmennenes kontor, som regionale representanter for staten.

Fylkesmennene har ikke vært med i utformingsfasen av seremonien som sådan, og for dem er dette et oppdrag som skal gjennomføres på lik linje med andre oppdrag. Men dette skilte seg noe ut ved at seremonien i stor grad var styrt av en ”oppskrift” i form av en guide fra IMDI.

For å kvalitetssikre seremoniene utarbeidet Integrerings- og Mangfoldsdirektoratet(IMDI) en veileder til fylkesmennene der de går gjennom seremonien, punkt for punkt, og gir anbefalinger til arrangørene om alt fra valg av lokaler og hvordan

invitasjonene bør se ut til innhold i velkomsttalen. Veilederen bygger i stor grad på rapporten fra Diaforsk. Noen elementer ble imidlertid forandret bl.a. på bakgrunn av synspunktene til et minoritetspanel som ble invitert for å komme med synspunkter og forslag i løpet av utformingsprosessen. Jeg vil diskutere forskjellige elementer og synspunkter lenger ut i kapitlet.

Årsaken til en slik ”smørbrødtype” er at en statsborgerseremoni skal være ganske stramt regissert, da den skal være gjenkjennelig og forholdsvis lik uansett hvor i landet den arrangeres, men det er allikevel rom for lokale variasjoner gjennom kulturinnslag, dekorasjoner i lokalet etc.

Statsborgerseremonien er ny og konstruert. Den har ikke lange tradisjoner som har vokst fram gjennom historien som en ”naturlig” del av folks bevissthet. For at en slik seremoni skal fungere og virke legitim, både for majoriteten og minoriteter må den gjennomføres på en ”skikkelig” måte, være høytidelig og framkalle følelser. En seremoni bør få folk til å legge fornuften til side og få følelsene frem (Agedal 2008).

Programmet for en seremoni ser omtrent slik ut:

- Kl. 14.00: Fremmøte, registrering og mottakelse.
- Velkommen og informasjon om seremonien.
- Kulturinnslag.
- Velkomsttale til nye statsborgere fra fylkesmann.
- Kulturinnslag.
- Tale fra en spesielt invitert gjest.
- Fylkesmannen leder avleggelse av troskapsløftet.
- De nye statsborgerne kommer opp på scenen for å motta gavebok fra den norske stat.
- Allsang – første og siste vers av nasjonalsangen.
- Fylkesmannen inviterer til enkel servering.
- Arrangementet avsluttes ca. kl. 17.00.

5.5.2.1 Hvordan kommuniseres innholdet i statsborgerskapet?

Statsborgerseremonien har en vanskelig oppgave med å kommunisere flere og potensielt motstridene budskap på en gang. På den ene siden skal det nasjonale og det særegne ved det

norske fellesskapet fram for å markere hvilket samfunn det er de nye borgerne ”blir tatt opp i”. På den andre siden skal det flerkulturelle idealet kommuniseres, der forskjellige kulturelle uttrykk ideelt sett skal eksistere side om side. Samtidig er det formelle nye statsborgerskap som markeres denne dagen, med de rettigheter og plikter dette innebærer, noe som ikke nødvendigvis trenger å bety mer enn nettopp et formelt statusskifte. Likevel er det grunn til å anta at de som faktisk velger å delta på en slik seremoni ønsker å markere en overgang som oppleves som mer betydningsfull enn kun et formelt statusskifte.

Begge statsborgerseremoniene jeg har vært på har inneholdt to taler. Dette er også det vanlige. Hovedtalen eller velkomsttalen holdes i de fleste tilfeller av fylkesmannen som er en naturlig seremonimester. I IMDI's veileder til fylkesmennene står det at talen bør ”(...) *si noe om seremoniens rolle og formålet med seremonien.*” (IMDI Rapport 5/2006:7). I tillegg til hovedtaleren anbefales det å invitere en ”offentlig person” til å holde en tale. Denne personen inviteres for ”å kaste glans” over seremonien, og står mye friere i forhold til talens innhold.

I analysen nedenfor vil jeg bruke ”Forslag til hovedtale” fra IMDI's veileder (IMDI Rapport 5/2006:19) som eksempel på hovedtale. Innholdet i dette forslaget er representativt for innholdet i de reelle hovedtalene jeg har hørt.

Ved mine to seremoniobservasjoner i Oslo (17.12.2006) og Drammen (3.6.2007) var henholdsvis daværende Arbeids- og inkluderingsminister Bjarne Håkon Hanssen og Stortingspresident Thorbjørn Jagland gjestetalere. Utskrift av begge disse talene er også å finne på internett. Og jeg vil bruke talene de holdt under seremoniene i analysen.

Jeg vil nå trekke ut enkelte utdrag av talene og analysere meningsinnholdet for å se hvilke budskap de kommuniserer i forhold til ulike perspektiver på samfunnsborgerskapets innhold.

5.5.2.2 Hovedtale

”Denne seremonien er først og fremst en feiring av nye medlemmer i det norske fellesskapet. Vi skal markere tilhørighet og lojalitet til Norge.”

Statsborgerskapet er i utgangspunktet en formell juridisk kontrakt mellom staten og borgeren. Dette innebærer som nevnt et knippe klart definerte juridiske rettigheter og plikter. Men her gis det med en gang assosiasjoner til medborgerskapsdimensjonen, en dimensjon som rent formelt ikke er direkte knyttet til selve statsborgerskapet.

Alle talene jeg hørte ”gratulerer” de nye borgerne med statsborgerskapet og forteller at dette er en ”feiring”. Jeg antar dette er uttrykk for at intensjonene bak seremonien skal komme tydelig frem. At dette er et frivillig tilbud for de som ønsker å markere overgangen på en høytidelig måte, og ikke et krav fra myndighetenes side eller uttrykk for ”fornorskingspolitikk”.

5.5.2.3 Talen til Bjarne Håkon Hanssen:

Hanssen starter talen med å snakke om det ”å høre hjemme” et sted.

”Det er en assosiasjon som mange knytter til statsborgerskap, vil jeg tro, at den signaliserer hvor man hører til. Statsborgerskap kan i hvert fall gi sterke signaler om emosjonelle eller praktiske bånd – men den trenger ikke å gjøre det.” Og ”Et nytt statsborgerskap betyr først og fremst en endret rettslig status. Om det betyr noe mer eller ikke er det dere selv som avgjør.”

Med dette beskriver han en generell forvirring rundt innholdet i statsborgerskap. I følge Soysal (1995) er det i den moderne verden ofte usikkerhet rundt i hva som egentlig følger av et statsborgerskap. Rettigheter og plikter som følger av formelt medlemskap blir i stor grad definert og legitimert på et overnasjonalt nivå, mens identitet og tilhørighet fortsatt anses som knyttet til den nasjonale dimensjonen. Samtidig er det umulig å styre folks følelser, det er heller ikke i tråd med et flerkulturelt ideal.

Rent praktisk forteller statsborgerskap faktisk på mange måter hvor en person ”hører hjemme”. Statsborgerskapet avgjør hvilken stat som kan gi diplomatisk hjelp osv.

I både hovedtalene og gjestetalene fokuseres det sterkt på budskapet om at man ikke behøver å gi opp de bånd og den følelse av tilhørighet de nye borgerne eventuelt måtte ha til opprinnelsesland; ”Det er mulig å føle seg hjemme flere steder og i flere land.” og ”jeg vil at dere skal vite at det ikke er nødvendig å velge bort ett av stedene eller ett av landene.”

Årsaken til at dette budskapet synes så viktig å få fram finnes sannsynligvis i den norske statsborgerlovens forbud mot doble statsborgerskap, som jeg redegjorde for i forrige kapittel. Det å måtte si fra seg sitt opprinnelige statsborgerskap for å oppnå det norske kan oppleves som å måtte oppgi en del av sin identitet, eller å måtte velge mellom to kanskje essensielle identiteter. Dette blir også av bl.a. Hammar (1990) sett på som en direkte årsak for at mange vegrer seg for å bli statsborgere i det landet de bor.

Med dette ønsker myndighetene å understreke at det ikke er nødvendig å legge bort noen deler av egen identitet og tegner heller et bilde av det norske medlemskapet som

inkluderende og mangfoldig, der det er rom for mange identiteter. Sitatet sier også at et formelt statusskifte ikke trenger å bety at følelsene på noen måter forandres. Dette budskapet kan til en viss grad stå i et motsetningsforhold til sitatet om at man gjennom seremonien ”skal markere tilhørighet og lojalitet til Norge”.

Hanssen sier sågar at det å ha emosjonelle bånd til flere steder ”kan være en styrke for dere som individer og et gode for oss som nasjon.”

Her plasserer han de nye statsborgerne inn i kategorien ”oss som nasjon” og viser dermed til nasjonen som en dynamisk foranderlig størrelse som også har rom for de som ikke er født inn i den.

”I en stat som Norge, der befolkningen blir stadig mer sammensatt og mangfoldig, vil også mangfoldet i identiteter fortsette å øke. Begreper som norsk-pakistaner, norsk-iraker eller norsk-bosnier er med på å illustrere dette. De rommer denne opplevelsen mange kan ha av å ha flere tilhørigheter og flere identiteter.” og ”Hele det menneske hver og en av dere er, representerer en potensiell berikelse av samfunnet vi lever i.”

Det å kunne leve ut og uttrykke sin personlige og hele identitet blir av flere (for eksempel Taylor 1994) ansett som helt essensielt for et menneske. Spesielt blir dette viktig i et flerkulturelt samfunn, der mennesker med ulike og sammensatte identiteter lever side om side. Fra et flerkulturelt perspektiv oppfattes det å fritt kunne uttrykke sin identitet med aksept og anerkjennelse fra omgivelsene som selve nøkkelen til et velfungerende samfunn (Kymlicka 1998:168).

Det å løfte frem og anerkjenne det som er annerledes med en gruppe kan tolkes som offentlig anerkjennelse. Ideen med offentlig anerkjennelse er at nettopp det som er annerledes med en gruppe eller et individ skal sees og anerkjennes. Bakgrunnen for dette er en tanke om at det som er særegent ved en gruppe eller et individ har blitt oversett og skjult, eller blitt assimilert inn i en dominerende identitet (Taylor 1994:37).

Hanssen oppfordrer altså til å opprettholde bånd og kulturelle identiteter, og definerer også rett fram myndighetenes flerkulturelle innvandringspolitiske ideal; ”Målet til regjeringen er at alle i Norge i størst mulig grad selv skal kunne velge hvordan de skal forme sin framtid, hvordan de vil uttrykke seg og hvordan de vil definere seg selv.”

Norsk integreringspolitikk bygger altså på et flerkulturelt ideal, men han erkjenner samtidig at det norske samfunnet ikke helt har nådd opp til målet enda.

”Det finnes personer i Norge som har ambivalente følelser til folk som er annerledes enn dem selv. Dette er en utfordring for regjeringen og for samfunnet.”

Så selv om både det overordnede politiske idealet og befolkningen rent faktisk er flerkulturell, uttrykkes her et budskap om at fellesskapet enda ikke har tatt til seg virkeligheten eller idealet.

5.5.2.4 Thorbjørn Jaglands tale

”Dere representerer 21 forskjellige nasjoner, men nå ett statsborgerskap; det norske.”

Jagland levner her ingen tvil om at det norske statsborgerskapet er etter en politisk (demos) modell. Han skiller mellom statsborgerskapet og det nasjonale. I følge en slik tankegang kan ett statsborgerskap romme flere nasjonaliteter. Dette bryter med en tradisjonell forståelse av statsborgerskapet, da normen om nasjonalt (som i én nasjon) medlemskap mister all sin kraft og betydning.

”Jeg vil oppfordre dere alle til å fortsette slik; som forskjellige nasjoner i ett statsborgerskap.”

Jagland beskriver et flerkulturelt ideal i sin tale, der kulturelle forskjeller skal eksistere side om side i et samfunn basert på gjensidig respekt. Det kan også virke som han bruker selve statsborgerskapet som et bilde eller symbol på det ”norske fellesskapet”. Her forfektes den tradisjonelle likhetsnormen om at statsborgerskapet er likt for alle som har det.

Men Jagland uttrykker i likhet med Hanssen at det norske samfunnet kanskje ikke helt har internalisert dette flerkulturelle idealet;

”Kornet modnes senest langt nord sier et ordtak. Og det kan kanskje stemme for Norges del. Vi har alltid vært et lite samfunn, med små forskjeller mellom et folk spredt utover et langstrakt land. Det har ikke alltid vært lett å være verken ny eller bringe nye tanker til torgs her til lands.”

Jagland understreker at nye statsborgere formelt sett blir betraktet på lik linje med andre norske statsborgere. ”Dere kan nå kreve deres rett på lik linje med andre norske statsborgere. Men vel så viktig; dere har nå et ansvar for å bidra til vårt lands videre utvikling, i takt med de demokratiske idealer som vår grunnlov rommer.”

Jagland fremholder viktigheten av individene innenfor strukturene. Velfungerende samfunn er i stor grad avhengig av egenskapene og handlingene til sine borgere. Dette innebærer bl.a. det å gjøre bruk av de politiske rettighetene, men også personlige egenskaper som fordomsfrihet, evnen til tilpasning og selvstendighet.

5.5.2.5 Kort oppsummering

Talene uttrykker et ønske om å styrke verdien av statsborgerskapet i en tid da mange argumenterer for en at statsborgerskapets betydning er devaluert. Selv om stadig færre reelle rettigheter er knyttet til det å bli formell statsborger blir man ved naturalisering fullverdig formelt medlem av nasjonalstaten. Ved å åpne for varierende grad av tilhørighetsfølelse og et mangfold av personlige identiteter utvider de grunnlaget for innholdet i det nasjonale fellesskapet i forhold til en tradisjonell forståelse av hva nasjonalt fellesskap baseres på. På den måten kan talene tolkes som et forsøk på å skape lojalitet og tilhørighet til fellesskapet, nettopp fordi dette fellesskapet godtar mangfold. Dette er en beskrivelse av et pluralistisk samfunn eller en flerkulturell tilnærming til inkludering.

Denne toleransen som fellesskapet som skisseres ideelt sett bygger på kan forstås som en verdi i seg selv, men bortsett fra det understreker talene tilknytningen til fellesskapet uten å konkretisere hva fellesskapet innebærer.

5.5.3 Hvordan kommuniseres det ”norske fellesskapet”?

I dette avsnittet vil jeg på andre konkrete elementer ved seremonien, og forsøke å tolke hvilke valg som blir gjort underveis. En utfordring for de som skal arrangere statsborgerseremoniene kan sies å være å finne en balansegang mellom å kommunisere innlemmelse i nasjonalstaten Norge, og samtidig unngå å være monokulturell.

5.5.3.1 Lokaler

I IMDI's guide til fylkesmennene blir valg av lokaler for anledningen beskrevet som kanskje den viktigste enkeltfaktoren for deltakernes opplevelse av statsborgerseremonien. Lokalet skal representere det offentlige Norge og reflektere anledningen ved å uttrykke høytid og glede (IMDI Rapport 5/2006:12).

De to seremoniene jeg tar utgangspunkt i, i Oslo og i Drammen, ble avholdt i henholdsvis Oslo rådhus og Drammen teater. Lokalene fungerer på mange måter som de to byenes festsaler, og gir i seg selv lovnad om høytidelighet. De impliserer også at markeringen av overgangen til norsk statsborgerskap ikke bare er markeringen av en rettslig overgang. I andre land, for eksempel USA og Storbritannia, der seremonien har en rettslig funksjon benyttes ofte mer formelle lokaler som rettssaler eller byrådssaler (Agedal 2008). Ved bruk av disse lokalene viser man også frem den lokale tilknytningen, at man også blir del av et lokalsamfunn.

5.5.3.2 Dekorasjoner

Hvilke symboler som benyttes bør gjenspeile synet på hva et statsborgerskap innebærer og intensjonene bak seremonien. I forarbeidet til seremonien er dekorasjoner av lokalene og annen symbolbruk viet en del oppmerksomhet. I IMDI's guide til fylkesmennene står det at "Fordi seremonien skal markere tilknytningen til Norge, bør man ta i bruk nasjonalstatlige symboler som flagg og nasjonale farger" (IMDI Rapport 5/2006:15). Det har vært vanlig å knytte slike symboler til et etnisk-kulturelt syn på nasjonalstaten, men man kan også argumentere for at disse symbolene kan gå inn i en slags internasjonal "symbolgrammatikk" og at det kan gi mening og mulighet til å kommunisere opp mot dem for etniske minoriteter (Aagedal og Brottveit 2006:21). Ved at symboler tas i bruk i nye sammenhenger og av nye personer gjør at også innholdet i dem forandres over tid. Klare symboler vil nok på mange måter også være enklere å forholde seg til enn mer diffuse uttrykk (Aagedal og Brottveit 2006:21).

Flagget kan også fungere som et symbol på et større fellesskap. Fra et slikt synspunkt er det viktig å bruke flagget i denne sammenhengen, som et symbol på et dynamisk og mangfoldig fellesskap.

"Ein statsborgarseremoni utan symbol på dette feltet vil vere ei sjølvmotseiing. Poenget må vere at det samla inntrykket og dei verbale bodskapa ikkje skal setje likskapsteikn mellom desse symbola og ei homogen etnisk gruppe" (Aagedal og Brottveit 2006:22).

Til tross for oppfordringen om å bruke nasjonale og lokale symbol har slike i liten grad blitt brukt som dekorasjon i forbindelse med statsborgerseremoniene. De skriftelige programmene for dagen er prydet av de norske fargene og riksvåpenet.

Ved siden av dette var det i Oslo rådhus ett enkelt norsk flagg ved scenen, mens det i Drammen teater bare var et par små flagg ved inngangsdøren til teateret. Til sammenligning er flagg omtrent fraværende ved markering av nye statsborgerskap i Danmark, mens det i Sverige er mye brukt (Aagedal 2008). Her får også nye "medborgare" et svensk flagg i tre som velkomstgave fra den svenske staten. Den omfattende flaggbruken i Sverige kan ha sammenheng med at *medborgarskapsceremonien* arrangeres den 6. juni, på den svenske nasjonaldagen svenska flaggans dag og at det er en dag det er naturlig å bruke flagg. Generelt blir de offisielle norske symbolene mye brukt ved andre anledninger i Norge sammenlignet med Sverige og Danmark (Aagedal 2003).

Det ligger makt i symboler, og årsaken til at nasjonale symboler er lite brukt under statsborgerseremonien kan være at det for mange ligger negative assosiasjoner knyttet til

disse, i hvert fall i en flerkulturell sammenheng som denne. Arrangørene kan være redde for at nasjonale uttrykk skal virke ekskluderende overfor de nye statsborgerne. Hvilke symboler som brukes og hyppigheten av disse kan gjenspeile hvilket syn på statsborgerskap og mer generell innvandringspolitikk som ligger til grunn. Sverige har en mer liberal statsborgerpolitikk enn både Norge og Danmark og mer utbredt bruk av flagget kan derfor oppfattes som mer legitimt da man er mindre redd for at det skal mistolkes og oppfattes som en form for påtvunget nasjonalisme.

Hvis denne antakelsen stemmer er det i grunn et argument for å ta i bruk flagget i nye, spesielt flerkulturelle sammenhenger som denne for på den måten å skape nytt innhold og referanser til flagget som symbol.

I en undersøkelse fra slutten av 90-tallet fant forskerne derimot at den symboltunge norske nasjonaldagsfeiringa opplevdes positivt for mange med minoritetsbakgrunn. Man vil kanskje implisitt tro det motsatte i og med at denne dagen virkelig fremhever nasjonale tradisjoner og nasjonale symboler. Men flere av informantene i undersøkelsen framhevet folkefesten og mente at 17. mai på mange måter var en unorsk dag. De sa at de på denne dagen følte seg som del av et fellesskap og integrerte (Brottveit m.fl.2004:160). Forskerne fant også at innvandrere kunne ha emosjonelle reaksjoner til nasjonale symboler. Assosiasjonene og tolkningene er kanskje ikke de samme som for innfødte nordmenn, men det kan være et eksempel på at nasjonale symboler inngår i et internasjonalt språk som alle på en eller annen måte kan knytte erfaringer og referanser til (Brottveit m.fl. 2004:162).

I denne sammenhengen går det an å trekke en parallell til flaggdebatten som pågikk i forkant av 17.mai 2008. Flere representanter for etniske minoriteter, deriblant leder for 17.mai-komiteen Amir Sheik var for å forby andre flagg enn det norske i 17.mai-toget, mens flere majoritetsrepresentanter mente det var greit å bruke andre flagg enn det norske. Selv om det i følge Brochmann ("Ny tid" nr.19 2008) ikke nødvendigvis var noen systematikk i befolkningen når det gjaldt hvem som mente hva kan eksemplet tjene til å illustrere usikkerhet og forvirring i hva et flagg egentlig betyr. Thomas Hylland Eriksen uttalte i denne sammenhengen at hvis man tolker flagget som noe kulturelt, så kan alle bruke ulike lands flagg. Tolker man på den annen side flagget som noe politisk, handler det om lojalitet til staten, og da tillates kun norske flagg ("Ny tid" nr.19 2008). Grete Brochmann uttalte i samme debatt at det kan se ut som en tendens i mange europeiske land at verdien av majoritetens kultur devalueres. At mange høyt utdannede internasjonalt orienterte personer

ønsker å framstå som tolerante, moderne og anti-nasjonalistiske. Det flerkulturelle oppfattes som positivt, i motsetning til egen majoritetskultur ("Ny tid" nr.19 2008).

En annen årsak til at nasjonale symboler er lite brukt ved de statsborgerseremoniene jeg har observert kan være at det rett og slett blir sett på som overflødig. Denne antakelsen underbygges av seremoniarrangøren jeg snakket med. Hun så ingen grunn til masse ekstra pynt, da lokalene er så fine og flotte i seg selv. Høytidelighetsaspektet blir altså vurdert som viktigere enn det nasjonale aspektet.

Seremoniarrangøren ga også uttrykk for at hun ikke hadde tenkt så mye rundt bruken av nasjonale symboler og hva de representerer og uttrykker. Dette spørsmålet hadde vært lite diskutert og ansett som mindre viktig i møter der seremonien hadde blitt diskutert.

Hvis dette er representativt for flere arrangører kan det være et uttrykk for et syn om at den nasjonale delen av medlemskapet har liten betydning og andre ting er viktigere. Der de kunne velge valgte de å avstå. Nasjonalsangen må synges osv.

5.5.3.3 Kulturinnslag

Også når det gjelder kulturinnslag kreves det avveininger for hva som "passer" på en statsborgerseremoni.

Det er opp til de lokale arrangørene å selv velge kulturinnslag, men IMDIs guide gir noen veiledninger; "Vi anbefaler å vise varsomhet med å velge kulturinnslag som kan tas til inntekt for en etnisk gruppe. Det kan oppleves som støtende og ekskluderende av andre deltakere. Mange vil oppleve at et kulturinnslag med basis i "det norske" er "nøytralt". (IMDI rapport 5/2006:12). Diaforsk sin rapport foreslo også bruk av såkalte "hybrider", noe som i liten grad ble valgt i de første seremoniene som ble arrangert.

Den beskjedne bruken av norske symboler, både i dekorasjonen og kulturinnslagene kan tyde på at det "nasjonale" for mange oppfattes som vanskelig og litt "klamt" og derfor er lettest å unngå hvis man kan. Det gir kan hende for mange assosiasjoner til et gammeldags og utdatert syn på nasjonalstaten der arrangørene som representanter for majoritetskulturen føler at de overkjører de nye borgerne med norske symbolske og kulturelle uttrykk. Risikoen for å støte noen vil jeg også tro er en sterk faktor for lite "sprelske" påfunn.

I en studie av den svenske medborgarseremonien i 2002 finner studenten at ordene "svenskt" og "svenskhet" er så vanskelig å hankses med at talerne og andre som er med på å arrangere seremonien helst unngår det. Gjerne med en implisitt forståelse av at begrepene ikke har noe reelt innhold (Ulfstrand 2003:23). Tilsvarende kan man også finne i den norske

statsborgerseremonien. Dette illustreres for eksempel i veilederen fra IMDI til fylkesmennene i delen for kulturinnslag;

Ordene ”norsk” og ”det norske” blir plassert i anførselstegn for å skape en distanse til ordene eller slippe å stå inne for innholdet i dem (Ulfstrand 2003). Når jeg spør får jeg også diffuse svar om at ”det er som det er”, eller at vi ikke har kommet dit enda at vi kan definere det som er typisk norsk. Mens der ordet står i sammenheng med andre ord som det norske samfunnet eller norsk statsborgerskap er det mer uproblematisk og brukes uten anførselstegn (Ulfstrand 2003). Et interessant poeng er at det virker som om det er representanter for majoriteten som har størst problemer med å forholde seg til begrepene eller å fremheve det som anses som typisk norsk. Et minoritetspanel som jobbet med forslagene i forkant av seremonien var heller negative til en fleretnisk vinkling. De ville ”omtrent ha hardingfele og graut”. Kan dette tyde på at representanter fra minoriteter og majoriteten leser innholdet i såkalt norske kulturelle uttrykk ulikt? At det for majoriteten anses som symboler på en ”tykk” nasjonsforståelse, som nykommere vanskelig kan ta til seg eller lære (Brochmann 2007:13).

Denne usikkerheten i forhold til å håndtere egne kulturelle uttrykk kan ofte resultere i en ironisk distanse til materialet. I den svenske studien som jeg har nevnt tidligere kom dette klart til uttrykk da en sanger skulle fremføre nasjonalsangen. Han introduserte sangen på en ironisk måte og sang den med overdrevet høytidelig stemme. Han foreslo også en alternativ nasjonalsang som han mente var bedre egnet. I arbeidet med å planlegge den norske seremonien diskuteres dette, og blir ansett som uheldig. Dette forekom heller ikke ved de seremoniene jeg observerte.

Som en obligatorisk del av det faste programmet for statsborgerseremoniene skal det mot slutten av den rituelle delen synges første og siste verset av ”Ja vi elsker”. Dette kan sies å være det tydeligste nasjonale symbolske uttrykket i seremonien. Det fungerer også som en høytidelig avslutning.

5.6 Tanker omkring seremonien

Seremonien uttrykker ikke at statsborgerskapet er en ren medlemskapskontrakt mellom staten og individet, men fokuserer sterkt på fellesskapsdimensjonen ved det nye medlemskapet. Men det fellesskapet eller samfunnet som defineres kommuniserer ikke mye på det som tradisjonelt oppfattes som ”nasjonalt”. I stedet går man langt i å tegne et bilde av det norske samfunn som tuftet på universelle verdier. Et medlemskap i nasjonalstaten Norge innebærer i så måte det samme som et medlemskap i et hvilket som helst annet vestlig demokrati.

Selv om sosiologien har vist at nasjonalstaten og nasjonalitet er konstruksjoner har disse enorm politisk kraft og oppfattes som naturlige og virkelige av de som er en del av fellesskapet. (Hammar 1990: 67).

Budskapet i seremonien er langt på vei at myndighetene legger til rette for en flerkulturell tilnærming til inkluderingen av nye medlemmer. (Man må bare samles om et minste felles multiplum.) Men at storsamfunnet kanskje ikke er helt der enda, men det er dit man er på vei, og det er et pluralistisk samfunn man ønsker å ha.

Selv om statsborgerskapet juridisk sett impliserer medlemskap til staten, blir det ofte ansett å være vel så mye et medlemskap i nasjonen. De to formene for medlemskap blir ofte blandet, og det kan være vanskelig å skille dem klart fra hverandre (Hammar 1990:37). Som nevnt finnes det ingen klare kriterier for å definere en nasjon, men felles historie, språk og kultur, noenlunde samme grunnsosialisering, samme religion og noen ganger like fysiske karaktertrekk er noen pekepinner på hva folk som anses å være medlem av samme nasjon deler. Men den subjektive oppfattelsen av medlemskap er viktig. Ofte er man medlem av en nasjon når man selv anser seg for å være det (Hammar 1990:38). Enda et kriterium er at andre grupper regner en person som medlem av denne nasjonen, at den innfødte majoriteten anerkjenner han eller henne som medlem.

Det problematiske med å kommunisere en slik forståelse av nasjonalt fellesskap blir da å innlemme medlemmer som ikke deler disse felles karaktertrekkene. Seremonien kan tolkes som et forsøk på å flytte grunnlaget fellesskapet er basert på bort fra den tradisjonelle forståelsen og over mot et videre fellesskapsbegrep som er tuftet på universelle samfunnsborgerskapsverdier.

6. Oppsummerende refleksjoner

6.1 Introduksjon

Innledningsvis redegjorde jeg for de overordnede problemstillingene i denne oppgaven, som var å studere hvilket syn på statsborgerskapets og samfunnsborgerskapets innhold og betydning som lå til grunn for myndighetenes vurderinger og beslutninger i den nye statsborgerloven. Blir det norske statsborgerskapet ansett som medlemskap i et rent politisk- og rettighetsfellesskap, eller bør også følelser, lojalitet og medlemskap i et større nasjonalt fellesskap følge av det? Og hvis så, hvilke verdier bygger dette nasjonale fellesskapet på, og har innvandring påvirket det legitimerende og verdimeslige grunnlaget i det?

I kapittel fire tok jeg for meg noen særskilte spørsmål i forarbeidene til utformingen av loven og analyserte argumenter som ble brukt. Argumentene viste at det ikke finnes ett felles fundament vurderinger blir gjort ut fra, men at det eksisterer ulike holdninger til statsborgerskapets betydning. Det er også ulike holdninger til i hvor stor grad medborgerlige dimensjoner kan tas med i betraktningen i henhold til naturaliseringsvilkår.

Siden selve loven er en formell juridisk kontrakt er det begrenset hva den kan si om den substansielle, medborgerlige dimensjonen, og det skal den heller ikke gjøre. Men den kan gi noen indikasjoner på hva som forventes av fullverdige borgere og hvem som skal få lov til å bli nettopp det. Samtidig kan den også gi noen indikasjoner på hva slags samfunn den nye borgeren blir medlem av.

I kapittel fem gikk jeg gjennom forarbeidene og utførelsen av selve seremonien. Der statsborgerloven begrenser seg til det formelle statsborgerskapet handler seremonien om det substansielle medborgerskapet. Sentralt i arbeidene rundt gjennomføringen av statsborgerseremonien var vurderinger rundt hva et norsk samfunnsborgerskap innebærer i en flerkulturell kontekst.

Jeg fortok en analyse av innholdet i troskapsløftet og så på noen forklaringer for hvorfor resultatet ble det det ble. I tillegg tolket jeg meningsinnholdet i taler og så på utføringen av to seremonier gjennom dekorasjoner, kulturinnslag og lignende i forhold til overordnede føringer og diskuterte hva de ulike valgene kan være uttrykk for.

Funnene i empirien og derav svarene på mine spørsmål er ikke entydige, men spriker i flere retninger.

Hensikten med denne oppgaven har ikke vært å plassere norske myndigheters holdninger til statsborgerskapet inn i ett perspektiv, snarere å studere og forstå hvilke holdninger og normer som gjør seg gjeldende.

6.2 Revitalisering av statsborgerskapet?

Videreføringen av prinsippet om ett statsborgerskap, et krav om bevis på 300 timer gjennomført norskopplæring og innføringen av en statsborgerseremoni i statsborgerloven kan sees som et uttrykk for skjerping av statsborgerkravene og et ønske om å øke verdien av statsborgerskapet.

I dag da mange rettigheter som tidligere var knyttet til fullverdig medlemskap i en stat er utvidet til å gjelde deler av den utenlandske befolkningen også, mener mange at selve grunnlaget for nasjonalt medlemskap er smuldret bort, og at verdien av formelt statsborgerskap er devaluert (Soysal 1994:137). Fokuset på å øke ”verdien” av statsborgerskapet kan tolkes som bekymring for at det skal reduseres til sikring av et knippe rettigheter. Grete Brochmann mener det er antydning til en internasjonal trend, at stadig flere land innfører en eller annen form for seremoni og lojalitetsed til det nye hjemlandet. Også tendensen med å tillate doble statsborgerskap, som ble mer og mer vanlig mot slutten av 1900-tallet, ser ut til å flate ut (Brochmann 2007:22).

Fra et velferdsperspektiv er det også ønskelig med en viss grad av samhold og solidaritet. Selv om menneskers behov langt på vei er sikret gjennom menneskerettighetene, er det fortsatt nasjonalstatene som er ansvarlig for å sette de universelle rettighetene ut i live. Nasjonalstaten har ansvar for utdanning, helse og velferd, og dette koster penger. Dersom innbyggerne i en stat ikke føler noen form for forpliktelser overfor staten eller solidaritet med andre en deler statsborgerskap med faller det legitimerende grunnlaget for velferdsstaten bort.

Det å gjøre statsborgerskapet mer ”verdifulle”, gjennom å ”stille krav” til nye borgere, kan også sees som en måte å legitimere fremtidig innvandring ovenfor majoritetens (Brochmann 2007:24).

Seremonien, på sin side, er en anledning der det offentlige i rene ord kan kommunisere innholdet og betydningen av et norsk statsborgerskap. Gjennom invitasjoner, taler, utsmykninger og andre elementer i seremonien kommuniserer den en mer liberal holdning til hva statsborgerskapet innebærer enn det selve statsborgerloven gjør.

Dette kan komme av den politiske styringen av landet. Loven ble, som nevnt, vedtatt av den borgerlige Bondevik-regjering mens ansvaret for å gjennomføre statsborgerseremonien falt på den rød -grønne regjeringen Stoltenberg. De ulike tilnærmingene de to elementene representerer kan gjenspeile de ulike myndigheters holdninger og verdier.

I en informasjonsbrosjyre IMDI sender ut til nye statsborgere sammen med invitasjon til seremonien forsøker man å gi et inntrykk av intensjonen bak seremonien. ”Vil seremonien uttrykke motsetning mellom norsk statsborgerskap og tilhørighet til mitt opprinnelsesland?

Nei. Selv om prinsippet om ett statsborgerskap er viktig, betyr det ikke at du ved å takke ja til å delta på seremoni, må gi avkall på følelsesmessige bånd til ditt opprinnelsesland.”

Innholdet i statsborgerseremonien kan tolkes som et motsvar til skjerpingen av prinsippet om ett statsborgerskap.

Men tvetydigheten, eller motsetningene mellom de to elementene; statsborgerloven og statsborgerseremonien kan også illustrere dualiteten i samfunnsborgerskapsfeltet, mellom statsborgerskapet og medborgerskapet.

Nasjonalstaten utøver sin suverenitet ved å skjerpe kravene for formelt statsborgerskap, mens aspektene i livet som knytter seg til den medborgerlige dimensjonen utarbeides og legitimeres på et internasjonalt nivå. Ved å vanskeliggjøre naturaliseringsprosessen velger i større grad hver stat hvem som skal kunne ta del i den politiske prosessen. Dermed sikres en viss stabilitet.

Et paradoks i politikken på dette feltet har siden ”innvandringsstoppen” på 70-tallet vært en tvetydig holdning fra myndighetenes side; egentlig ønsker man ikke innvandrere, men når de først er her må de integreres og innlemmes på en best mulig måte (Brochmann 2002:35).

Nasjonalstater forventes altså å utøve sin suverenitet når det gjelder medlemskapskontroll. Mens når nye medlemmer først er innenfor skal de tas imot på skikkelig måte. Grunnlaget for gode medborgerskap dannes som kjent ikke først og fremst gjennom formell lovgivning, men på andre arenaer. Fra et slikt perspektiv er derfor ”naturlig” at statsborgerseremonien kommuniserer en mer liberal og inkluderende holdning til medlemskapet enn det lovgivningen gjør.

Tross noe ulikt utgangspunkt representerer både statsborgerloven og seremonien også flere likheter. Medborgerskapsdimensjonen i samfunnsmedlemskapet er viet betydelig oppmerksomhet, og et sterkt fokus på individet kommer fram i begge elementene. Gjennom loven vises dette ved at individer gjennom å oppfylle ett sett kriterier, som er det samme for alle, oppnår medlemskap. Mens seremonien legger også opp til at hvert individ selv kan bestemme hva som ligger i et medlemskap.

Det at myndighetene i det hele tatt innfører og gjennomfører en slik seremoni sier noe om hvilken betydning borgernes kvaliteter tillegges.

6.3 Seremonien som uttrykk for et vestlig demokratisk fellesskap?

Tradisjonelt har man tatt utgangspunkt i at en persons statsborgerskap er tett knyttet til følelser som identitet, tilhørighetsfølelse og solidaritet med andre man deler statsborgerskap med. Prinsippet om ett statsborgerskap og den etterfølgende seremonien kan i utgangspunktet se ut som en forsterkning av denne troen og holdningen. Først må man si fra seg sitt gamle statsborgerskap for så å gjennomføre en (frivillig) seremoni som har som intensjon å knytte sterkere bånd mellom den nye borgeren og den norske stat og det norske fellesskapet. Ut av det gamle oppstår noe nytt.

Innføringen av seremoni og troskapsløfte bærer tilsynelatende bud om en nasjonal norm. Men hvis man ser på innholdet i seremonien og ordlyden i taler, informasjonsbrosjyrer og lignende kan det også se ut til at myndighetene åpner for en postnasjonal forståelse av statsborgerskap, der det å bli statsborger først og fremst innebærer en formell overgang der borgerens lojalitet og identitet ikke nødvendigvis avhenger av ens formelle statstilknytning. Ordlyden i troskapsløftet inneholder ingen spesifikke nasjonale budskap, men uttrykker det som kan sies å være universelle sekulære vestlige verdier.

Det å definere grunnlaget for et fellesskap og skape lojale borgere gjennom å love troskap til et knippe verdier kan sees som et forsøk på å beskytte samfunnet mot ”forvitring” og ”forurensning”. Et slikt perspektiv vil enkelt kunne overføres til den nasjonale dimensjonen, og nasjonalstatens behov for å forsvare og bevare sin kollektive identitet og forestilte fellesskap. Men i den globale tidsalder er som kjent grensene for tilhørighet mer flytende og går gjerne utover de nasjonale grensene. I en verden der legitimiteten og utformingen av lover skjer på bakgrunn av internasjonale avtaler og vedtak, er man som nordmann også en del av den ”vestlige verden. Og for mange ligger nok identiteten og hvem man føler tilhørighet med like mye på det nivået som på det nasjonale nivået.

I oppgaven stilles spørsmålet om i hvor stor grad fellesskap vektlegges, og hva man egentlig kan forvente. Men det er også et spørsmål om hvilket nivå samholdet springer ut fra. Kan man lese sikringen av universelle demokratiske verdier som en del av en vestlig proteksjonisme, ikke en spesifikk nasjonal?

11. september 2001 er i dag en kjent dato for de fleste. Det var dagen da USA ble utsatt for terrorangrep av noe som skulle vise seg å være en fundamentalistisk islamsk

terrorgruppe. Ifølge bl.a. den norske antropologen Thomas Hylland Eriksen representerte denne dagen et veiskille innen globaliseringen, og verden gikk inn i det han beskriver som en paranoid fase (Eriksen 2001:11). En ny type sårbarhet ble avslørt, avløst av en ny type frykt. Ti år etter slutten på den ”kalde krigen” og den ”demokratiske seieren” ble det nå skapt et nytt fiendebilde i verden, og ”fienden” ble ”det fanatiske islam”. I tidligere tider hadde fiendebildet i stor grad fulgt territorielle grenser, og ”fienden” trygt plassert på avstand. Nå kunne fienden være hvor som helst, også innenfor ens eget samfunn (Eriksen 2001:38).

I et slikt lys får teorien om å forsvare sitt eget samfunn fra forurensning av ”truende” andre nytt perspektiv. Fra et slikt synspunkt fremstår beskyttelse som livsnødvendig.

Men allerede en stund før 2001 hadde man sett tendenser til en ideologisk todeling av verden. ”Da Golfkrigen brøt ut i januar 1991, var det som en bekreftelse av at ”islam” nå definitivt hadde avløst ”kommunismen” som den angivelig fremste trusselen mot ”Den frie verden”” (Eriksen 2001:39). Den ideologiske todelingen og det gjensidige fiendebildet skapes og forsterkes gjennom grove parodieringer av motparten (Eriksen 2001:38). I Vesten, eller ”Den frie verden” blir muslimske samfunn fremstilt som udemokratiske, kvinnefiendtlige og ”underutviklet”.

Det nye fiendebildet går ut på politisert religion (Eriksen 2001:41).

Innad i mange vestlige land blir det ofte dannet et bilde av innvandrere som ”syndebukker”. Det er i følge Hylland Eriksen i Europa etablert en kobling mellom islam, innvandring og sosiale problemer (Eriksen 2001:84).

Eriksen viser til artikkelen ”The Clash of Civilizations?” av Samuel P. Huntington som sto i tidsskiftet *Foreign Affairs* i 1993. Huntington argumenterer for at tilhørighet og lojalitet kan knyttes til ”sivilisasjoner”, minst like mye som til nasjoner. Sivilisasjoner er i dette synet tett knyttet til kulturell identitet (Huntington 1993:2). I følge Huntington vil verden se konflikter mellom såkalte sivilisasjoner i fremtiden. Denne artikkelen er kritisert fra mange hold, men blir hyppig referert til og har bidratt til å sette dagsorden i internasjonale debatter, og må derfor tas på alvor, ifølge Eriksen.

Dersom man ser Norge i et slikt perspektiv; som en del av den vestlige verden, kan innholdet i statsborgerseremonien, spesielt ordlyden i troskapsløftet leses like mye som en beskyttelse av vestlige verdier og sikre lojale innbyggere innenfor en vestlig, demokratisk ramme. Den nye ritualiseringen som uttrykk for et postnasjonalt større fellesskap, der antidemokratiske og ytterliggående religiøse holdninger er ”fienden”.

Avslutningsvis kommentar

Det er mange grunner til hvorfor forskjellige personer søker om norsk statsborgerskap. Ofte er det helt praktiske grunner som at et norsk pass gjør det enklere å reise til fødelandet, det å være norsk statsborger gir beskyttelse i utlandet eller det å ha fått innvilget statsborgerskap gir trygghet og forutsigbarhet. Men når det er sagt, så er det grunn til å tro at det følelsesmessige også spiller en stor rolle. Følelser som handler om det å føle seg hjemme og det å være fullstendig medlem.

Innføringen av statsborgerseremonien vitner i alle fall om at myndighetene retter en fornyet oppmerksomhet mot nye medlemmer. De nye statsborgerne feires og løftes fram som vitale deler av det nasjonale fellesskapet. Om en seremoni gjør noe fra eller til når det gjelder tilknytning og følelse av tilhørighet gjenstår å se. Etter seremonien i Drammen spurte jeg en av de nye statsborgerne hva hun hadde likt best ved seremonien. ”Det må ha vært da jeg fikk invitasjonen i posten, jeg ble så glad over at noen skulle gjøre stas på meg”, svarte hun. Det å skifte statsborgerskap er for mange en stor og viktig begivenhet i livet. En statsborgerseremoni fyller i så måte et tomrom for mange som ønsker å markere overgangen utover det å få et brev i posten om at statsborgerskapet er innvilget.

Det skal bli spennende å følge den videre utviklingen av statsborgerlov og statsborgerseremoni spesielt, og det flerkulturelle samfunnet generelt.

Litteraturliste

Agedal, Olaf og Brottveit, Ånund (2006): *Norsk statsborgarseremoni – eit forslag*. Diaforsk rapport 2006:2.

Agedal, Olaf (2003): ”Nasjonal symbolmakt”, nr. 55 i rapportserien (makt- og demokratiutredningen 1998-2003). Oslo: Makt- og demokratiutredningen.

Alghasi, Sharam. Fangen, Katrine og Frønes, Ivar (2006): “På reise inn i det norske samfunn”, i Alghasi et.al. (red.): *Mellom to kulturer*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Anderson, Benedict (1991): *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso

Bauböck, Rainer (1994): *Transnational Citizenship: Membership and Rights in International Migration*. Aldershot: Edward Elgar Publishing Limited

Brochmann, Grete (1997): *Grenser for kontroll. Norge og det europeiske velferdsregimet*. Bergen: Fagbokforlaget

Brochmann, Grete (2003): ”Lykksalighetens rike og den nye etniske forstyrrelsen. Innvandring og det flerkulturelle Norge”, i: Frønes, Ivar og Kjølørød, Lise (red.): *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Brochmann, Grete (2002): “Statsborgerskap, medborgerskap og tilhørighet”, og “Velferdsstat, integrasjon og majoritetens legitimitet”, i: Brochmann, Grete et. al. (red.): *Sand i maskineriet*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Brochmann, Grete (2007): ”Til Dovre faller: Å bli norsk – å være norsk – troskapsløfte og statsborgerskap i den foranderlige nasjonen”, i Alsmark, Gunnat et.al. (red.): *Migration og tilhørighet. Inklusions- og eksklusjonsprosesser i Skandinavi*. Lund: Makadam forlag.

Brottveit, Ånund. Hovland, Brit Marie og Agedal, Olaf (2004): *Slik blir nordmenn norske: Bruk av nasjonale symbol i eit flerkulturelt samfunn*. Oslo: Unipax

Brubaker, Rogers (1992): *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press

Brubaker, Rogers (1998): "Immigration, Citizenship, and the Nation-State in France and Germany", i: Shafir, Gershon (ed.): *The Citizenship Debates. A Reader*. Minneapolis: University of Minnesota Press

Eriksen, Thomas Hylland (2001): *Bak fiendebildet. Islam og verden etter 11. september*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag a.s.

Eriksen, Thomas Hylland (red.). (1997). *Flerkulturell forståelse*. Tano Aschehough.

Habermas, Jürgen (1994): "Struggles for Recognition in the Democratic Constitutional State", i Gutman, Amy (ed.): *Multiculturalism*. New Jersey: Princeton University Press

Hammar, Tomas (1990): *Democracy and the Nation State. Aliens, Denizens and Citizens in a World of International Migration*. Aldershot: Avebury

Harrison, W (1999): "Cultural Boundaries", i *Anthropology today*. The Royal Anthropological Institute 15 (5) 1999.

Hovland, Brit Marie og Aagedal, Olaf (2004): *Slik blir nordmenn norske*. Oslo: Unipax

Huntington, Samuel P. (1993): "The Clash of Civilizations?", i *Foreign Affairs*, Summer 1993.

IMDI Rapport 5:2006 *En veileder til bruk for Fylkesmannen. Statsborgerseremoni for nye norske statsborgere*

Joppke, Christian og Morawska, Ewa (ed). (2003). *Toward assimilation and citizenship*. Palgrave Macmillan

Kymlicka, Will (1998): "Multicultural Citizenship", i: Shafir, Gershon (ed.): *The Citizenship Debates. A Reader*. Minneapolis: University of Minnesota Press

Kymlicka, Will og Norman, Wayne (2000): "Introduction", i Kymlicka, Will og Norman, Wayne (ed.): *Citizenship in diverse societies*. Oxford: Oxford University Press.

Mead, George Herbert (1962): *Mind, self & society: from the standpoint of a social behaviourist*. Chicago: University of Chicago Press

Midtbøen, Arnfinn Haagensen (2008): *Innvandringens ideologiske konsekvenser. Årsaker til og implikasjoner av statsborgerrettslig divergens i de skandinaviske landene*. Masteroppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo.

Marshall, T. H. (1965): *Class, citizenship and social development*. Garden City, N.Y.: Doubleday

NOU 2000: 32 *Lov om erverv og tap av norsk statsborgerskap (Statsborgerloven)*

Ot. prp. nr. 41 (2004-2005) *Om lov og erverv av statsborgerskap (Statsborgerloven)*

Ringdal, Kristen (2001): *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Rokkan, Stein (1987): *Stat, nasjon, klasse*. Oslo: Universitetsforlaget AS

Saghir, Noshin og Høgestøl, Sara. (2008) Norge toner flagg, *Ny tid*, 19, 20-28

Soysal, Yasemin Nuhoglu (1994): *Limits of Citizenship. Migrants and Postnational Membership in Europe*. Chicago: The University of Chicago Press

Soysal, Yasemin Nuhoglu (1998): "Toward a Postnational Model of Membership", i: Shafir, Gershon (ed.): *The Citizenship Debates. A Reader*. Minneapolis: University of Minnesota Press

Taylor, Charles (1994): "The Politics of Recognition", i Gutman, Amy (ed.): *Multiculturalism*. New Jersey: Princeton University Press

Thagaard, Tove (1998): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Thörn, Håkan. (2002). *Globaliseringens dimensjoner*. Stockholm: Atlas

Ulfstrand, A. (2003): *Välkommen som medborgare I Sverige! En studie av medborgarskapsseremonin i Stockholm stadshus*. Stockholm: Uppsats i magisterkurs 2003. Etnologiska Institutionen, Stockholm Universitet.

Vassbotn, Vigdis Persdatter (2006): *Nasjonalstatlige prinsipper i en transnasjonal tid: En analyse av den nye statsborgerloven*. Masteroppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

Waltzer, Michael (1994): "Comment", i Gutman, Amy (ed.): *Multiculturalism*. New Jersey: Princeton University Press

Østerud, Øyvind (2002): *Statsvitenskap. Innføring i politisk analyse*. Oslo: Universitetsforlaget

Åmås, Knut Olav (2006, 5.8.): Det er godt å være typisk norsk. *Aftenposten*

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Denne oppgaven inneholder 33451 ord.